

BISMILLAHIR-RAHMANIR-RAHIM

Adresa sajta: <http://alhassanain.org/bosnian/>

OBJAVA I POSLANSTVO

OPĆA UPUTA

Vjera u Objavu i poslanstvo proizilazi iz jednog oblika svjetonazora. Suština opće upute je u svemu što postoji. Srž opće upute je neophodnost islamskog monoteističkog viđenja svijeta. Zbog toga je poslanstvo neophodna pretpostavka ovoga svjetonazora. Allah, dž. š., s obzirom na to da je Vadžibul-Vudžud biz-zat (Neophodno postoji Svojim Bićem) i kao Vadžibul-Vudžud biz-zat (Neophodnost Postojanja u Svome Biću), tj. potpuna neminovnost (Vadžib min džemi'ul-džihat), apsolutno je Plemenit. On je Milostiv prema svakom biću, u granicama mogućim i dostojnim tom biću, i sva bića upućuje na put usavršavanja. Ova uputa obuhvata sva stvorenja: od najmanje stanice do najveće zvijezde, i od najmanjeg neživog bića do najboljeg i najrazvijenijeg živog bića za koje znamo - čovjeka. Zbog toga, Kur'an riječ Vahj (objava) upotrebljava u značenju upute stvarima, biljkama i životinjama, isto kao što je upotrebljava u značenju upute za čovjeka. Nema bića na ovom svijetu koje je nepomično i jednoliko; svako neprestano mijenja svoj položaj i kreće se u pravcu svoga cilja.

S druge strane, svi znakovi pokazuju da u svakom biću postoji "želja" i "podstrek" ka određitu koje mu je cilj kretanja, što znači da ih neka tajna unutarnja Sila vuče u pravcu njihovog cilja. To je sila koja se ponekad naziva Božijom uputom. Kur'ani-Kerim prenosi da je hazreti Musa (a.s.) faraonu svoga vremena rekao: "Gospodar naš je Onaj koji je svemu onome što je stvorio dao ono što mu je potrebno, a zatim ga hidajet učinio." (Ta-ha, 50).

Naš svijet ima cilj, što znači da u nutrini svih bića postoji nešto što ih vuče ka cilju njihove savršenosti i upravo ovo postojanje cilja je Božija uputa.

U Kur'ani-kerimu se riječ Vahj nekoliko puta upotrebljava. Oblici i različiti slučajevi upotrebe ove riječi pokazuju da Kur'an Objavu ne ograničava samo na čovjeka, nego smatra da ona struji i teče u svim stvarima, ili barem u živim bićima. Zbog toga i slučaj pčele naziva Vahjom. Stepeni Vahja i hidajeta razlikuju se shodno nivou upotpunjenosti bića.

Najviši stepen Vahja je onaj koji je nastao lancem Poslanika. Ovaj Vahj se temelji na potrebi ljudske vrste za Božijom uputom, koja, sa jedne strane, vodi čovjeka ka cilju koji je izvan oblasti osjetilnog i materijalnog, i htio-ne htio čovjek će stići do svog odredišta. A, s druge strane, zadovoljava čovjekovu potrebu u društvenom životu, za koji je uvijek nužan, od strane Boga garantiran, zakon. Ranije, u raspravi o doktrinama i ideologiji, objasnili smo potrebu ljudskog roda za ideologijom koja će ga voditi savršenstvu, kao i njegovu nemoć da pronade i uspostavi ispravnu ideologiju.

Poslanici su poput prijemnika koji je stavljen u pogon u organizmu ljudskoga roda. Poslanici su odabrane osobe koje su kompetentne za primanje poruka ove vrste iz svijeta skrivenog (gajba). Ovu kompetentnost samo Uzvišeni Allah procjenjuje.

Kur'ani-kerim kaže:

"Allah dobro zna kome će povjeriti poslanstvo Svoje" (En'am, 124).

Premda je fenomen Vahja izvan oblasti razumijevanja i iskustva ljudskih jedinki, ova sila se može spoznati, kao i mnoge druge, putem njenih posljedica. Božiji Vahj ostavlja divan i veliki trag na ličnost nosioca Objave, tj. na samog poslanika, i, zapravo, Vahj ga čini poslanikom, tj., pobuđuje njegove sile i izaziva u njemu veliku i duboku revoluciju koja se odvija u pravcu dobra, razvoja i dobrote ljudske vrste i on objektivno djeluje. Vahj mu daje odlučnost kojoj nema ravne.

Historija nikada neće pokazati odlučnost jaču od odlučnosti poslanika i osoba koje su pobuđene njihovom rukom.

POSEBNOSTI BOŽIJIH POSLANIKA

Božiji poslanici, koji se putem Vahja vezuju sa Izvorištem Egzistencije, posjeduju sljedeće odlike i posebnosti:

1. MU'DŽIZE

Svaki poslanik, kome je od Allaha dato poslanstvo, uživa u natprirodnoj moći i snazi i njome ostavlja manje ili više tragova koji prelaze okvire ljudske moći, koji pokazuju da svaki poslanik koristi Božiju natprirodnu silu, potvrđuju istinitost njihovog pozivanja i dokazuju nebesko porijeklo njihovih riječi.

Kur'ani-kerim za natprirodne efekte, koje su poslanici, sa Božijom dozvolom, pokazivali da bi potvrdili istinitost svojih riječi, kaže da su ajeti, tj. znakovi nubuvveta. Upravo zbog toga, islamski mutekellimi ove znakove, kojima se otkriva nesposobnost i nemoć ostalih ljudi, nazivaju mudžizama. Kur'ani-kerim prenosi da su ljudi svakog vremena od svoga poslanika tražili znak i mu'džizu, a poslanici su na te zahtjeve, koji su bili razumni i logični, zbog toga što su dolazili od ljudi koji su tražili istinu i bez

njih nije bilo drugog načina za spoznaju poslanstva tog poslanika, davali potvrđan odgovor. Međutim, kada su takvi zahtjevi postavljani iz drugih razloga, a ne zbog potrage za istinom (naprimjer, u vidu prijedloga "ako učiniš neko djelo, mi ćemo u zamjenu prihvatiti tvoj poziv"), poslanici su odbijali to uraditi.

Kur'ani-kerim prenosi mnoge mu'džize poslanika: od oživljavanja mrtvih i liječenja neizlječivih bolesnika, do govora u bešici, pretvaranja štapa u zmiju, donošenja vijesti iz gajba i budućnosti...

2. ISMET

Jedna od odlika poslanika je i ismet. To je imunost na grijeha i greške, što znači da poslanici ne podliježu pritiscima nefsanskih obmana i ne čine grijeha ili greške. Njihovo udaljavanje od grijeha i grešaka, daje im najviši stepen povjerenja. Pogledajmo sada kojeg je vida ova "imunost"?

Da li je, naprimjer, takvog vida da svakoga puta, kada žele izvršiti grijeh ili grešku, dođe jedan skriveni naredbodavac pa ih u tome spriječi, poput oca koji ne dozvoljava djetetu da griješi.

Ili je takvog oblika da je biće poslanika i njihova građa takva da nemaju mogućnost činjenja grijeha i grešaka, kao što npr. melek ne može zinaluk učiniti iz razloga što je čist od tjelesnih strasti ili kao što računar ne pravi greške zbog toga što nema razuma?

Ili je poslaničko nečinjenje grijeha ili grešaka posljedica spoznaje i stepena njihovog uvjerenja i imana? Naravno, samo ova vrsta je ispravna. Ovdje ćemo odvojeno spomenuti svaku od ove dvije imunosti.

Imunost od grijeha

Čovjek je slobodno biće i određuje svoj način ponašanja na osnovu raspoznavanja odnosa između koristi i štete. Zbog toga "raspoznavanje" ima važno mjesto u slobodi i biranju posla. Nemoguće je da čovjek izabere stvar koja, po mjerilu njegovog poznavanja korisnosti, nema nikakve koristi i, sa druge strane, čak, ima i štetu. Naprimjer, pametan čovjek voli život i svjesno se neće baciti sa planine ili popiti otrov.

Ljudi se razlikuju sa stanovišta vjere i pridavanja važnosti posljedicama grijeha. Što su ove dvije diferencijalne tačke jače, njihova udaljenost od grijeha je veća, a mogućnost njegova činjenja je manja. Ukoliko je stepen imana stigao do granice osvjedočenja i viđenja, do granice na kojoj čovjek svoje stanje, u trenutku činjenja grijeha, vidi kao stanje čovjeka koji se baca sa planine ili pije otrov, tada je mogućnost izbora grijeha svedena na nulu. U tom slučaju neće ići u pravcu činjenja grijeha. Zbog toga ovo stanje nazivamo ismet od grijeha.

Prema tome, ismet je posljedica potpunog imana i bogobožnosti. Nije potrebno da čovjek bude nemoćan činiti grijeh i da do njegovog dostizanja granice "čistoće" i "imunosti" od grijeha postoji neka vanjska sila koja ga silom odvraća od grijeha ili neka imuna osoba koja svojim bićem i snagom ima istu ulogu te sile. Ukoliko čovjek nema snage za činjenje

grijeha i ako ga uvijek vanjska sila sprječava da učini grijeh, tada se njegovo negriješeno ne smatra savršenstvom, jer je poput čovjeka koji je u zatvoru i ne može počinuti prijestup. Nečinjenje prijestupa ovog čovjeka se ne može pripisati njegovoj ispravnosti i poštenju.

Imunost od grešaka

Imunost od grešaka također proistječe iz jedne vrste pronicljivosti vjerovjesnika. Greška se uvijek dogodi kada čovjek pomoću određenog unutrašnjeg ili vanjskog osjećaja uspostavlja vezu sa stvarnošću. Od te veze u svom mozgu formira lanac umnih slika koje snagom svoga razuma analizira i kombinira. Poslije toga utječe na ono što posjeduje. Tada, pri komparaciji umnih slika sa vanjskom stvarnošću i pri njihovu aranžiranju ponekad dolazi do greške. Ali, ako je čovjek izravno, pomoću jednog posebnog osjećaja, suočen sa istinskom stvarnošću i shvatanje stvarnosti je jednako spajanju sa njom, a ne umna slika spoja sa stvarnošću, u tom slučaju greška se ne može desiti. Božiji vjerovjesnici su iz svoje nutrine povezani i spojeni sa Stvarnošću Postojanja. U samoj stvarnosti greška se ne može ni zamisliti. Naprimjer, ako naspemo sto zrna tespiha u jednu posudu, pa ponovo drugih sto i taj posao ponovimo sto puta, moguće je da naš um pogriješi i posumnja da je ovaj posao obavljen devedeset i devet ili sto i jedan put, ali nije moguće da je sama stvarnost pogriješila i da je radnjom, stotinu puta ponovljenom, broj zrna postao manji ili veći. Osobe koje se u pogledu informacija nalaze u samom središtu toka stvarnosti spojene su sa Suštinom Postojanja i postaju jedno s Njome, daleko su od bilo kakve greške.

Razlika između vjerovjesnika i genija

Upravo ovdje se može shvatiti razlika između vjerovjesnika i genija. Geniji su one osobe koje imaju jaku sposobnost razmišljanja, zaključivanja i procjene. Oni putem svojih čula ostvare kontakt sa stvarima, umnom sposobnošću procjene djeluju na produkte svog uma i stižu do rezultata, te ponekad i pogriješe. Božiji vjerovjesnici pored uživanja u snazi mudrosti, razmišljanja i umne procjene obdareni su i snagom po imenu Objava, dok je geniji ne posjeduju. I upravo iz tog razloga ni u kom slučaju ne može se vjerovjesnike porediti sa genijima. Poređenje je ispravno kada obje grupe pripadaju jednoj vrsti ili jednoj uniji, ali kada su iz dvije vrste ili dvije unije poređenje je pogrešno. Naprimjer, ispravno je da poredimo sposobnost vida, sposobnost sluha ili mišljenja dvije osobe, ali nije ispravno da poredimo sposobnost vida jedne osobe sa sposobnošću sluha druge osobe i kažemo koja je jača. Genij genija je povezan sa silom mišljenja i zaključivanja neke osobe, a natprirodnost vjerovjesnika odnosi se na drugu snagu po imenu Vahj, i na njihovu spojenost sa Izvorištem Postojanja, te je zbog toga njihovo međusobno poređenje pogrešno.

3. VODSTVO

Vjerovjesništvo, iako počinje duhovnim putem koji vodi u pravcu Boga, dž. š., približavanjem Njegovom Biću i udaljavanjem od stvorenja, što predstavlja preduvjet za odricanje od vanjskog i pažnju ka unutarnjem, na kraju se, ipak, završava povratkom stvorenjima i vanjskom, u cilju ispravljanja i izgradnje čovjekovog života i njegove upute na Pravi put.

Riječ "nebijj" u arapskom jeziku ima značenje "vjerovjesnik", a isto to značenje ima riječ "pejgamber" u perzijskom jeziku. Riječ "resul" u arapskom jeziku ima značenje "poslanik".

Vjerovjesnik priopćava Božiju poruku Božijim stvorenjima i budi njihove snage i uređuje ih, te poziva u pravcu Boga i onoga čime je On zadovoljan: miru, čistoći, reformatorstvu, neškodljivosti, oslobođanju od svega što nije Bog, istini, ispravnosti, ljubavi, pravednosti i ostalim vrlinama lijepog ponašanja i oslobađa ljudski rod od pokornosti porocima nefsa i pokornosti raznim vrstama idola i taguta.

Muhammed Iqbal Lahori razlikuje vjerovjesnika od ostalih osoba koje duhovno putuju Bogu (arifi), ali nemaju vjerovjesničku misiju, koje on naziva "batinski ljudi", iskazuje na sljedeći način:

"Batinski čovjek nakon pronalaska mira i sigurnosti na duhovnom putu ne želi se vratiti ovosvjetskom životu. U trenutku kada se nužno vrati, njegov povratak nema velike koristi za ljudski rod, dok povratak vjerovjesnika ima dimenziju kreativnosti i korisnosti, njihov povratak i ulazak u tok vremena ima za cilj uređenje toka historije. Oni ovim putem, od idealnih dimenzija, žele stvoriti idealni novi svijet. Za batinskog čovjeka mir je posljednji stepen, a za vjerovjesnika buđenje njegovih psiholoških snaga je ono što potresa svijet, a te snage su tako proračunate da potpuno promijene svijet."

Zbog toga, predvođenje svega stvorenog i izgradnja sila ljudskog roda u cilju postizanja Božijeg zadovoljstva i dobra za ljudski rod nerazdvojiva je pretpostavka vjerovjesništva.

4. ISKREN NIJET

Vjerovjesnici, s obzirom na činjenicu da ih Allah, dž.š., pomaže, i da nikada ne zaboravljaju da je "misija" od Boga stavljena njima na odgovornost i da izvršavaju "Njegov posao", u svom poslu u potpunosti su iskreni, što znači da nemaju nikakvog cilja osim da upute onoga koga Allah odredi i ne žele nikakve nadoknade od ljudi za izvršavanje svoje misije.

Kur'ani-kerim u suri Šua'ra skraćeno prenosi riječi mnogih vjerovjesnika izrečene prilikom susreta sa svojim narodima. Svaki od njih je u skladu sa problemima s kojima se susretao na svom putu poziva imao jednu vrstu poruke za svoj narod, ali jedna od ponavljanih tema u govorima svih poslanika jeste: "Ja ne želim od vas nadoknadu, ni platu." Zbog toga je iskrenost i neuporedivost jedna od specifičnosti vjerovjesništva. Upravo iz tog razloga vjerovjesnička poruka i besprimjerna 'decidnost' su uvijek zajedno.

Poslanici, budući da se osjećaju "poslanim", te da nemaju niti najmanje sumnje u svoje poslanstvo i njegovu nužnost i korisnost, svoju poruku obznanjuju i brane decidnošću kojoj nema ravne.

Kada je Musa, sin Imranov, zajedno sa bratom Harunom ušao faraonu, a sve što su imali bila je vunena odjeća i štapovi u rukama, pozvali su faraona u vjeru i potpuno odlučno mu rekli: "Ukoliko naš poziv ne prihvatiš, propast tvoje vladavine je neminovna, a ako naš poziv prihvatiš i kreneš putem kojim mi želimo, mi ti garantujemo visoku počast." Faraon sa velikim čuđenjem tada reče: "Pogledajte ih što govore: garantuju moje počasti, ako ih slijedim, inače će propasti moja vladavina."

Resuli-Ekrem (s.a.v.s.) u prvim godinama poslanstva, kada broj muslimana nije prelazio ni broj prstiju dvije ruke, na sastanku koji je u historiji poznat pod nazivom "Dan opomene", sakupio je velikane Beni Hašima i prenio im svoju poruku i jasno i sa potpunom decidnošću im rekao: "Moja vjera će obuhvatiti cijeli svijet, a vaša sreća je u prihvatanju i slijeđenju mog poziva." Ove riječi su se učinile toliko jakim i nevjerovatnim da se skupina sa čuđenjem međusobno zgledala i ne dajući odgovor razila.

Kada je Poslanikov amidža Ebu Talib, hazreti Resuli-Ekremu (s.a.v.s.) prenio poruku Kurejšija, koja je u osnovi ovakva: "Spremni smo ga izabrati za kralja, svoje najljepše djevojke njemu za žene dati, učiniti ga najbogatijim među nama, pod uvjetom da se odrekne svojih riječi", on je odgovorio: "Kunem se Allahom Uzvišenim, da mi stave sunce u jednu, a mjesec u drugu ruku, nikada ne bih napustio svoj poziv."

I zaista, kao što za sačuvanje od grijeha i sačuvanje od grešaka u predvođenju ljudi neophodne pretpostavke za primanje Objave i vezu sa Allahom Uzvišenim, iskrenost, a isto tako i decidnost su, također, neophodne pretpostavke.

5. IZGRADNJA

Nemoguće je da vjerovjesnici, koji pokreću i uređuju pozitivne snage, i to isključivo radi formiranja pojedinca i ljudske zajednice ili, drugačije rečeno, radi sreće ljudskog roda, čine nešto što vodi ka kvarenju čovjeka ili uništenju ljudske zajednice.

Zbog toga, ako su rezultati pozivanja onoga koji za sebe tvrdi da je vjerovjesnik kvarenje ljudi, neutraliziranje njihovih snaga, usmjeravanje ka razuzdanosti ili, čak, dekadenciji ljudske zajednice, onda su to presudni dokazi da on u svom pozivu nije iskren.

Ikbāl Lahori veoma lijepo kaže:

"Drugi način prosude o vrijednosti vjerskog iskustva jednog vjerovjesnika (istinitosti njegove poruke i stvarnosti njegove unutarnje veze sa Uzvišenim Allahom) je ispitivanje različitih vrsta čovječnosti koje je on ustanovio, a također i posmatranje svijeta kulture i civilizacije koji je iznikao iz njegove misije."

6. RAZMIRICE I BORBA

Sukob sa širkom, praznovjerjem, neznanjem, vidovnjaštvom, nepravdom i tlačenjem, je još jedan od znakova istinskog poslanstva osobe koja tvrdi da je poslanik. Nije moguće da jedan istinski poslanik bude izabran od Allaha dž.š., a da u njegovoj poruci bude bilo šta što ima miris širka ili pomaže tiraninu i tlačitelju, ili potvrđuje nepravdu, ili šuti pred širkom, neznanjem, praznovjerjem, ne boreći se protiv toga.

Tewhid, razum i pravda su načela poziva (da'we) svih vjerovjesnika i samo pozivanje onih koji pozivaju na ovom putu dostojno je proučavanja i traženja dokaza i mu'džize. Ako neka osoba u svojoj poruci donosi bilo šta protivno tewhidu ili jasnoj presudi i decidnosti svih umova, ili protivno pravdi, a potvrđuje nasilje, njegova poruka nije dostojna proučavanja ili traženja dokaza, isto kao što, ako osoba koja tvrdi da je poslanik čini grijeh ili greške, nema sposobnost vođstva (čak i ako je porijeklo ove nemoći tjelesna mahana ili gnusna bolest poput gube), ili njegov poziv nije na putu izgradnje ljudskog roda, njegova poruka nema vrijednost traženja dokaza i mu'džize. Zbog toga, razum ne dopušta slijeđenje ovakvih osoba, čak ni pod pretpostavkom (nemogućom) da oni posjeduju mu'džize i da ih, čak, pokazuju.

LJUDSKI ASPEKT

Poslanici sa natprirodnim aspektima koje posjeduju (mu'džize, sačuvanost od grijeha i grešaka, besprimjerno vođstvo i izgradnja, te potpuni sukob sa širkom, praznovjerjem i zulumom) ipak su ljudi. Znači, posjeduju sve ono što i ljudski rod: poput ostalih jedu, spavaju, kreću se, dobivaju djecu i na kraju umiru. Oni imaju sve ono što je neophodno ljudskom rodu. Poslanici, kao i ostali, imaju određene obaveze. Obaveze koje se preko njih objavljuju drugim ljudima obuhvataju i njih same. Granice halala i harama važe i za njih i katkad su neke dužnosti za njih čak i oštrije, kao što je, naprimjer, Resuli-Ekrem bio obavezan obavljati noćnu nafilu i probdjeti posljednji dio noći.

Poslanici nikada sebe ne izuzimaju iz obaveza. Oni se poput ostalih, pa, čak i više boje Allaha dž.š. Više od ostalih ibadete, namaz klanjaju, poste, idu u džihad, zekat daju, Božijim stvorenjima dobročinstvo čine, bore se za svoj i živote drugih ljudi i u životu nikada nisu teret drugima.

Razlika između poslanika i ostalih ljudi je samo u pitanju Vahja i neophodnim pretpostavkama Objave. Objava ne razdvaja poslanike od ljudi, nego ih izgrađuje kao primjere savršenog čovjeka, te oni kao primjer drugima postaju predvodnici.

POSŁANICI-VLASNICI ŠERIJATA

Uopćeno, poslanici se dijele u dvije grupe:

Prvu grupu sačinjava manjina onih kojima je lično i neovisno objavljen niz zakona i naredbi i dužni su ih prenijeti ljudima, te ih upućivati na osnovama tih zakona i naredbi. Ovi poslanici se u Kur'anu nazivaju Ulul-azm. Ne znamo tačno koliko poslanika je bilo u ovoj grupi, posebno ako se ima na umu da Kur'ani-kerim jasno kaže da je prenio priče samo nekih poslanika. Da je Kur'an kojim slučajem prenio priče svih poslanika ili da je bar insistirao na tome da su svi važniji poslanici u Kur'anu spomenuti, možda bi se broj ovih poslanika saznao iz onoga što je u Kur'anu spomenuto. No, mi znamo da su Nuh, Ibrahim, Musa, Isa i Hatemul-Enbija (salavatullahi alejhi ve alejhim) bili Ulul-azm, vlasnici Šerijata i svakom od njih je objavljen niz zakona i naredbi koje će ljudima prenijeti i odgajati ih na tim osnovama.

Drugu grupu čine poslanici koji nisu imali poseban Šerijat i zakon, već su bili zaduženi za propagiranje i promoviranje Šerijata i zakona koji su u tom vremenu postojali. Većina poslanika su pripadali ovoj grupi. Primjerice, iz ove grupe su: Hud, Salih, Lut, Ishak, Ismail, Jakub, Jusuf, Šuajb, Harun, Zekerijja, Jahja...

HISTORIJSKA ULOGA POSLANIKA

Da li su poslanici imali pozitivnu ili negativnu ulogu u historiji? Ili uopće nisu imali nikakvu ulogu? Ako su je imali, kakva je ta uloga bila? Pozitivna ili negativna?

Poslanici nisu bili bez uloge i utjecaja u historiji, što čak ni protivnici vjere ne poriču. Oni su u prošlosti predstavljali nosioce velike nacionalne moći.

Nacionalna moć je u prošlosti, za razliku od one građene zlatom i silom, bila oivičena krvnim, plemenskim i patriotskim težnjama, čiji su reprezentanti bili plemenske poglavice i nacionalni čelnici, i na moć proizvedenu uvjerenjima i vjerskim težnjama, a njena manifestacija su poslanici i vjerske vođe.

Ovdje se ne govori o tome da su poslanici uz potporu vjerske snage predstavljali moć, ali se rasprava vodi o pravcu djelovanja te snage. O ovome postoje različita mišljenja.

a) Jedna grupa u svojim djelima, putem manjih ili većih premisa, obično tvrdi da je uloga poslanika bila negativna, obrazlažući to time da je naklonjenost poslanika usmjerena ka duhovnom, a protiv ovosvjetskog. Osa poslaničkog učenja bila je oslobađanje od dunjaluka i okretanje ahiretu, naglašavanje unutarnjeg i oslobađanje od spoljnega, težnja ka umnom i bijeg od vidljivog. Zbog toga vjerska snaga i poslanici koji predstavljaju njenu manifestaciju su uvijek išli ka čovjekovom razočaranju u život i bili

su kočnica napretku, te je zbog toga uloga poslanika u historiji uvijek bila negativna.

Ovakvo se obično deklariraju oni koji tvrde da su "intelektualci".

b) Sljedeća grupa na drugi način predstavlja negativnom ulogu vjerskih čelnika. Oni, za razliku od prve grupe, vjeruju da su vjerske vođe naklonjene ovosvjetskom, te njihovu naklonjenost duhovnom smatraju obmanom i maskom i tvrde da je spomenuta naklonjenost ovosvjetskom oduvijek bila u cilju očuvanja postojećeg stanja i u korist sloja nadređenih, a protiv sloja podređenih, i u smjeru suprotstavljanja razvoju zajednice. Oni tvrde da historija, kao i svaki drugi fenomen, ima dijalektičko kretanje, tj. kretanje proizašlo iz unutarnje kontradiktornosti. Pojavom vlasništva društvo se podijelilo u dva neprijateljska sloja: sloj vladara i profitera i sloj potlačenih i gubitnika.

Vladajući sloj neprestano nastoji sačuvati postojeće stanje, kako bi očuvao svoje privilegije, i pored nezaustavljivog usavršavanja sredstava za proizvodnju, oni zajednicu žele zadržati na jednom nivou. Međutim, sloj potčinjenih nastoji, u skladu sa usavršavanjem sredstava za proizvodnju, promijeniti postojeće stanje i umjesto njega izgraditi savršenije stanje. Vladajući sloj svoju ulogu igra u tri različita lica: vjera, vlast i bogatstvo, ili, drugim riječima, faktor sile, faktor moći i faktor obmane. Uloga vjerskih čelnika bila je obmanjivanje i varanje u korist okrutnika i eksploatatora. Njihova naklonjenost ahiretu nije bila stvarna, nego je to bila maska na licu njihove naklonjenosti dunjaluku, a radi pokoravanja savjesti sloja potlačenih, revolucionarnih i onih koji teže napretku. Prema tome, historijska uloga vjerskih čelnika bila je negativna, jer su neprestano bili na strani konzervativaca i zalagali su se za očuvanje postojećeg stanja, tj. bili su na strani silnika i moćnika.

Upravo ovakva je i teza marksizma u pojašnjavanju historije. Sa stanovišta marksizma, tri faktora (vjera, država i bogatstvo) pojavila su se zajedno sa principom vlasništva i tokom historije bili su antihumanistički faktori.

c) Sljedeći, opet, historiju drukčije tumače, protivno gornjem gledištu, ali, istovremeno, ulogu vjere i njenih manifestacija, tj., poslanika, smatraju negativnom. Oni tvrde da je zakon usavršavanja prirode i historije zasnovan na dominaciji jakih i nestanku slabih. Moćni su bili i jesu faktor historijskog napretka, dok su slabi faktor dekadencije. Vjeru su izmislili slabi radi kočenja jakih. Vjerski čelnici izmislili su riječi pravda, sloboda, istina, tačnost, jednakost, ljubav, milost, kooperacija, ili, drugim riječima, uveli su moral niže klase u korist slabih, tj. dekadentnog sloja, a na štetu sloja jakih, tj. sloja za napredak, koji je faktor usavršavanja, čime su utjecali na svijest i savjest jakih i spriječili nestanak slabih i ispravljanje i uređivanje ljudske rase i pojavu nadčovjeka. Prema tome, uloga vjere i poslanika koji predstavljaju manifestaciju njene moći bila je negativna, jer je zastupala "moral robova", a bila protiv "morala gospodara" koji je faktor usavršavanja prirode i društva.

Nietzsche (Niče), poznati njemački filozof-materijalista, zastupao je ovakvo mišljenje.

d) Pored gornje tri grupe, ostale grupe, pa čak i one koje poriču vjere, ulogu poslanika u prošlosti smatraju pozitivnom, korisnom i u smjeru historijskoga usavršavanja. Ove grupe su, sa jedne strane, posebnu pažnju obratile na sadržaj moralno--socijalnih pouka poslanika, a, sa druge, na stvarne historijske činjenice, te su došle do zaključka da su poslanici u prošlosti imali najosnovnije uloge u reformi, poboljšanju i napretku društva. Ljudska civilizacija ima dva aspekta: materijalni i duhovni. Materijalni aspekt civilizacije jest njena tehničko-industrijska dimenzija, koja je, postepeno se usavršavajući, stigla do stepena na kome se nalazi danas. Duhovni aspekt civilizacije vezan je za međusobne odnose ljudi. Ovaj aspekt je zadužbina poslaničkih pouka i zrake duhovne civilizacije su te koje njenom materijalnom aspektu daju priliku za razvoj. Prema tome, uloga poslanika u usavršavanju duhovnog aspekta civilizacije je direktna, dok je u usavršavanju njenog materijalnog aspekta indirektna.

Prema gledištu ovih grupa, nema prigovora pozitivnoj ulozi poslanika u prošlosti. Međutim, neke od ovih grupa pozitivnu ulogu tih pouka ograničavaju samo na prošlost i smatraju da je vrijeme ovakve vrste pouka danas okončano, te tvrde da su vjerske pouke sa napretkom nauke izgubile svoju ulogu, a u budućnosti će se još i više udaljiti od nje. Međutim, neki drugi tvrde da ulogu imana i vjerske ideologije nikada neće moći zamijeniti naučna dostignuća, kao što je ni razni filozofski pravci nisu mogli zamijeniti. Između raznih uloga koje su poslanici imali u prošlosti ponekad se nailazi na slučajeve da usavršavanje društvene svijesti ljudske zajednice dovodi do toga da članovima zajednice nije bila potrebna potpora vjerskih pouka, ali najosnovnije uloge su upravo te koje su bile u prošlosti i koje će i u budućnosti imati istu moć.

Primjeri utjecaja poslaničkih pouka u historijskom usavršavanju su:

1. EDUKACIJA

Edukacija je u prošlosti bila vjerski motivisana. Vjerski motiv je u prošlosti bio najveći pomagač učiteljima i roditeljima. Ovo je jedan od slučajeva u kojima je usavršavanje svijesti zajednice otklonilo potrebu za vjerskim motivom.

2. STROGO PRIDRŽAVANJE DATIH OBEĆANJA I SKLOPLJENIH UGOVORA

Društveni život čovjeka zasnovan je na poštivanju zavjeta, obećanja, ugovora i pridržavanju sporazuma. Poštivanje zavjeta i ugovora jedan je od stubova humane dimenzije ljudske civilizacije. Ovo je oduvijek bio zadatak vjere, a i danas je, jer joj još uvijek nije nađena zamjena.

Vil Dorant, i pored toga što je bio protivnik vjere, u knjizi "Historijske Lekcije", priznaje ovu činjenicu i kaže:

"Vjera... pomoću svojih obreda ljudske zavjete je podigla na stepen skrušenog odnosa čovjeka prema Bogu i ovim potezom je dovela do stabilnosti postojanja."

Vjera je predstavljala siguran oslonac moralnim i ljudskim vrijednostima. Moralne vrijednosti bez vjere doživjet će sudbinu novčanice bez pokrića, čija lažna vrijednost brzo postaje jasna.

3. SLOBODA OD SOCIJALNOG ROBOVANJA

Uloga poslanika u borbi protiv despotizma i sukobima sa manifestacijama nepokornosti predstavlja jedan od njihovih osnovnih zadataka, što i Kur'an posebno naglašava. Prvo, uvođenje pravde spominje kao cilj poslanstva i drugo, u svojim kazivanjima u više navrata podsjeća na sukobe između poslanika i despotskih vlastodržaca, te u nekim ajetima jasno kazuje da je sloj društva sa kojim su poslanici neprestano bili u sukobu upravo taj.

Riječi Marksa i njegovih sljedbenika da su vjera, vlast i bogatstvo tri različita lica vladajućeg sloja, koji su protiv potlačenih, besmislene su i u suprotnosti sa jasnim historijskim činjenicama.

Doktor Erani, objašnjavajući Marksovu doktrinu, kaže:

"Vjera je uvijek sredstvo sloja moćnih i sloja koji vlada u društvu, a u cilju pokoravanja sloja potlačenih. Tespih i krst su u istoj ravni sa silom."

Da bi se prihvatile ovakve vrste historijskih objašnjenja i filozofija, postoji samo jedan način - zatvaranje očiju pred historijskim činjenicama.

Hazreti Alija je junak i sablje i tespiha. Ali radi pokoravanja kojeg sloja? Donjeg, potlačenog sloja ili gornjeg, vladajućeg? Kakav je slogan hazreti Alije:

"Budite protivnici tlačitelju, a pomagači tlačenom!"

Alija je u cijelom svom životu bio prijatelj sablje i tespiha, a neprijatelj bogatstva. Njegova sablja je korištena protiv bogatih i silnih. Doktor Alijuverdi u knjizi "Mehziletul-aklel-beseri" kaže: "Alija je svojom ličnošću porazio Marksovu filozofiju."

Od ovih riječi besmislenije su Nietzscheove, koje su u direktnoj suprotnosti sa Marksovom doktrinom. On kaže da je sloj moćnih - jedini sloj napretka i usavršavanja zajednice, a vjera je stala u odbranu slabih, te zato vjera predstavlja faktor dekadencije.

Kao da ljudska zajednica ubrzano ide putem usavršavanja onda kada zajednicom vlada zakon džungle. Prema Marksu, faktor napretka je sloj potlačenih, protiv kojeg su poslanici djelovali, dok je prema Nietzscheu, to sloj moćnih, a poslanici su bili protiv njih.

Marks kaže da je vjera proizvod bogatih i moćnih, dok je Nietzsche smatra umotvorinom slabih i potlačenih. Marksova greška počiva na tome da je historiju objašnjavao samo na osnovu suprotnosti međuslojevskih interesa, dok je njenu ljudsku stranu zanemario. Njegova druga greška zasnovana je na činjenici da je samo i jedino sloj potlačenih smatrao faktorom napretka. Treću grešku predstavlja činjenica da je poslanike smjestio na stranu vladara.

Nietzscheova greška je u tome što je faktor sile smatrao faktorom historijskog usavršavanja i to tako što je natčovjeka poistovjećivao sa jačim čovjekom, te je jačeg smatrao jedinim faktorom historijskog napretka.

CILJ VJEROVJESNIŠTVA I POSLANSTVA

Uloga poslanika u razvoju historije donekle je rasvijetljena. Sada ćemo razmatrati drugo pitanje: što je glavni cilj slanja vjerovjesnika i što je osnovni razlog slanja poslanika i spuštanja knjiga? Koje su to presudne riječi poslanika?

Moguće je da će neko reći da je osnovni cilj uputa ljudi, njihova sreća, spas, dobro i izbavljenje naroda.

Nema nikakve sumnje da su vjerovjesnici poslani i da upute ljude na pravi put i radi sreće i spasa naroda, kao i za njihovo dobro i spas. Nije riječ o tome, nego je pitanje kakav je konačan cilj ovog pravog puta? Što je to sreća sa njihovog stanovišta? Kakvu vrstu zatočeništva je ovo učenje identificiralo u okvirima ljudskoga roda, te želi spasiti ljude od njega? U čemu ova škola vidi dobro i konačno izbavljenje?

U Kur'ani-kerimu se ukazuje na sva ova značenja i ona se pojašnjavaju, a pored toga spomenuta su dva konkretna značenja i pojma koja približavaju osnovni cilj. To su sljedeće dvije stvari, i sve pouke poslanika uvod su u ova dva postulata, i to:

spoznaja Allaha i približavanje Njemu i drugo, uspostavljanje pravde u ljudskoj zajednici.

U Kur'ani-kerimu se kaže:

"O Vjerovjesniče, Mi smo te poslali kao svjedoka i kao donosioca radosnih vijesti i kao poslanika koji opominje, da - po Njegovom naredenju - poziva k Allahu i kao svjetiljku koja sija." (Ahzab, 45-46).

Među svim dimenzijama ovog ajeta može se zaključiti da je 'poziv Allahu' jedino što se može smatrati osnovnim ciljem.

S druge strane, o svim poslanicima ovako kaže:

"Mi smo poslanike Naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terezije objavljivali, da bi ljudi ispravno postupali." (Hadid, 25).

Ovaj ajet uspostavljanje pravde jasno definira kao cilj poslanstva.

Poziv Allahu i spoznaji Njega, kao i približavanje Njemu, znači poziv teoretskom i praktičnom individualnom tewhidu. Međutim, uspostavljanje pravde u zajednici znači uspostavu praktičnog društvenog monoteizma. Sada pitanje izgleda ovako: Da li je osnovni cilj vjerovjesnika - teologija i obožavanje Allaha, dž.š., a sve drugo, između ostalog i pravda u društvu, predstavlja uvod za navedeno ili je osnovni cilj uspostavljanje pravde, a spoznaja Allaha, dž.š., i obožavanje Njega je uvod i sredstvo za ostvarivanje ove društvene ideje? Druga formulacija ovoga pitanja glasi: Da li je osnovni cilj teoretski i praktični individualni tewhid ili je to praktični društveni tewhid?

Ovdje možemo navesti nekoliko različitih mišljenja:

1. Poslanici su u odnosu na cilj bili dualisti. To znači da su imali dva neovisna cilja. Jedan od ova dva cilja odnosi se na onosvjetski život i sreću

čovjeka (praktični i teoretski individualni monoteizam), a drugi na njegovu ovosvjetsku sreću (društveni monoteizam). Poslanici, s obzirom na to da su mislili na dunjalučku sreću čovjeka, bavili su se monoteizmom zajednice. A kako su htjeli osigurati onosvjetsku sreću čovjeka, bavili su se i teoretskim i praktičnim monoteizmom jedinke, koji je samo duhovni i mentalni.

2. Osnovni cilj je monoteizam zajednice. Teoretski i praktični monoteizam jedinke je neophodni uvod u monoteizam zajednice. Teoretski monoteizam se odnosi na spoznaju Boga Uzvišenog. Za čovjeka, u granicama mogućnosti njegovog bića, ne postoji neophodnost da Boga spozna ili ne, ili da jedini faktor-pokretač njegove duše bude Bog ili neka od hiljadu drugih stvari. Također, zbog pravila prioriteta, za Boga ne znači ništa da ga čovjek spozna ili ne, obožava ili ne obožava.

Međutim, s obzirom na to da je savršenstvo čovjeka u množini i monoteizmu zajednice, a to nije moguće postići bez teoretskog i praktičnog monoteizma jedinke, Bog je učinio obaveznom spoznaju i obožavanje Sebe, a da bi se ostvario monoteizam zajednice.

3. Osnovni cilj je spoznaja Boga i približavanje Njemu. Monoteizam zajednice predstavlja pripremu i sredstvo za dostizanje ovog savršenog cilja, jer, kao što je ranije i rečeno, u monoteističkom pogledu na svijet, bit svijeta je "od Njega", ne "k Njemu". Prema tome, savršenstvo čovjeka je u tome da se približava Njemu.

Čovjek posjeduje posebnu privilegiju, a to je da, shodno kur'anskim ajetima:

"Kada sam u njeg udahnuo od Svoje duše." (Hidžr, 29 i Sad, 72), njegova stvarnost jeste Božija stvarnost. Priroda čovjeka je priroda koja traži Boga. Zbog toga, njegova sreća, savršenstvo, spas, dobro i izbavljenje jesu u spoznaji Boga, obožavanju Njega i dolasku u Njegovu blizinu. Međutim, s obzirom na to da je čovjek, po prirodi, društveno biće i, ukoliko ga odvojimo od društva, prestaje biti čovjekom i, ukoliko zajednicom ne vladaju uravnoteženi društveni sistemi, njegovo kretanje u potrazi za Bogom nije moguće. Zbog toga su poslanici djelovali na uspostavljanju pravde i pravednosti i iskorjenjivanju zuluma i nepravde. Pored toga, vrline zajednice, poput pravde, slobode, jednakosti i demokratije, kao i moral zajednice koji, između ostalog, obuhvata darežljivost, opraštanje, ljubav i dobročinstvo, nemaju vrijednost u samoj biti čovjeka, pa se kao takve ne ubrajaju u njegovo savršenstvo. Sve spomenute vrijednosti i vrline predstavljaju pripremu i sredstvo, a prekidom veze sa njihovim Vlasnikom njihovo postojanje i nepostojanje dolaze na isti nivo. One su uvjet za postizanje savršenstva, a ne samo savršenstvo; priprema za izbavljenje, a ne samo izbavljenje; sredstvo spasa, a ne sam spas.

4. Četvrto gledište počiva na činjenici da je, kao što je u trećem stavu pojašnjeno, stvarni cilj i savršenstvo svakog bića posvećeno isključivo kretanju ka Bogu. Tvrdnja da su poslanici, u kretanju ka svome cilju, bili dualisti neoprostivi je širk, kao što i tvrdnja da je njihov krajnji cilj dunjalučki spas, koji nije ništa drugo do posjedovanje prirodnih sposobnosti i život u hladu pravednosti, slobode, jednakosti i bratstva, predstavlja materijalizam. Ali, za razliku od prethodnog gledišta, društvenim i moralnim vrijednostima, iako su uvod i sredstvo dostizanja osnovne i jedine

vrijednosti čovjeka - spoznaje i obožavanja Allaha dž.š., ne nedostaju osnovne vrijednosti i vrline.

Veza između uvoda u akciju i njenog rezultata je dvojaka:

U prvoj, jedina vrijednost uvoda jeste to što vodi cilju. Nakon dostizanja cilja njegovo postojanje i nepostojanje su istovjetni. Naprimjer, neki čovjek želi prijeći preko potoka i na njegovu sredinu postavi kamen, kako bi, pomoću njega, preskočio na drugu obalu. Jasno je da su, nakon prelaska potoka, postojanje i nepostojanje kamena za tog čovjeka istovjetni. Isti slučaj je i sa ljestvama za penjanje na krov kuće, te sa svjedodžbom o završenom razredu, radi upisa u sljedeći.

Druga veza zasniva se na tome da, i pored činjenice da je uvod sredstvo postizanja cilja, kao i da osnovna i jedina istinska vrijednost pripada cilju, nakon stizanja do njega, postojanje i nepostojanje uvoda nije istovjetno. Nakon postizanja cilja, postojanje uvoda je isto toliko neophodno kao i prije njegovog dosezanja. Naprimjer, naučeno u prvom i drugom razredu jeste uvod i osnova za znanje većih razreda. No, nije tačno da nakon stizanja do većih razreda nije potrebno znanje postignuto u nižim, te da, ukoliko pretpostavimo da sve ranije naučeno bude zaboravljeno kao da ga nije ni bilo, učenik neće biti na šteti i moći će pohađati naredni razred. Samo uz posjedovanje ranijeg znanja može se nastaviti pohađati novi razred.

Tajna je u tome da je uvod ponekad slabiji stepen koji vodi ka cilju, a ponekad nije. Ljestve nisu stepen krova, kao što ni kamen u sredini potoka ne predstavlja stepen prelaska na drugu stranu. Međutim, znanje viših i nižih razreda predstavlja različite stepene jedne stvarnosti.

Moralne i društvene vrijednosti, u odnosu na spoznaju i obožavanje Allaha, dž.š., pripadaju drugoj vrsti veze. Ukoliko čovjek dostigne potpunu spoznaju Boga i dostigne stepen obožavanja Allaha, dž.š., za njega postojanje i nepostojanje istine, tačnosti, pravednosti, plemenitosti, dobrote, traženja dobra, darežljivosti i oprosta, nije istovjetno. Jer, visoki čovjekov moral je jedna vrsta bivanja Božijim, i zapravo stepen spoznaje i obožavanja Allaha, dž.š., pa, čak, i ako nije toga svjestan. Čovjekova želja za ovim vrijednostima potječe od urođene želje za spajanjem sa Božijim, dž.š., svojstvima, čak i ako sam čovjek ne obraća pažnju na njihov iskonski korijen i svjesno ih poriče. Upravo iz ovog razloga, islamska znanost kaže da djela onih koji imaju idealan moral poput pravednosti, dobrote, plemenitosti i sl., čak i ako su mušrici, na onom svijetu neće biti bez utjecaja. Ovakvim osobama će na onom svijetu, ukoliko im nevjerstvo i širk ne budu generirani iz prkosa, na neki način biti pružena satisfakcija. Zapravo, oni su nesvjesno dostigli određeni stepen obožavanja Allaha, dž.š.

VJERA ILI VJERE

Teolozi i pisci historije religija obično raspravljaju o pojmu "VJERE" (vjera Ibrahimova, vjera jevreja, vjera islam). Svakog vjerovjesnika koji je imao vjerozakon oni smatraju donosiocem vjere. Također, i među narodom veoma je rasprostranjen ovaj termin.

Međutim, Kur'an ima poseban izraz i način govora, koji izvire iz njegovog specifičnog gledišta. Sa stanovišta Kur'ana, Božija vjera od Adema do Muhammeda (s.a.v.s.), jedna je vjera. Svi poslanici, i oni koji su imali vjerozakon i oni koji ga nisu imali, pozivali su jednom učenju. Principi vjerovjesničkog učenja koji se nazivaju vjerom bili su jedno.

Razlike među nebeskim zakonima su počivale na dvije osnove: prva je bila u nizu sporednih, manje važnih, pitanja, koja su se razlikovala po vremenskim odrednicama i osobenostima sredine i naroda koji je pozivan. Svi su, pak, predstavljali različite oblike i različite dijelove jedne istine i svi su bili usmjereni ka istome cilju. Druga razlika se tiče nivoa podučavanja, jer su kasniji poslanici, ekvivalentno usavršavanju čovječanstva, svoje podučavanje, koje je imalo istu osnovu, izvršavali na višem nivou. Naprimjer, između poduka i učenja islama, vezano za početak, kraj, i svijet i učenja ranijih poslanika, sa stanovišta stepena složenosti problema, razlika je koliko od zemlje do neba. Drugim riječima kazano, ljudski rod, po pitanju podučavanja koje su vjerovjesnici vršili, slični učeniku koji je proveden od prvog do posljednjeg razreda. To je bilo usavršavanje vjere, a ne diferenciranje između vjera. Kur'an nikada riječ vjera (din) nije naveo u množini (edjan). Sa kur'anskog stanovišta ono što je postojalo je vjera, a ne vjere. Jedna od razlika poslanika u odnosu na genije i velike filozofe zasniva se na činjenici da je svaki filozof imao svoje posebno učenje. Zbog toga su na svijetu uvijek postojale "filozofije", ne "filozofija". A Božiji poslanici su oduvijek potvrđivali jedan drugoga i podsticali. Nikada nisu jedan drugog negirali. Svaki od poslanika, ukoliko je živio na prostoru i u vremenu nekog drugog poslanika, donosio je zakone i naredbe poput njegovih.

Kur'an (a.š.) pojašnjava da poslanici čine jednu cjelinu. Raniji su najavljivali potonje, a kasniji su potvrđivali i pojačavali predašnje. Kur'an (a.š.) jasno kazuje da su svi poslanici bili zaduženi da najavljuju i potvrđuju jedni druge i kaže:

"Allah je od svakog vjerovjesnika kome je Knjigu objavio i znanje dao - obavezu uzeo: 'Kada vam poslije dođe poslanik koji će potvrditi da je istina ono što imate, hoćete li mu sigurno povjerovati i sigurno ga pomagati? Da li pristajete i prihvatate da se na to Meni obavežete?' Oni su odgovorili: 'Pristajemo!'-'Budite onda svjedoci', rekao bi On, 'a i Ja ću s vama svjedočiti'." (Ali Imran, 81).

Kur'ani-kerim, koji Božiju vjeru, od Adema do Muhammeda (s.a.v.s.) predstavlja kao kontinuiran tok, a ne nekoliko rukavaca, zove je jednim imenom ISLAM. Naravno, ne želi se reći da je Božija vjera u svim periodima objave imala ovaj naziv i da je među ljudima bila poznata pod njim, nego se želi reći da stvarnost vjere ima bit koja se najbolje definiše riječju islam, pa zato i kaže:

"Kod Allaha je jedina vjera-vjera islam." (Ali Imran, 19).

"Ibrahim nije bio ni jevrej, ni kršćanin, već pravi vjernik, vjerovao je u Boga jednoga." (Ali Imran, 67).

PEČAT POSLANSTVA

Rekli smo da su svi poslanici, sa svim sporednim različitostima, bili nosioci jedne poruke i vezani za jedno učenje. Ovo učenje postepeno je predstavljano, srazmjerno mogućnostima ljudske zajednice, sve dok ljudski rod nije stigao do granice na kojoj je navedeno učenje predstavljeno u savršenoj i sveobuhvatnoj formi. I kada je dostignut navedeni nivo, misija poslanstva je okončana. Osoba preko koje je predstavljena i objavljena savršena forma ovoga učenja je hazreti Muhammed b. Abdullah (s.a.v.s.), a posljednja nebeska Knjiga je Kur'an (a.š.) i sam Kur'ani-kerim kaže:

"Riječi Gospodara tvoga su upotpunjene; Njegove riječi niko ne može promijeniti." (En'am, 115).

Sada trebamo razabrati zašto su vjerovjesništva obnavljana u prošlosti i zašto su poslanici dolazili jedan za drugim, iako svi nisu donosili zakone i uglavnom su dolazili radi boljeg provođenja već postojećih vjerozakona. Zašto je nakon Pečata svih poslanika (Muhammeda, s.a.v.s.) ovaj tok završen i ne samo da nije i neće doći poslanik, donosilac vjerozakona, nego ni vjerovjesnik nije i neće doći? Zašto? Ovdje ćemo kratko razmotriti razloge obnavljanja vjerovjesništva.

UZROCI OBNAVLJANJA VJEROVJESNIŠTVA

I pored činjenice da je vjerovjesništvo kontinuiran proces i Božija poruka, tj. vjera nije ništa do jedan hakikat (istina), uzroci obnavljanja poslanstva i vjerovjesništva, te kontinuiranog dolaska poslanika i prekidanje svega ovoga nakon pojave Hatemul-Enbijaa, Muhammeda (s.a.v.s.), su sljedeći:

Prvo, stari narod zbog nerazvijenosti i umne nezrelosti nije mogao sačuvati svoju nebesku Knjigu. Obično su iskrivljene ili su u potpunosti nestajale i javljala se potreba da se poruka obnovi. Vrijeme objave Kur'ana, prije četrnaest vijekova, predstavlja period kada je ljudski rod prerastao svoje djetinjstvo i u mogućnosti je da očuva svoju vjersku i naučnu baštinu. Zbog toga, u posljednjoj svetoj nebeskoj Knjizi - Kur'ani-kerimu nije bilo iskrivljenja. Muslimani, od trenutka objave svakog ajeta, uopćeno su ga u srcima i spisima čuvali i to na takav način da je mogućnost bilo kakve promjene, iskrivljenja, brisanja ili dodavanja u potpunosti isključena. Zbog toga više nije bilo promjena u nebeskoj Knjizi, te je ovaj uzrok, kao jedan od uzroka obnove poslanstva, neutraliziran.

Drugo, u raznim periodima, ljudski rod, zbog nezrelosti i nerazvijenosti, nije mogao primiti univerzalnu ulogu na svom putu, te usmjeravanjem te uloge, nastaviti put. Neophodno je bilo postepeno

upućivanje uz stalnu prisutnost onih koji upućuju. Međutim, u vrijeme posljednjeg poslanstva i nakon toga, ljudski rod je sakupio snagu da primi univerzalnu ulogu, te je plan postepenog upućivanja završen. Uzrok objave vjerzakona, pored ranije pojave nestanka ili iskrivljavanja nebeskih knjiga, bila je i nemogućnost ljudskog roda da preuzme svoj univerzalni plan. Stvaranjem ove mogućnosti i kapaciteta, univerzalni i sveobuhvatni plan je prepušten ljudskom rodu, te je i ovaj uzrok obnove poslanstva i vjerzakona, također, neutraliziran. Ulema predstavlja stručnjake koji, koristeći univerzalni plan upute koju islam pruža, te pisanjem i uređivanjem pravilnika i privremenih taktika, ukazuju na pravi put.

Treće, većina osoba poslanih od Allaha (dž.š.) bili su vjerovjesnici, a ne donosioci vjerzakona. Poslanici, donosioci vjerzakona, moguće je čak da ne prelaze broj prstiju jedne ruke. Posao vjerovjesnika se sastojao u propagiranju, predstavljanju, izvršavanju i tumačenju vjerzakona koji je vladao u njihovo vrijeme. Ulema, u vrijeme posljednjeg Božijeg poslanika, koje predstavlja eru nauke, može uz pomoć spoznavanja univerzalnih principa islama, kao i shvatanjem vremenskih i prostornih uvjeta, te univerzalije usaglasiti sa uvjetima i zahtjevima vremena i prostora, te Božiju naredbu izvući kao zaključak. Ovaj proces se naziva IDŽTIHAD. Dostojna ulema islamskog ummeta, idžtihadom i specijalnom dužnošću predvođenja ummeta, izvršava veliki broj dužnosti koje su izvršavali vjerovjesnici, kao i dio dužnosti poslanika koji su donosili vjerzakon (bez unošenja svojih zakona). Zbog toga, iako potreba za vjerom zauvijek ostaje, pa čak, što se ljudski rod više kreće ka civilizaciji, to se više povećava, otklonjena je potreba obnavljanja poslanstva i dolaska nove nebeske knjige ili novog poslanika, a poslanstvo je završeno.

Iz rečenog, jasno je da zrelost i umni i socijalni razvoj čovječanstva igra ulogu u završetku poslanstva, koja se ogleda u nekoliko tačaka:

1. Nebesku Knjigu je sačuvalo od iskrivljenja;
2. Dostiglo je stepen na kojem može da preuzme program svog usavršavanja, ne postepeno, nego odjedanput, te da se njime koristi;
3. Umna zrelost i društveni razvoj daju pravo da sam preuzme promociju, propagiranje i uspostavljanje vjere, te naređivanje dobra i zabranjivanje zla.

Ovim putem ulema je otklonila potrebu slanja vjerovjesnika, koji su bili promotori i propagatori vjerzakona poslanika, njihovih donosilaca.

4. Sa stanovišta umnog razvoja, stiglo je do granice na kojoj može idžtihadom tumačiti i objašnjavati univerzalije Objave, te u različitim vremenskim i prostornim uvjetima, svako pitanje povezati sa odgovarajućim principom. Ovaj važan zadatak, također, vrši ulema ummeta.

Jasno je da završetak poslanstva ne znači otklanjanje potrebe ljudskog roda za poukama od Allaha dž.š., niti za onim što je stiglo Objavom, ili da je poslanstvo završeno, zato što ljudski rod, eto, zbog umne zrelosti i razvoja, nema potrebu za tim. Ne, nikada. Otklonjena je samo potreba za novom objavom i obnovom poslanstva, a ne potreba za vjerom i božanskim poukama.

Poznati allama i veliki islamski mislilac Ikbāl Lahori, i pored velikog broja različitih gledišta vezanih za islamska pitanja, kojima sam se u

ovoj i ostalim knjigama uveliko koristio, u svom objašnjenju i tumačenju filozofije okončanja poslanstva, načinio je veliku grešku. Riječi ovog velikana zasnovane su na nekoliko principa:

1. Riječ objava (VAHJ), koja leksički znači "tiho, šaputajući govoriti", u Kur'anu ima šire značenje koje obuhvata sve vrste šifriranih uputa, tako da pomoću Vahja bivaju upućeni svi, od najmanjeg neživog bića, biljke ili životinje, pa do čovjeka. On kaže:

"Ova veza sa Korijenom Egzistencije ne odnosi se samo na čovjeka. Način korištenja riječi vahj u Kur'anu ukazuje da ga ova Knjiga smatra osobenošću života i, naravno, zbog toga su njegove specifičnosti i oblici, suglasno stepenima savršenstva života, različiti. Biljka, koja se slobodno razvija u prostoru, životinja, koja radi prilagođavanja novoj životnoj sredini dobije novi dio tijela, i čovjek, koji iz unutarnjih dubina života prima novu svjetlost, predstavljaju različita stanja Objave, koja prema mogućnostima njezina primanja ili prema vrsti kojoj pripada objekat upute, ima različite oblike."

2. Objava predstavlja vrstu instinkta i njena uputa predstavlja vrstu instinktivne upute.

3. Objava predstavlja uputu čovjeka sa kolektivnog stanovišta. Znači, ljudska zajednica, s obzirom da predstavlja jednu cjelinu i ima jedinstvenu putanju i zakone kretanja, neophodno je da bude upućena. Vjerovjesnik je ovaj prijemnik, koji instinktivno prima ono što je potrebno vrsti. Iqbal kaže: "Ovosvjetski život iluminantno uviđa svoje potrebe i u kriznom momentu određuje smjer svog kretanja. Ovo je upravo ono što se jezikom vjere naziva stizanje Vahja (objave) poslaniku."

4. Živa bića u prvim fazama bivaju upućivana putem instinkta. Što se povećava stepen savršenstva i što se razvija moć osjećaja, mašte i razmišljanja, smanjuje se moć instinkta, te, zapravo, osjećaj i razmišljanje zauzimaju njegovo mjesto. Zbog toga, insekti imaju najjače instinkte, a čovjek najslabije.

5. Ljudska zajednica, sa društvenog aspekta, nalazi se na putu usavršavanja i poput životinja je, kojima je u prvim fazama bio potreban instinkt, te su postepeno, sa razvojem moći osjetila, mašte, pa, čak, i razmišljanja, uputu putem osjetila i razuma zamijenile uputom putem instinkta. Ljudska zajednica je, također, na svom putu usavršavanja stigla do tačke na kojoj se njena moć razuma razvila, što je uzrok slabljenja instinkta (Vahja-Objave). Iqbal kaže:

"U periodu djetinjstva ljudskoga roda duhovna energija razjašnjava neku stvar (što ja nazivam 'poslaničkom samosvijesti') i pomoću nje se vrši štednja individualne misli i izbor životnog puta, a slijeđenjem naredbi, izborom i spremnim praktičnim rješenjima. Međutim, rođenjem razuma i kraljice kritike, život u svoju korist prekida formiranje i razvoj raznih oblika samosvijesti, pomoću koje je u ranijoj fazi ljudskog usavršavanja proticala duhovna sila. Čovjek se prvo nalazi pod komandom strasti i instinkta. Razum, koji iznosi argumente i koji je jedini uzrok čovjekove dominacije nad okolinom, predstavlja usavršavanje i napredak, te zbog rođenja razuma,

neophodno ga je učvrstiti i ojačati, sprečavajući druge oblike spoznaje (instinktivne upute i spoznaje)."

6. Svijet čovječanstva se dijeli na dva osnovna perioda: period upute putem Objave i period upute putem razuma i razmišljanja u prirodi i historiji. Iako je u starom svijetu postojalo nekoliko velikih filozofskih sistema (između ostalih Grčka i Rim), ali nisu imali veliku vrijednost, i ljudski rod je bio u periodu djetinjstva i nezrelosti. Lahori kaže:

"Nema sumnje da je stari svijet u vrijeme kada je čovjek, naspram današnjeg, bio u primitivnom stanju i uglavnom potčinjen sugestijama proizveo nekoliko filozofskih sistema, ali se ne smije zaboraviti da je formiranje velikih sistema bilo zasnovano na djelovanju same misli, koja nije mogla preći klasifikaciju nejasnih vjerskih uvjerenja i običaja, te nam nije pružilo ništa konkretno o stvarnom životnom stanju."

7. Resuli-Ekrem (s.a.v.s.) sa kojim je okončano poslanstvo, pripada i starom i novom svijetu. Sa stanovišta izvora nadahnuća, što Objava jeste (a ne empirističko istraživanje prirode i historije), pripada starom svijetu, a sa stanovišta srži njegovog učenja, koje poziva razmišljanju, učenju, izučavanju prirode i historije, a čijom pojavom se prekida djelovanje Objave, on pripada novom svijetu. Lahori kaže:

"Zbog toga što ovom problemu prilazimo na ovakav način, moramo priznati da se čini da se Resuli-Ekrem (s.a.v.s.) nalazi između starog i novog svijeta. Tamo gdje govori o izvoru njegovog nadahnuća, on pripada starom svijetu, a kada se razmatra srž njegovog nadahnuća, pripada novom svijetu. U njemu život otkriva nove izvore spoznaje koje su dostojne njegovog novog - modernog toka. Pojava i rođenje islama predstavlja pojavu i rođenje logičkog, induktivnog uma. Poslanstvo, pojavom islama, kao rezultat otkrića neophodnosti okončanja samog poslanstva, stiglo je do granice savršenstva, što uzrokuje shvatanje da život ne može kontinuirano opstati u periodu djetinjstva sa vođstvom izvana. Ukidanje proricanja i nasljedne vladavine u islamu, stalna pažnja Kur'ana posvećena razumu i eksperimentu, te važnost koju ova Jasna Knjiga pridaje prirodi i historiji, kao izvorima ljudske spoznaje, predstavljaju različite slike jedinstvene misli okončanja perioda poslanstva."

Navedeno predstavlja osnovu i principe filozofije okončanja poslanstva sa stanovišta allame Iqbala. Nažalost, ova filozofija je izmijenjena i mnogi njeni principi su netačni.

Prvi prigovor, koji se nameće, zasniva se na tome da, ukoliko navedena filozofija bude tačna, u tom slučaju ne samo da nema potrebe za novom objavom i novim poslanstvom, već, apsolutno, nema nikakve potrebe za uputom putem objave, jer uputa putem empirističkog uma zamjenjuje onu putem objave. Kada bi ova filozofija bila ispravna, bila bi filozofija prekida pobožnosti, a ne prekida poslanstva, dok bi cilj islamske Objave bio obznana završetka perioda vjere i početka perioda uma i nauke. To je ne samo suprotno islamu, nego je suprotno i doktrini samog Iqbala. Sav trud i pokušaji Iqbala su zasnovani na tome da su nauka i razum potrebni ljudskoj zajednici, ali ne i dovoljni. Ljudskom rodu je vjera isto toliko potrebna koliko i nauka. Sam Iqbal pojašnjava da su za život

neophodni čvrsti principi i promjenljive sekundarne stvari, te da je zadatak "islamskog idžtihada" upravo otkrivanje suglasja sekundarnog sa primarnim. On kaže:

"Ova nova kultura je izgradila osnovu svjetskog jedinstva na principu tewhida. Islam, kao vladajući aparat, predstavlja praktično sredstvo za postavljanje principa tewhida na mjesto živog faktora u umnom i emocionalnom životu ljudske vrste. Islam traži odanost Bogu (dž.š.), ne despotskoj vladavini, a pošto je Allah dž.š., Konačni Duhovni Temelj svakog života, odanost Bogu praktično predstavlja odanost idealnoj prirodi samog čovjeka. Zajednica koja je izgrađena na ovakvoj zamisli stvarnosti u svom životu mora usaglasiti kategorije 'vječnosti' i 'promjene', te mora imati na raspolaganju vječne principe radi uređenja svog društvenog života, jer ono što je vječno i stalno gradi nam čvrst oslonac na ovom, stalno promjenljivom, svijetu. Međutim, ukoliko vječni princip bude shvaćen kao oponent svakoj promjeni, znači oponent onoga što Kur'an smatra jednim od najvećih Božijih 'znakova' (ajeta), u tom slučaju neće se kretati ono što je u biti pokretno. Poraz Evrope u političkim i društvenim naukama predstavlja oličje prvog principa, a statičnost islama u posljednjih pet stotina godina oličje drugog principa. Šta je princip kretanja u islamu? Upravo onaj princip koji se naziva 'IDŽTIHAD'.

Prema gornjem tekstu, zauvijek nam ostaje potreba za uputom putem Objave. Uputa putem empirističkog uma ne može zamijeniti uputu putem Objave. Sam Iqbal je potpuni zagovornik principa neophodnosti postojanja vječne upute, ali filozofija koju je on iznio o okončanju poslanstva pretpostavlja da, ne samo da nema potrebe za novom Objavom i novim poslanstvom, nego nema potrebe za uputom putem Objave, te, zapravo, ne samo poslanstvo, nego i pobožnost stiže do svog kraja.

Ovakvo, sa greškama isprepletano, Iqbalovo objašnjenje okončanja poslanstva, bilo je uzrokom onako pogrešnog izvlačenja zaključka iz njegovih riječi, uzrokovalo je pogrešan zaključak, te da se uобрази da period kraja poslanstva znači vrijeme neovisnosti o Objavi. Potreba čovjeka za poslaničkom uputom i odgojem je poput potrebe djeteta za učiteljem. Dijete svake godine prelazi u viši razred i mijenja učitelja. Ljudski rod, također, postepeno je prešao na viši nivo, te su zakon i vjerezakon promijenjeni. Dijete stiže do zadnjeg razreda, stječe diplomu i od tog momenta, nezavisno od učitelja i profesora, kreće sa istraživanjem. Čovječanstvo posljednjeg perioda, također, objavljivanjem kraja poslanstva, steklo je diplomu nezavisnosti od klasičnog učenja i samo, nezavisno, kreće u istraživanje, izučavajući prirodu i historiju, a to je značenje IDŽTIHADA. Prema tome, kraj poslanstva znači stizanje čovječanstva na stepen SAMODOVOLJNOSTI.

Bez sumnje, ovakvo tumačenje kraja poslanstva je pogrešno. Njegovi rezultati nisu prihvatljivi ni za Iqbala, a ni za osobe koje su izvukle ovakve zaključke iz njegovih misli.

Drugo, kada bi Iqbalova doktrina bila tačna, tada bi rođenjem empirističkog uma i ono što Iqbal naziva "unutarnjim iskustvom" (otkrovenja Allahovih evlija), također, moralo biti okončano, jer je pretpostavka da ovakva djela spadaju u jednu vrstu instinkta, a, pojavom

empirističkog uma, instinkt, koji predstavlja uputu izvana, stižava se. Međutim, i sam Iqbal pojašnjava da unutarne (batinsko) iskustvo zauvijek ostaje i, sa stajališta islama, unutarne iskustvo predstavlja jedan od tri izvora spoznaje. Iqbal, osobno, mnogo naginje irfanu (gnosticizmu, spoznaji) i čvrsto vjeruje u duhovna nadahnuća. On sam kaže:

"Ovo gledište ne znači da je 'unutarne iskustvo', koje se sa aspekta kakvoće ne razlikuje od 'poslaničkog iskustva', sada odvojeno od životne stvarnosti. Kur'an 'enfus' (ego) i 'Afaq' (Univerzum) drži izvorima znanja i spoznaje. Allah dž.š., Svoje znakove razjašnjava i u unutarnjem i u vanjskom iskustvu, a dužnost čovjeka je da spoznaju, bilo kog oblika ona bila, izloži sudu. Ideja okončanja se ne smije shvatiti tako da je konačna sudbina života potpuna zamjena emocija razumom. Ovakvo što niti je moguće, niti poželjno. Razumska vrijednost ove ideje počiva na stvaranju nezavisnog, kritičkog stanovišta pred unutarnjim iskustvom, a ovo vjerovanje je privelo kraju period historije u kome su argumenti i tvrdnje osoba o povezanosti sa natprirodnim bile punovažne. Prema tome, jedno unutarne i irfansko iskustvo, koliko god bilo uobičajeno, sada se mora posmatrati očima jednog potpuno prirodnog iskustva, a zatim ga, poput ostalih ljudskih iskustava, kritički razložiti i analizirati.

Posljednjim riječima Iqbal hoće da kaže da okončanjem poslanstva nisu okončana nadahnuća, otkrovenja i kerameti Allahovih evlija, ali je okončana njihova ranija argumentacija i kredibilitet. U prošlosti, dok se još uvijek nije rodio empiristički um, mu'džize i kerameti su bili potpuno prirodni i prihvatljivi i u njih se nije moglo sumnjati. Međutim, za razvijeni ljudski rod, koji je stigao do umnog savršenstva (ljudski rod posljednjeg perioda), one više ne predstavljaju dokument i argument, te, poput bilo kog drugog događaja ili slučaja, moraju biti izložene umnom iskustvu. Doba prije posljednjega, bila su doba mu'džize i kerameta, tj. mu'džize i kerameti su razum stavili pod svoj utjecaj, dok je doba završetka (hatmijjeta) era razuma (akl). Razum ne uzima keramet kao dokaz, osim ako putem svojih mjerila, a nadahnućem, ne otkrije tačnost i punovažnost jedne već putem nadahnuća otkrivene istine.

Ovaj dio Iqbalovih riječi, također, pun je neispravnosti, kako vezano za period prije posljednjeg, tako i za period poslije njega. Poslije ćemo u poglavlju "Posljednja mu'džiza" o tome raspravljati detaljnije.

Treće: To što je Iqbal Objavu smatrao vrstom instinkta je greška. Upravo odavde potječu i druge njegove greške. Instinkt, kao što i sam Iqbal smatra, predstavlja jednu potpuno prirodnu (neoštećenu) i nesvjesnu osobinu, nižu od osjetila i razuma, koju je zakon stvaranja, još u prvim stepenima života životinja (insekata i nižih od njih), smjestio među životinje. Razvojem uputa koje su na višem stepenu (osjetila i razum), instinkt slabi i opada. Iz tog razloga, čovjek, koji je najbogatija životinja sa stanovišta misaonog aparata, predstavlja najslabiju životinju sa stanovišta instinkta.

Nasuprot ovome, Objava je uputa iznad osjetila i razuma, a pored toga, do određene granice je i stečena. Čak je na svom najvećem stepenu i "svjesna". Samo činjenica da je Objava svjesna, za veliki broj stepeni je

iznad osjetila i razuma, a prostor koji se otkriva putem Objave, mnogo je širi, veći i dublji od prostora koji empiristički um može otkriti.

Mi smo u jednom od prethodnih dijelova (dio o školama i ideologijama) dokazali da, s obzirom na skup individualnih i društvenih sposobnosti čovjeka, kao i kompliciranost društvenih odnosa među ljudima, te nedefinisanost cilja čovjekovog toka usavršavanja, moramo prihvatiti da je sve ono što su filozofi i društveni mislioci ispleli kao ideologiju, ustvari, zabluda i lutanje. Za čovjeka postoji samo jedan način prihvatanja ideologije i to putem Objave. Ukoliko ne prihvatimo ideologiju stiglu preko Objave, moramo prihvatiti činjenicu da je čovjek lišen ideologije.

Današnji mislioci tvrde da je prikaz krivulje budućnosti ljudskoga roda putem ljudskih ideologija moguć samo u obliku postepenog kretanja, od stupnja do stupnja. To znači da je tek na određenom stupnju moguće (i to prema tvrdnjama ove gospode) odrediti naredni stupanj. Tu uopće nije jasno gdje su naredni stupnjevi, odnosno stanice, i koji je stupanj (stanica) konačan, te da li uopće postoji konačna stanica. Sudbina jedne ovakve ideologije je jasna.

Kamo sreće da je Allama Iqbal, koji je velikim dijelom izučavao djela arifa i gajio posebne simpatije prema "Mesneviji" Mevlane, više izučavao spomenuta djela i uzeo bolje mjerilo za teoriju okončanja poslanstva. Arifi su spoznali da je poslanstvo okončano zbog toga što su svi individualni i društveni stupnjevi čovjeka, kao i put koji čovjek mora preći, na jednom mjestu otkriveni. Nakon ovoga, dokle god bilo ko od ljudi stigne, to neće biti više od ranije otkrivenog. Bez izlaza osuđen je na slijeđenje:

"Hatem (pečat, kraj) je onaj koji je prešao sve stupnjeve, ne ostavivši nijednog nepređenog."

Ovo je mjerilo okončanja poslanstva, a ne razvoj empirističkog uma zajednice. Iqbal, da je samo više pazio i udubio se u djela velikana koje je simpatisao (poput Mevlane), shvatio bi da Objava ne spada u grupu instinkta, te da je život i duh superiorniji od razumskog duha i života. Mevlana kaže:

Osım duha bez razuma što u kravı i magarcu biva
Çovjek dobi um i duhovnost drugu

Ali i pored uma i duha insanskog
İma bolji duh, stepena peygamberskog i evlijanskog

Tijelo vanjština, a duh nutrina
Tijelo poput rukava, a duh ruka pokrivena

No, razum skriveniji je od duha
A osjetila brže vode duhu

Od razuma skriveniji duh Objave biva
On, skriven, izvor svega biva

Ahmedov um ne bijaše ni od koga skriven
Duh Objave mu ne postade dokaz svima

Duh Objave svoje prilike ima
Ne spozna ga akl, jer on ga ne prima

Njemu je Levhi Mahfuz predvodnik
od čega sačuvan, sačuvan od greške

Nije astrologija, niti gatanje, a ni snovi bajni
Vahj je istina VALLAHI, znaj to sigurno

Četvrto, čini se da je Iqbal počinio grešku identičnu sa greškom zapadnog svijeta. Zamijenio je iman (vjerovanje) ilmom (naukom). Naravno, Iqbal je žestoki protivnik postavljanja nauke na mjesto vjere, ali put koji je prešao u svojoj filozofiji okončanja poslanstva vodi upravo tome. Iqbal Objavu definiše vrstom instinkta, te tvrdi da se djelovanjem misaonog aparata okončava zadatak instinkta, koji se gasi i nestaje. To je tačno, ali u slučaju ako misaoni aparat nastavi upravo onim putem kojim se kretao instinkt. A ako pretpostavimo da instinkt ima određene dužnosti, a misaoni aparat druge, u tom slučaju nema razloga da sa aktiviranjem misaonog aparata prestane djelovanje instinkta. Pretpostavimo da je Objava jedna vrsta instinkta, te da joj je, kao takvoj, zadatak prezentacija jedne vrste svjetonazora i ideologije koja nije načinjena razumom i razmišljanjem. U tom slučaju, nema razloga da, razvojem logičkog induktivnog uma (prema riječima samog allame Iqbala), prestane djelovanje instinkta.

Stvarnost počiva na činjenici da allama Iqbal, i pored veličine, genija i odanosti islamu, pod utjecajem činjenice da je njegova kultura - zapadna kultura, te da mu je islamska kultura sekundarna, tj. svo njegovo obrazovanje bilo je vezano za oblasti Zapada, a po pitanju islamske kulture samo je pročitao određeni broj djela i to posebno fikh, irfan i vrlo malo filozofije, ponekad čini katastrofalne greške.

Ja sam u uvodu petog sveska djela "Principi filozofije i metod realizma", ukazao na nezrelost i nedoraslost Iqbalove misli u dubokim filozofskim pitanjima. Upravo iz tog razloga nije ispravno porediti ga sa Sejjidom Džemaluddinom Asad-Abadijem. S druge strane, Sejjid Džemal, sa stanovišta individualnog genija se ni u kom slučaju ne može porediti sa Iqbalom. Kod njega je, za razliku od Iqbala, prva i osnovna kultura islamska, a zapadna kultura predstavlja njegovu sekundarnu kulturu. Pored toga, merhum Sejjid Džemal je zbog velikog broja putovanja u islamske zemlje, te izučavanja tokova u njima, na samom mjestu, bio informiraniji od Iqbala po pitanju stanja u islamskim zemljama. Zbog toga, nikada nije počinio greške poput Iqbalovih katastrofalnih vezano za poznavanje tokova u pojedinim islamskim zemljama (poput Turske i Irana).

PEČAT SVIH MU'DŽIZA

Kur'an je vječna mu'džiza Pečata poslanika Muhammeda (s.a.v.s.). Raniji poslanici, poput Ibrahima, Musaa i Isaa, imali su i nebesku Knjigu i mu'džize. Domen njihovih mu'džiza bilo je nešto izvan nebeske Knjige, kao, naprimjer, promjena goruće vatre u "hladnu i spasonosnu", pretvaranje suhog štapa u zmiju ili oživljavanje mrtvih. Jasno je da je svaka od ovih mu'džiza bila privremena i prolazna, dok je domen mu'džize Pečata Poslanika sama njegova Knjiga. Ta Knjiga je istovremeno i Knjiga i dokaz njegovog poslanstva, te je upravo zbog toga Pečat svih mu'džiza, za razliku od ostalih, trajna, a ne privremena.

Kao knjiga, Kur'ani-kerim je primjeren vremenu u kome opstoji, a koje je, ustvari, doba napretka znanja i nauke, civilizacije i kulture. To pruža mogućnost da se postepeno razjašnjavaju njene mu'džizanske dimenzije koje ranije nisu bile jasne. Isto tako, vječnost Kur'ani-kerima proporcionalna je trajanju njegove poruke i misije, koja ostaje zauvijek i nikada neće nestati.

Kur'ani-kerim u nekoliko ajeta sebe predstavlja kao mu'džizu, naglašava svoj nadljudski karakter i razjašnjava mogućnost dolaska neke druge mu'džize mimo Kur'ana od Hatemul-Enbijaa (s.a.v.s.).

U njemu su razjašnjena mnoga pitanja vezana za mu'džize, kao što je neophodnost zajedništva poruke Božijih poslanika i mu'džize, zatim činjenica da je mu'džiza "jasan dokaz" i presudan argument, da su ih poslanici činili "bi iznillahi" (sa Allahovim dopuštenjem), kao i to da su one činjene samo do granice na kojoj su predstavljale "znakove" i "jasne dokaze" istinitosti njihovog govora i da poslanici nisu bili obavezni odgovoriti na improvizacije ljudi i na ono što u bilo kom momentu nekoj osobi padne na pamet i zatraži mu'džizu. Drugim riječima, poslanici ne prave "pozorišnu predstavu od mu'džiza", ne prave njihovu tvornicu ili nešto tome slično.

Kur'ani-kerim, pored toga što razmatra ovo pitanje, potpuno jasno govori o mnogim mu'džizama ranijih poslanika, kao onima Nuha, Ibrahima, Luta, Saliha, Huda, Musaa i Isaa (alejhimusselam) i na njih stavlja obilježje ispravnosti koja se ni na koji način ne može osporiti.

Neki orijentalisti i kršćanski svećenici, na osnovu ajeta u kojima Kur'an negativno odgovara na provokacije mušrika prilikom njihova traženja mu'džiza, tvrdili su da je Poslanik (s.a.v.s.) ljudima govorio: "Ja nemam mu'džize osim Kur'ana, ako Kur'an prihvatite kao mu'džizu, pa dobro je, inače drugu mu'džizu ne mogu učiniti." Neki od muslimanskih pisaca "intelektualaca" današnjice, također, prihvataju isto ovo mišljenje i dokazuju ga na sljedeći način: mu'džiza je dokaz, uvjerljiv za nezrele osobe i djecu koja slijede neuobičajene i čudne stvari, dok odraslu osobu one ne zanimaju i njena preokupacija je logika. Pošto je doba Resulullaha (s.a.v.s.) bilo doba razuma i logike, a ne doba obmana i maštarija, Resulullah se, s

Allahovom dž.š., dozvolom, uzdržavao od prihvatanja zahtjeva za bilo kakvom mu'džizom pored Kur'ana (a.š.).

Ovakvi intelektualci kažu:

"Neizbježno je bilo za ranije poslanike da pribjegavaju pomoći mu'džiza i natprirodnih djela. U ono vrijeme bilo je teško, pa, čak, i nemoguće, predvođenje ljudi uz pomoć umnih dokaza... U vrijeme pojave Resulullaha (s.a.v.s) ljudska zajednica je prošla dječije doba i stupala u doba umne zrelosti. Jučerašnje dijete, koje je bilo ovisno o majci, koja ga je vodila za ruku i učila hodati, sada može stajati na svojim nogama i koristiti svoj mozak... Nije bila bezrazložna Resulallahova (s.a.v.s.) istrajnost, pred insistiranjem poricatelja i neprijatelja, da ne čini mu'džize i natprirodna djela za dokazivanje istinitosti svog poziva, nego se oslanjao na umne dokaze, iskustvo i historijske dokaze... I pored velikog insistiranja i upornosti poricatelja (vjere-op.p), Resulallah (s.a.v.s.), po Allahovoj naredbi, uzdržavao se od mu'džiza, onakvih kakve su bile kod ranijih poslanika, i samo se oslanjao na Kur'an kao mu'džizu kojoj nikada neće biti slične. Kur'an, kao mudžiza Pečata svih poslanika (s.a.v.s.), i sam predstavlja razlog pečaćenja (okončanja-op.p.) poslanstva. On predstavlja knjigu koja sadržava istine svijeta stvaranja i pouka je u životu u potpunoj sprezi sa svim stvarima. To je mu'džiza pogodna za zrelog i pametnog čovjeka, a ne za dijete opasano iluzijama i maštarijama."

I još kažu:

"Okruženje u kome su ljudi ranije živjeli bilo je prepuno praznovjerja, obmana i natprirodnosti. Na njihova čula nije utjecalo ništa do ono što je "protivno umu i osjetilima", te upravo zbog toga čovjeka u historiji uvijek vidimo kako traži mu'džize i kako je opčinjen skrivenim. Ovaj osjećaj, koji je nasuprot svega što je neosjećajno i neracionalno, jači je među ljudima koji su dalje od civilizacije. Ljudi u mjeri u kojoj su bliže prirodi više žude za "onom stranom prirode", sujevjerje je defaktan porod ovakve stvarnosti. Pustinjski čovjek je uvijek u potrazi za mu'džizom, njegov svijet je pun duhova i začuđujućih tajni... Duša drevnog čovjeka biva dirnuta samo čudom, koje vidi kao nešto tajanstveno, čarobno i nejasno.

Iz ovog primjera jasno se da zaključiti da su, ne samo poslanici, nego i mnogi vladari, silnici i mudraci morali pribjegavati natprirodnim sredstvima kako bi uspjeli nešto dokazati. I u ovakvom okruženju poslanici, koji su zgradu svoje poruke temeljili na skrivenom, bili su primorani više od drugih koristiti mu'džize. Zato su na iman ljudi njihovog vremena više utjecale mu'džize nego logika, znanje, stvarna i osjetilna istina.

Ali, priča Muhammeda (s.a.v.s.) je izuzetak iz ovoga pravila. U zajednici u čijem najvećem trgovačkom, otvorenom, naprednom gradu nije bilo više od sedam osoba pisara, i koja osim časti, sablje, robe, deva i sinova ni o čemu drugom nije razmišljala, kao svoju mu'džizu je obznanio Knjigu i sama ta činjenica predstavlja mu'džizu. Knjiga! U zemlji u čijoj historiji se nije mogao pronaći nijedan primjerak knjige, Allah, dž.š., kune se mastilom, perom i onim što oni pišu; u sredini u kojoj su ljudi pero smatrali sredstvom poslovanja samo nekoliko osoba, skromnih, nemoćnih i bez ponosa, i to predstavlja mu'džizu... Knjiga je jedina mu'džiza koju uvijek možemo

vidjeti, svakog dana njena nadnaravna osobenost se povećava i jedina je čiju vrijednost, za razliku od ostalih mu'džiza, svako ko je mudriji, učeniji i svako naprednije i civilizovanije društvo tačnije i dublje doživljava. Jedina je mu'džiza za koju vjerovanje u nju nije ograničeno samo na one koji vjeruju u gajb-stvari, pošto svaki mislilac prihvata činjenicu da je mu'džiza. Jedina je mu'džiza koja nije samo za avvam (običan narod), nego je i za intelektualce. Jedina je mu'džiza koja, za razliku od ostalih, mu'džiza, nije samo za čuđenje ili za gledanje; nije uvod i sredstvo za prihvatanje jedne poruke, nego je za pouku i odgoj onih koji vjeruju u Njega. Ona sama je cilj prihvatanja. Ona sama je poruka.

I, na kraju, mu'džiza Muhammeda (s.a.v.s.) ne spada u vrstu "neljudskih", iako je neljudsko djelo i zbog toga, za razliku od predašnjih mu'džiza koje su koristile samo kao sredstvo da bi ljudi povjerovali (a uz to broj onih koji su ih vidjeli je ograničen), i osim te nema druge svrhe, mu'džiza Muhammeda (s.a.v.s.) spada u grupu čovjekovih najuzvišenijih sposobnosti i može se koristiti kao njegov najuzvišeniji uzor, koji mu je uvijek dostupan... Muhammed (s.a.v.s.) je pokušavao ljudsku radoznalost odvratiti od neobičnih događaja, kerameta i natprirodnih djela i podsjetiti na pitanja uma, logike, znanja, prirode, džemaata, ahlaka, i njihova čula vratiti u stvarnost i istinu odvrativši ih od čuda i neobičnih stvari. To nije bio jednostavan pokušaj (pogotovo sa ljudima koji se predaju samo pred natprirodnim), i to od čovjeka koji sebe, među njima, naziva poslanikom. Nazivati se poslanikom i ljude pozivati Poruci Boga, dž.š., i jednom, čak, zvanično priznati da "Ja nisam obaviješten o gajbu" vrlo je čudno djelo koje, osim svoje ljudske vrijednosti, posebno fascinira natprirodnom iskrenošću, koja se osjeća u njegovim djelima i koja svako srce prosvjetljava i svaku misao uzdiže i poboljšava.

Pitali su Poslanika (s.a.v.s.): "Ako si ti poslanik, unaprijed nam reci cijene robe, da bi u našoj trgovini postigli veću korist." Kur'an, (a.š.), mu naređuje da kaže: "Ja ne mogu ni samom sebi neku korist pribaviti, ni od sebe neku štetu otkloniti; biva onako kako Allah hoće. A da znam gajb, stekao bih mnoga dobra, a zlo bi bilo daleko od mene; ja samo donosim opomene i radosne vijesti ljudima koji vjeruju." (A'raf, 188).

Kakvu sliku u očima beduina može imati Poslanik koji ne govori o gajbu, ne govori sa dušama o čarobnim stvarima, o džinima i koji svakodnevno ne pokazuje keramete? Muhammed (s.a.v.s.) ih je pozivao na razmišljanje o bićima, na čistotu, prijateljstvo, nauku, vjernost i razumijevanje značenja postojanja, života i ljudske sudbine, a oni su neprestano od njega tražili mu'džize, keramete i informacije o skrivenom.

Bog, dž.š., preko njegovog jezika, tonom koji govori da ovakva djela od njega ne očekuju, kaže:

'Subhanallah! Zar ja nisam samo čovjek, poslanik?.'

Ono što ova grupa više koristi kao svoj stvarni oslonac su 90., 91., 92. i 93. ajet sure Isra', gdje Allah, dž.š., kaže:

"I govore: 'Nećemo ti vjerovati sve dok nam iz zemlje živu vodu ne izvedeš; ili dok ne budeš imao vrt od palmi i loze, pa da kroz njega svukuda rijeke provedeš; ili dok na nas nebo u parčadima ne oboriš, kao što tvrdiš; ili dok Allaha i meleke kao jamce ne dovedeš; ili dok se na nebo ne uspeš; a

nećemo vjerovati ni da si se uspeo dok nam ne doneseš Knjigu da je čitamo'. Reci: 'Hvaljen neka je Gospodar moj!-zar ja nisam samo čovjek, poslanik'."

Kažu da ovi ajeti pokazuju da su mušrici željeli od Poslanika mu'džize (pored Kur'ana), što je on odbijao.

Mi se, nažalost, ne možemo složiti sa svim mišljenjima i tvrdnjama u tekstovima koje smo prenijeli, a posebno sa davanjem prvenstva mu'džizi Knjige nad ostalim mu'džizama. Po našem mišljenju, nekoliko pitanja je podložno raspravi:

1. Poslanik (s.a.v.s.) nije imao mu'džize pored Kur'ana i zahtjeve za njima je odbijao, što ajeti sure Isra' i dokazuju.

2. Kolika je vrijednost i korištenje mu'džiza? Da li su mu'džiza i nadnaravno djelo bili srazmjerni dječijem dobu čovječanstva, kada razum i logika nisu djelovali i kada su i mudraci i kraljevi ovim djelima sebe dokazivali? Poslanici su, također, bili primorani, koristeći ovu metodu, sebe dokazivati i time ljude zadovoljavati. Poslanik (s.a.v.s.), čija je mu'džiza Knjiga, predstavlja izuzetak iz ovoga pravila. On je sebe dokazivao Knjigom, a u svakodnevnici razumom i logikom.

3. Poslanik (s.a.v.s.) je pokušao preusmjeriti ljudske misli od nadnaravnih i natprirodnih djela i kerameta ka pitanjima razuma i logike, i njihova osjećanja od "čudnih i neobičnih stvari" vratiti "stvarnosti i istini."

Nešto šire ćemo govoriti o svakoj od ove tri teme:

MU'DŽIZE PORED KUR'ANA

Zar Poslanik (s.a.v.s.), pored Kur'ana (a.š.) nije imao druge mu'džize? Ovakva tvrdnja, pored toga što je neprihvatljiva sa stanovišta historije, sunneta i mnogobrojnih hadisa, protivna je tekstu Kur'ani-kerima. O slučaju sekkul-kamer (cijepanje mjeseca) govori se u samom Kur'ani-kerimu. Pretpostavimo da neko analizira i, prema svom nahođenju, tumači slučaj cijepanja mjeseca (što, naravno, nije podložno takvom tumačenju), upitajmo na koji način može tumačiti i analizirati slučaj mi'radža i ono što o tom slučaju prenosi sura Isra', u kojoj se potpuno jasno kaže:

"Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki, čiju smo okolinu blagoslovili kako bismo mu neka znamenja Naša pokazali."

Zar ovo nije mu'džiza?!

U suri Tahrim spominje se kazivanje o tome kako je Poslanik (s.a.v.s.) jednoj od svojih žena povjerio neku tajnu, koju je ona odala drugoj ženi, pa joj je Resuli-Ekrem rekao: "Zašto si joj rekla?" Kada je ponovio dijelove onoga što je bilo između njih dvije, ona ga je (sa čuđenjem) upitala: "Odakle si ovo saznao?" On joj na to reče: "Allah me o tome obavijestio." Pa zar ovo nije vijest iz skrivenog (gajba)? Zar nije mu'džiza?

Slučaj sa ajetima 90.-93. sure Isra', kao i s drugim sličnim ajetima, sasvim je drugačiji. Ovdje zahtjev za činjenjem mu'džize nema značenje traženja "znaka" i "jasnog dokaza" od strane osoba koje se u stvarnosti dvoume i traže jasne dokaze. Ovi ajeti, kao i 50. ajet sure Ankebut,

rasvjetljavaju posebnu logiku mušrika kada zahtijevaju mu'džize, kao i specijalnu logiku Kur'ana u filozofiji poslaničkih mu'džiza.

U ajetima 90.-93. sure Isra', riječi mušrika ovako počinju:

Znači, u parafrazi, mi te nećemo slijediti radi tvoje koristi i nećemo ući u tvoje društvo osim ako ti zauzvrat "u našu korist", u ovoj suhoj mekkanskoj zemlji, ne izvedeš jedno vrelo iz zemlje (jedna pogodba), ili dok ne budeš imao baštu punu drveća kroz koju rijeke teku ili kuću punu zlata - kojim ćemo se i mi, također, koristiti (ponovno pogodba), ili dok parče neba, kao što pretpostavljaš da će na Kijametu biti, na nas ne oboriš (patnja, smrt i kraj djela, a ne mu'džiza), ili dok nam ne dovedeš Allaha i meleke, ili dok ne odeš na nebo i u naše ime i čast doneseš nam posebno pismo (ponovo jedna pogodba ali nije novčana, nego za naslov i hvalisanje, ne obraćajući pažnju na apsurdnost zahtjeva).

Mušrici nisu rekli: "Len nu'minu bike...", što bi značilo: 'dok neku mu'džizu ne učiniš, nećemo ti vjerovati', već su rekli: "Len nu'minu leke...", tj. 'u tvoju korist se nećemo pripojiti tvojoj grupi'. Htjeli su sporazum zasnovan na koristoljublju, tačnije kupoprodaji vjere. Postoji razlika između "amene bih" i "amene leh". Ulema usuli-fikha razmatra upravo ovu, veoma osjetljivu, tačku u 61. ajetu sure Tewbe, gdje se o Resuli-Ekremu kaže: "vjeruje u Allaha i ima vjere u vjernike". Osim toga, ono što su zahtijevali za potvrdu njegovih riječi i zasnovano na koristoljublju, izrazili su ovim riječima: koje znače 'u našu korist jedno vrelo izvedi da teče'. Jasno je da je ovo želja za "nagradom", a ne želja za "jasnim dokazom" ili mu'džizom. Poslanik je došao da izgradi istinskog mu'mina, a ne da kupi vjeru i mišljenje, po cijenu mu'džiza.

Sam cijenjani pisac piše da su Poslaniku (s.a.v.s.) govorili: "Ako si ti Poslanik, ranije nam reci cijene robe, da bi u našoj trgovini izvukli korist." Jasno je da ovo nije želja za mu'džizom, nije želja za jasnim dokazom radi otkrivanja istine, već je postavljanje Poslanika na mjesto sredstva zarade novca. Prirodno je da je Poslanikov odgovor glasio: "Da je mene Allah (iz ovih razloga) obavijestio iz svijeta skrivenog (gajba), iskoristio bih to za lične dunjalučke poslove, ali mu'džize i gajb nisu sredstvo za činjenje ovakvih postupaka. Ja sam Poslanik, onaj koji donosi lijepe vijesti i onaj koji opominje."

Mušrici su mislili da je mu'džiza djelo koje Poslanik vrši prema svom nahođenju. Kada god, kako god i za što god želi, čini mu'džizu. Zbog toga su tražili da izvor poteče, da ima zlatnu kuću, te da ih unaprijed obavještava o cijenama robe. Dok je mu'džiza, poput Objave, usko povezana s "onom stranom" (Allahom, dž.š.), a ne s ovom, te kao što Vahj nije u službi Poslanikovih prohtjeva nego predstavlja silu s "one strane", koja ga stavlja pod svoj utjecaj, i mu'džiza je, također, s "one strane" i Poslanikovu (s.a.v.s.) volju stavlja pod svoj utjecaj i ona, zapravo, samo biva izvršena preko njegovih ruku. Upravo ovo je tumačenje činjenice da je Objava "bi iznillahi" (sa Allahovim dopuštenjem) i da su mu'džize "bi iznillahi". Ovo je značenje 50. ajeta sure Ankebut kojeg svećenici zloupotrebljavaju:

"Čuda su samo u Allaha, a ja samo jasno opominjem."

Vijesti iz svijeta skrivenog su upravo mu'džize ovakve vrste. Do granice koja se odnosi na ličnost Poslanika, on nema vijesti iz svijeta skrivenog:

"Reci: 'Ja vam ne kažem: 'U mene su riznice', niti: 'Ja znam gajb', niti vam kažem: 'Ja sam melek'." (En'am, 50).

Međutim, tamo gdje potpadne pod utjecaj gajba i nadnaravnih sila, Poslanik obavještava o skrivenoj tajni, a kada ga upitaju: "Odakle si znao?", on odmah odgovara: "Allah Mudri, Koji je o svemu obaviješten, obavijestio me je."

Ako Poslanik kaže: "Ne poznajem gajb, a da znam gajb, mnogo novca bih tim putem stekao, on želi uzdrmati logiku mušrika i reći im: "Moje znanje skrivenog je u granicama mu'džize, sa posebnim ciljem i uz pomoć Božije Objave. Da je moje znanje skrivenog moja lična stvar i za bilo koji cilj ili da je sredstvo punjenja džepova, umjesto da cijene robe vama kažem, kako bi se vaši džepovi napunili, napunio bih svoje!"

Kur'an (a.š.) u drugom ajetu kaže:

"On (Allah, dž.š.) zna gajb i On tajne Svoje ne otkriva nikome, osim onome koga On za poslanika odabere." (Džinn, 26.-27.).

Zasigurno je Resuli-Ekrem jedan od ovih odabranih poslanika.

Pored svega ovoga, Kur'an je u velikom broju ajeta spomenuo mu'džize ranijih poslanika: Ibrahima, Musaa, Isaa, i kada se to ima na umu, kako je moguće da, kada su od Resuli-Ekrema tražili mu'džize, kao što su od predašnjih poslanika tražili, a oni im udovoljavali, on kaže: "Subhanallah! Zar ja nisam samo čovjek-poslanik." Zar oni (mušrici, op.prev.) nisu imali pravo reći: "A zar raniji poslanici, čije mu'džize ti tako transparentno prenosiš, nisu bili ljudi ili nisu bili poslanici?" Da li je moguće da Kur'an sadrži jednu ovako očitu kontradikciju? Da li je moguće da je mušrici ne primijete?

Da je ova logika "intelektualaca" tačna, onda je Poslanik umjesto riječi: "Subhanallah! Zar ja nisam samo čovjek-poslanik?" trebao reći: "Subhanallah - ja sam pečat poslanika, ja sam izuzetak iz pravila ostalih poslanika i od mene ne tražite ono što ste od njih tražili!", a ne da kaže: "Ja sam poslanik kao ostali poslanici." Prema tome, jasno je da ono što su mušrici od Poslanika (s.a.v.s.) tražili nije bio zahtjev za mu'džizom, odnosno znakom i jasnim dokazom sa ciljem otkrivanja istine, što oni koji tragaju za istinom imaju pravo tražiti od onih koji sebe nazivaju poslanikom, već je bio zahtjev koji nije dostojan odgovora nijednog poslanika. Zato je Poslanik (s.a.v.s.) rekao: "Subhanallah! Zar ja nisam samo čovjek, poslanik?". Zapravo, ono što vi tražite, nije ono što neko, u potrazi za istinom, traži od poslanika i na što su oni obavezni odgovoriti; to je nešto drugo; to je dogovaranje i pogodba, a vidjeti mene, a Boga ne spoznati, te nešto tražiti od mene samog, pokazatelj je oholosti i sebičnosti i dokaz je ličnog isticanja u odnosu na druge. Zahtijevanje niza mu'džiza je nemoguće...

Ja priznajem da avvam (običan svijet) stalno želi mu'džize, i to ne samo od poslanika i predvodnika, nego i od svakog kabura, kamena i drveta. No, da li je to razlog da bivstvovanje bilo koje Poslanikove (s.a.v.s.) mu'džize i kerameta (osim Kur'ana) smatramo nepostojećim?

Pored toga, postoji razlika između mu'džize i kerameta. Mu'džiza znači jasan dokaz i Božiji znak koji se vrši radi dokazivanja jedne Božije odredbe i takoreći prati je jedno suprotstavljanje, a za mu'džizu je vezana jedna božanska namjera; upravo zbog toga je ograničena posebnim uvjetima. Keramet je, pak, natprirodno djelo, koje je samo utjecaj duhovne snage i duhovne visine nekog savršenog ili polusavršenog čovjeka i ne služi za dokazivanje neke posebne Božije namjere. Ovakva djela su mnogobrojna i čak se može reći da predstavljaju jedno obično, ničim uvjetovano djelo. Mu'džiza je Božiji jezik koji potvrđuje neku osobu, dok keramet to nije.

VRIJEDNOST I PRIMJENA MU'DŽIZA

Kolika je to vrijednost i kakva je primjena mu'džiza? Logičari i filozofi materiju koju koriste u nekom dokazu, sa stanovišta vrijednosti i primjene, dijele u nekoliko vrsta: neki od tih elemenata imaju stvarnu vrijednost dokaza i ne ostavljaju mjesta naučnom i umnom odbijanju, kao što su materija i elementi koje koristi matematičar u svojim dokazima; neki drugi su, opet, uvjerljivi, kao, naprimjer, materija i elementi koje često koriste govornici u svojim govorima koje, ako se na njih kritički osvrnemo, treba odbiti, ali prije toga u praksi prouzrokuju određene pokrete i promjene; sljedeći opet imaju samo nadražajnu i osjećajnu vrijednost, dok pojedini imaju neke druge vrijednosti.

ŠTA JE, SA STANOVIŠTA KUR'ANA, VRIJEDNOST MU'DŽIZE I NJENOG KORIŠTENJA?

Kur'an, kao što stvaranje smatra "Allahovim znakom" i presudnim neporecivim dokazom Njegovog postojanja, mu'džize vjerovjesnika spominje kao znake i jasne dokaze i ubraja ih u presudne dokaze i sigurne umne i logičke argumente istinitosti poruke i uloge onih koji ih donose. Kur'an detaljno raspravlja o mu'džizama i zahtjeve ljudi koji nisu htjeli vjerovati bez znaka i jasnog dokaza od poslanika smatra pametnim i logičkim, te transparentno prenosi pozitivne odgovore na ove zahtjeve. On prenosi one odgovore koji su u granicama traženja znaka i jasnog dokaza, dakle u granicama razuma i logike, koji su svjedoci istinitosti onih koji ih objavljuju, a ne u granicama "improvizacije" i udovoljavanja prohtjevima osoba koje žele od poslanika napraviti sredstvo koristi i zabave. Ovome je Kur'an posvetio posebno mnogo ajeta. Ova Knjiga ne sadrži ni najmanju naznaku tvrdnje da je mu'džiza uvjerljiv dokaz prostom umu, proporcionalnom periodu djetinjstva ljudskoga roda, već je samo imenuje kao "dokaz".

PRAVAC UPUTE POSLANIKA

Posljednja mu'džiza, oličena u tome što je knjiga i što spada u kategorije govora, obznane, nauke i kulture, vječna je mu'džiza. Mu'džiza knjige je i u tome što postepeno njene različite vrijednosti, kao mu'džize, postaju sve jasnije. Danas su neka čuda iz Kur'ana razjašnjena ljudima našega doba, a jučer nisu bila jasna i nije bilo ni moguće da budu jasna. Mu'džizu knjige mislioci bolje razumiju od običnih ljudi. Posljednja mu'džiza je "knjiga" da bi imala korist proporcionalnu posljednjem vremenu. Ali...

Da li je mu'džiza u formi knjige zato da bi pažnju čovjeka odvratila od skrivenog ka očevidnom, od nerazumnog ka razumnom i logičnom i od natprirodnog ka prirodnom? Da li je Muhammed (s.a.v.s.) pokušavao ljudsku radoznalost odvratiti od neuobičajenih djela, kerameta i nadnaravnosti ka pitanjima razuma, logike, nauke, prirode, zajednice i morala i da njihovu preokupaciju od "čuda i neobičnih stvari" okrene ka "stvarnosti i istini"?

Ne čini se da je ovo mišljenje ispravno. Da je tako, morali bismo reći da su svi poslanici pozivali skrivenom, a da je Muhammed (s.a.v.s.) pozivao "očevidnome". Samo se postavlja pitanje: zašto su stotine ajeta iz Kur'ana posvećeni upravo ovim "čudima i neobičnim stvarima"?

Bez sumnje, jedna od osnovnih odlika Kur'ana jeste pozivanje proučavanju očevidnog i prirodnog svijeta, kao Božijih znakova, ali poziv proučavanju prirode nema značenje oslobađanja uma od zapažanja bilo kojeg neprirodnog djela. Nasuprot tome, poziv proučavanju prirode u obliku "ajeta" i "znakova" znači prolazak prirodom ka natprirodnom. Sa stajališta Kur'ana, put skrivenog prolazi očevidnim, put natprirodnog prolazi prirodom, a put razuma prolazi osjetilima.

Važnost djela Muhammeda (s.a.v.s.) je u tome što je, kao što je pozivao na posmatranje prirode, historije i društva, narod koji se nije predavao ni pred čim osim pred neprirodnim prisilio da se preda pred razumom, naukom, logikom. Nastojao je, također, i mišljenje ljudi koje opstoji na razumu i logici i ne predaje se osim pred svim onim što je prirodno i osjetilno upoznati sa superiornom, drugom vrstom logike.

Osnovna odlika svijeta koji uopćeno predstavlja vjeru, posebno islam, nad svijetom koji predstavlja samo čovjekove nauke i filozofije je u tome što, prema riječima Wiliama Jamesa, u zgradi vjerskog svijeta postoje komponente i pored materijalnih i postoje zakoni pored priznatih ljudskih zakona.

Kur'an (a.š.) ne uči da pažnju prema prirodi i osjetilnim stvarima zamijenimo pažnjom prema natprirodnom i neosjetilnim djelima.

Važnost Kur'ana je u tome što na početku davanja pažnje prirodi, ili, kako sam kaže, "očevidnom", svoje pozive počinje vjerovanjem u "gajb":

"Elif Lam Mim, ova Knjiga, u koju nema nikakve sumnje, uputstvo je svima onima koji se budu Allaha bojali; onima koji u nevidljivi svijet budu vjerovali..."

Kako je moguće da Kur'an odvrća čovjeka od obraćanja pažnje na ta djela kada on sam (Kur'an) pripada kategoriji "čuda i čudnih stvari", kada je mu'džiza, a spominje više od stotinu ajeta o, upravo, toj kategoriji?

Ja ne razumijem značenje ove rečenice: "Knjiga je jedina mu'džiza za koju vjerovanje u nju nije ograničeno samo na one koji vjeruju u gajb stvari."

Kakvo vjerovanje? Vjerovanje u to da je knjiga i da sadrži velike teme ili vjerovanje u to da je mu'džiza? Vjerovanje u to da je mu'džiza znak i jasan Božiji dokaz, jednak vjerovanju u gajb? Kako je moguće da jedna osoba istovremeno i vjeruje i ne vjeruje u gajb?

Rečeno je: "Muhammedova (s.a.v.s.) mu'džiza ne spada u vrstu neljudskih stvari iako je neljudsko djelo."

Značenje ove rečenice za mene je, također, nejasno i može se dvojako protumačiti:

Jedno je da Muhammedova (s.a.v.s.) mu'džiza (Kur'an), samom činjenicom da je Vahj, nije riječ Allahovog miljenika, pa je to ne-ljudsko djelo, ali, i pored toga što nije ljudski govor i što je Božiji govor, spada u kategoriju ljudskih djela, i to je obično djelo na nivou ostalih ljudskih djela.

Ne izgleda da im je ovo bio cilj, jer u ovom obliku Kur'an se ne razlikuje od ostalih nebeskih knjiga. Sve te knjige, zbog činjenice da su proizašle iz osnove Vahja, neljudsko su djelo, ali zbog činjenice da nemaju natprirodni aspekt ne spadaju u kategoriju neljudskih stvari. Isto tako, imamo grupu izreka poznatih kao "hadisi kudsijj" koje su sigurno Božije riječi, Vahj i nadahnuće, ali nisu mu'džiza i ne spadaju u kategoriju neljudskih stvari.

Odlika Kur'ana nad ostalim nebeskim knjigama i nad hadisi-kudsijjama je u tome što je i neljudsko djelo, Vahj, i spada u kategoriju neljudskih stvari i na nivou je mu'džiza i nadljudske moći. Kur'an kaže:

"Reci: 'Kad bi se svi ljudi i džinni udružili da sačine jedan ovakav Kur'an, oni, kao što je on, ne bi sačinili, pa makar jedni drugima pomagali.'" (Isra', 88).

Drugo tumačenje ove rečenice je da je mu'džiza Muhammeda (s.a.v.s.), za razliku od mu'džiza ostalih poslanika (kao što su pretvaranje štapa u zmiju i oživljavanje mrtvog), koje po svojoj prirodi djela ne spadaju u ljudska djela, spada u kategoriju ljudskih djela zbog toga što je govor, obznana, nauka i kultura; tj. neljudsko je djelo, iznad je ljudskoga nivoa i potječe iz metafizičke tajne moći. Ako je ovo cilj, a mora biti baš ovo, onda je to samo priznanje gajba, metafizike, nadnaravnosti i, na kraju, onoga što se naziva "čudima i neobičnim stvarima". Pa zašto da od početka naše shvatanje mu'džiza i nadnaravnosti bude shvatanje koje spada u vrstu razumijevanja praznovjerja i nerazumnih stvari? Zar mi nismo morali od samog početka mu'džize i nadnaravnosti odvojiti od praznovjerja i obmana, kako neobrazovane osobe zbog tih naših shvatanja ne bi shvatile nešto što ni mi sami ne želimo? I u osnovi zašto da poznatu konstrukciju "Poslanikova knjiga je mu'džiza" mijenjamo i kažemo "Poslanikova mu'džiza je knjiga", što je pogodno za pogrešnu interpretaciju i tumačenje?!

U jednom fragmentu posljednjeg djela ovog poštovanog pisca nalazi se tekst pod nazivom "Kur'an i Kompjuter", koji je štampan kao dio spisa

"Felek" (svitanje), publikacije Teheranskog fakulteta književnosti, a koji se može prihvatiti kao ispravka njegovog gledišta po pitanju mu'džiza i znak postepenog idejnog usavršavanja njegove misli.

U ovom tekstu donesen je veoma dobar prijedlog o mijenjanju kur'anskih riječi kompjuterskim znakovima i korištenje ovog velikog produkta ljudske civilizacije za otkrivanje kur'anskih istina. Potom se ukazuje na ono što su neki egipatski naučnici uradili u ovoj oblasti, te ono što iranski inženjeri planiraju uraditi u ovoj oblasti, ili su već uradili. Pored toga, pod naslovom "Kako se mogu dokazati čuda Kur'ana?" donosi veoma interesantnu raspravu, upravo iz ove oblasti i istovremeno ukazuje na skoro štampanu, veoma vrijednu knjigu "Razvojni put Kur'ana" i pohvalio je vrijedno otkriće naučnika - autora ove knjige, koji je dokazao da dužina ajeta i povećavanje riječi objavljenih Resuli-Ekremu tokom 23 godine formira jednu tačno određenu, uređenu i natprirodnu krivulju i dodaje sljedeće:

"Pa koji je to govornik na svijetu kojem se, na osnovu dužine iskaza, može odrediti godina kada je izgovorio svaku rečenicu? Posebno što ovaj tekst nije knjiga, kao, naprimjer, jedno naučno ili književno djelo, pa da jedan pisac sjedne i napiše je ili ispjeva u jednom određenom i povezanom trenutku, nego su riječi spuštene na jezik jednog čovjeka, tokom 23 godine života punog potresa. A posebno nije knjiga koju je njen pisac sveo na jednu temu ili određenu oblast, već predstavlja skup različitih pitanja, razrađivanih postepeno, prema potrebama društva i kao odgovor na pitanja koja su postavljana, kao i događaje i pitanja na putu jedne duge borbe, posredstvom vođe obznanjena, a potom skupljena i uređena."

KUR'AN

Kur'an je naša nebeska Knjiga i vječna mu'džiza našega Poslanika. Ova knjiga je postepeno, tokom 23 godine, spuštana Resulullahu (s.a.v.s.). Kur'ani-kerim koji predstavlja i Knjigu Resuli-Ekrema, a i manifestaciju njegovih mu'džiza, imao je više stotina puta veću ulogu od štapa Musaova i daha Isaova.

Resuli-Ekrem je narodu učio ajete Kur'ani-kerima, čija je privlačnost ljude vukla islamu. Ovakvi slučajevi u historiji islama prelaze broj koji bi se mogao prebrojati. Kur'an sačinjava 114 sura, koje obuhvataju skup od oko 6205 ajeta, načinjenih od oko 78 000 riječi. Muslimani, od pojave islama pa do danas, uložili su trud bez premca vezano za Kur'an, što ukazuje na njihovu ljubav prema ovoj Knjizi. Kur'an je u vrijeme Resuli-Ekrema zapisivala grupa koju je sam Poslanik odredio, a postala je poznata pod nazivom "Pisari Objave". Pored toga, većina muslimana, i muškarci i žene, i mladi i stari, imali su začuđujuću ljubav za hifzom (učenjem napamet) svih, ili većine ajeta Kur'ana. Učili su Kur'an u namazu, a van namaza njegovo učenje smatrali su sevabom (dobrim djelom). Uživali su učeći Kur'ani-kerim, koji je bio smiraj njihovim dušama.

PREGNUĆA MUSLIMANA U OBLASTI KUR'ANSKIH NAUKA

Muslimani svakog doba, srazmjerno svojim umnim i praktičnim mogućnostima, pod utjecajem ljubavi prema svojoj nebeskoj Knjizi, zanimali su se za Kur'ani-kerim. Tu spadaju učenje i pamćenje Kur'ana, proučavanje kod profesora kuraeta i tedžvida; tumačenje njegovog značenja, tumačenje i pojašnjavanje kur'anskih riječi u posebnim rječnicima; prebrojavanje ajeta, riječi, pa čak i slova (harfova) napisanih u Kur'anu; preciznost u njegovom značenju i njegovo korištenje u pravnim, moralnim, socijalnim, irfanskim i naučnim pitanjima; uljepšavanje svojih riječi i pisama ajetima Kur'ana časnog; prelijepi natpisi, gipsani radovi, izrada mozaika, pisanje ajeta lijepom kaligrafijom; njihovo ilustriranje, podučavanje djece Kur'anu, prije svega ostalog; pisanje sintakse i morfologije arapskog jezika samo zbog Kur'ana, iniciranje novih nauka, poput retorike i stilistike; sakupljanje riječi arapskog jezika i slično.

Ljubav i simpatija koju su muslimani gajili prema Kur'anu bila je osnov i inicijator književnih i umnih nauka, kojih ne bi bilo da nije bilo Kur'ana.

MU'DŽIZE KUR'ANA

Kur'an je vječna mu'džiza Pečata svih poslanika Muhammeda (s.a.v.s.). Od samog početka njegove objave u Mekki, koje je počelo kratkim surama, Resuli-Ekrem je glasno tvrdio: "Kur'an nije moje djelo, Božije je djelo i nemoguće je da ja ili bilo koja druga osoba donese nešto slično njemu. Ako ne vjerujete, pokušajte i od koga želite pomoć tražite, ali znajte da, kada bi se i ljudi i džinni udružili da nešto slično njemu načine, ne bi uspjeli." Protivnici Resuli-Ekrema ni tada, a ni poslije, a prolazi četrnaesti vijek od tada, nisu mogli odgovoriti navedenom izazovu. Posljednje riječi Poslanikovih protivnika onog vremena su bile: "To je magija."

Sama ova optužba bila je priznanje nadnaravnosti Kur'ana i svojevrsno priznavanje nemoći pred njim.

Žestoki protivnici Poslanika (s.a.v.s.) nisu se ustručavali od bilo kakvog neprijateljstva prema njemu da bi ga oslabili i pobijedili. Jedino, zbog sigurnog neuspjeha, nisu posegnuli za donošenjem barem jedne sure slične Kur'anu (pa makar ona bila duga samo jedan red poput Kul-Huvallahu ili sure Inna eatajnakel-kewser), a to je ono što je Poslanik stalno predlagao, a i sam Kur'an pojasnio.

RAZLIČITI ASPEKTI KUR'ANA KAO MU'DŽIZE

Kur'an je mu'džiza sa različitih aspekata, tj. sa različitih aspekata je nadčovječan. Ukratko ćemo nešto reći o tome.

Uopćeno, Kur'an je mu'džiza sa dva aspekta: formalnog (izraza koji su u njemu korišteni) i značenjskog.

Formalna dimenzija kur'anske mu'džize odnosi se na kategoriju ljepote, a njegova značenjska dimenzija na naučnu kategoriju. Prema tome, jedan aspekt Kur'ana kao mu'džize je estetski, umjetnički, a drugi je umni i naučni. Svaki od ova dva aspekta, a naročito naučni, u sebi sadrže nekoliko drugih.

KUR'ANSKI IZRAZI

Stil Kur'ana nije poezija, a ni proza. Nije poezija jer nema pjesničkog metra i rime. Pored toga, poeziju uglavnom prati tzv. pjesnička fantazija. Trajnost poezije je u pretjerivanju i preuveličavanju, što je vrsta laži. U Kur'anu nema pjesničkih fantazija i poređenja zasnovanih na fantaziji. Istovremeno, nije ni obična proza, jer posjeduje dotjeranost, melodiju i muziku, što se do sada nije moglo naći niti u jednom proznom djelu. Muslimani su oduvijek učili i uče Kur'an posebnom kur'anskom melodijom.

U vjerskim naredbama se govori: učite Kur'an lijepom melodijom. Čisti predvodnici islama ponekad su Kur'an u svojim domovima učili tako privlačnom melodijom da su se prolaznici na ulici zaustavljali. Niti jedan prozni tekst ne može se govoriti posebnim melodijama koje odgovaraju duhovnim svjetovima, a ni melodijom za zabavu na sijelima. I nakon pronalaska radio-veze niti jedan govor nije mogao parirati Kur'anu sa stanovišta ljepote i melodičnosti. Pored islamskih zemalja i mnoge neislamske zemlje, također, zbog ljepote i melodije, Kur'an su uvrstile u svoje radio-programe. Začuđujuće je to što je ljepota Kur'ana prevazišla i vrijeme i mjesto svog objavljivanja. Većina lijepih riječi, vezane su za jedno doba i ne slažu se sa onim što traži drugo, ili, u najmanju ruku, specifične su za običaje i želje jednog naroda sa svojom kulturom, dok ljepota Kur'ana ne poznaje ni vrijeme, ni naciju, a ni posebnu kulturu.

Svako ko se upoznao sa jezikom Kur'ana uvjerio se da se on slaže sa njegovim ličnim ukusom. Što vrijeme više prolazi i što su se više različiti narodi upoznawali sa Kur'anom, više bivaju privučeni njegovom ljepotom.

Fanatici među jevrejima i kršćanima, kao sljedbenici drugih vjera u toku 14 islamskih vijekova, činili su razne vrste neprijateljstava radi slabljenja položaja Kur'ana (a.š.). Ponekad su ga proglašavali iskrivljenim, ponekad nastojali ubaciti sumnju u neka kur'anska kazivanja, dok su ponekad na drugi način djelovali protiv Kur'ani-kerima, ali se nikada nisu usudili, uz pomoć svojih odabranih govornika, odgovoriti na kur'anski poziv na borbu, te načinjavanjem bar jedne sure slične kur'anskoj, smrtnicima dokazati tačnost svojih riječi.

Također, u historiji islama, veliki broj osoba svrstavao se u red heretika ili ateista, a među njima je bilo natprosječno inteligentnih i istaknutih ličnosti. Ovi su se na razne načine borili protiv "vjere" uopće, a posebno protiv Kur'ana. Neki od njih su u arapskom jeziku ubrajani u majstore govora, te su se počeli nadmetati sa Kur'anom, ali jedino što su uspjeli postići je to da su sami sebe još više ponizili, a veličinu Kur'ana istakli. U historijama Ibn Ravendija, Ebul-ala Muarrija ili čuvenog arapskog pjesnika Ebu Ettajiba Mutenebija spominju se mnoge priče na tu temu. To su bili ljudi koji su Kur'an htjeli predstaviti "ljudskim djelom".

Mnogi ljudi su, također, tvrdili da su poslanici, te su govorili riječi koje su, po njihovom mišljenju, bile slične Kur'anu, tvrdeći da su i te riječi, poput Kur'ana, od Boga dž.š., poslate. Među ove osobe spadaju Tulejha, Musejlema i Sedžah, i oni su, na svoj način, istakli veličinu Kur'ana, ali i sebe ponizili.

Čudno je i to da je govor samog Poslanika (s.a.v.s.), preko čijeg jezika je Kur'an spušten, drugačiji od samog Kur'ana (a.š.). Iza Resuli-Ekrema ostali su mnogi govori u obliku hutbi, dova, kratkih izreka i hadisa, koji, pored visoke elokvencije, ni u kom slučaju nemaju boju i miris Kur'ana i ne sliče mu. Ovo jasno pokazuje da Kur'an i Poslanikov govor potječu od dva različita izvora.

Hazreti Alija, neka je mir na njega, u dobi od oko deset godina se upoznao sa Kur'anom. Znači, hazreti Aliji je bilo oko deset godina kada su prvi kur'anski ajeti objavljeni Resuli-Ekremu (s.a.v.s.) i Alija je, poput žedne osobe, koja je stigla do pitke vode, prihvatio te ajete i do kraja života se nalazio na čelu pisara Objave. Alija je bio hafiz Kur'ana i neprestano ga je učio. Noćima, kada bi ibadetio, uživao je u kur'anskim ajetima. Prema svemu ovome, da se stil Kur'ana mogao kopirati, Alija bi sa svojim velikim talentom i elokvencijom, kojoj se slična ne može naći, morao, pod utjecajem stila Kur'ana, slijediti taj stil, te bi mu govor sam po sebi trebao biti u obliku kur'anskih ajeta, ali mi smo svjedoci činjenice da se stil Kur'ana u potpunosti razlikuje od stila hazreti Alije.

Kada bi Alija, u sklopu svojih briljantnih i divnih govora, spomenuo neki kur'anski ajet, on bi se potpuno razlikovao od ostalih riječi i ličio bi na zvijezdu koja među ostalim zvijezdama ima nadnaravni sjaj.

Kur'an ne govori o temama koje obično predstavljaju osnovu ljudske umjetnosti u saraju govorništa, te ih ljudi biraju, uljepšavaju svoj govor citirajući ih, poput izreka o časti, veličanju, ismijavanju, tugovanju, gazela i opisivanja prirodnih ljepota. Sve što Kur'an govori je duhovno, sve je tewhid, drugi svijet, poslanstvo, moral, propisi, savjeti, kazivanja i sve je, istovremeno, na najvišem stepenu ljepote.

Raspored riječi u Kur'anu je bez premca. Niti je ko mogao jednu riječ u Kur'anu pomjeriti, a da ne ošteti njegovu ljepotu, niti je ko mogao izreći nešto slično Kur'anu. Sa ovog aspekta gledano, Kur'an je poput lijepe zgrade koju niti ko može uljepšati njenim premještanjem i mijenjanjem, niti ko može ljepšu ili barem sličnu njoj sagraditi. Stil Kur'ana nema prošlosti, ni budućnosti, tj. prije njega niko nije govorio ovakvim stilom, a ni poslije niko nije mogao, pored svih kur'anskih izazova, natjecati se s njim ili ga kopirati.

Kur'anske tvrdnje i njegov izazov još uvijek stoje poput planine i zauvijek će opstojati. I dan-danas svi muslimani – vjernici pozivaju sve ostale ljude svijeta da sudjeluju na ovom natjecanju. Ukoliko se pojavi nešto slično Kur'anu, spremni su napustiti svoju vjeru jer su sigurni da tako nešto nije moguće.

ZNAČENJA KUR'ANA

Mu'džize Kur'ana, sa aspekta njegovog značenja, zahtijevaju opširniju raspravu i, u najmanju ruku, za to je potrebna jedna knjiga, ali se ukratko može formirati jedna dobra osnova. Na prvom mjestu moramo znati u koju vrstu knjiga Kur'an spada. Da li je filozofska knjiga? Da li je naučna knjiga? Da li je književno djelo ili možda historijsko? Ili je, isključivo, umjetničko djelo?

Odgovor je da Kur'an nije ništa od toga. Kao što Resuli-Ekrem i uopće svi poslanici predstavljaju posebnu kategoriju ljudi, tj. nisu ni filozofi, ni naučnici, ni književnici, ni historičari; nisu ni umjetnici ili industrijalci, a sadrže pozitivne karakteristike svakog od njih, sa dodatnim karakteristikama. Kur'an, također, kao nebeska Knjiga, nije filozofija, niti nauka, ni historija, niti književnost ili umjetničko djelo, a istovremeno predstavlja pozitivne strane svih navedenih oblasti, sa dodatkom lanca svojih prednosti.

Kur'an je Knjiga upute ljudskog roda, zapravo, Knjiga "čovjeka", i to onakvog kakvog ga je Bog ljudi stvorio. Poslanici su došli kako bi ga upoznali sa njim samim, te mu pokazali put njegove sreće. A pošto je Knjiga čovjeka, samim tim je i Božija knjiga, jer je čovjek biće čije je stvaranje počelo prije ovog svijeta i završit će se nakon njega. Znači, čovjek je, sa stanovišta Kur'ana, dah Božijeg duha i, htio ne htio, vratit će se svom Bogu. Zbog toga, spoznaja Boga i spoznaja čovjeka nisu odvojene jedna od druge. Čovjek, dok sebe ne upozna, ne može ispravno upoznati svoga Boga. S druge strane, jedino s istovremenom spoznajom Boga, čovjek shvata svoju pravu stvarnost.

Prema učenju poslanika, koje Kur'an na najsavršeniji način iskazuje, čovjek se umnogome razlikuje od čovjeka kojeg ljudski rod upoznaje putem nauka, tj. pojam čovjeka sa stanovišta poslanika ima šire značenje. Čovjek kojeg ljudski rod poznaje putem nauka nalazi se između dvije zgrade (rođenje-smrt) i prije i poslije ovih zgrada je potpuni mrak i prema ljudskim naukama je nepoznanica. Kur'anski čovjek nema ovih zgrada; došao je iz drugog svijeta i u ovosvjetskoj školi mora se usavršiti, a njegova budućnost na drugom svijetu zavisi od vrste aktivnosti, truda ili lijenosti i slabosti koje je iskazao u toj školi. Pored toga, svođenje čovjeka na period između rođenja i smrti, prema ljudskom shvatanju, površno je u odnosu na ono što poslanici o njemu kažu.

Kur'anski čovjek mora znati:

- Odakle je došao?
- Gdje ide?
- Gdje se nalazi?
- Kakav treba biti?

- Šta treba raditi?

Kur'anski čovjek, onoga trenutka kada u praksi tačno odgovori na ovih pet pitanja, osigurat će stvarnu sreću na ovom svijetu, na kojem se nalazi, kao i na onom svijetu, na koji mora ići.

Čovjek, da bi saznao odakle dolazi i iz kog izvora potječe, mora spoznati svoga Boga, a da bi Ga spoznao, mora proučavati svijet i čovjeka kao skupocjene, nebeske ajete (znakove), te mora proniknuti u dubine bića i postojanja.

Da bi saznao kuda ide, mora razmišljati i shvatiti ono što Kur'an naziva "povratkom Bogu", znači o Posljednjem danu, sakupljanju i proživljavanju mrtvih, o strahotama Sudnjeg dana, vječnim blagodatima i teškim mukama i njihovoj vječnosti i, na kraju, o stepenima i putu koji se pred njim nalazi. Zatim, mora čvrsto vjerovati u sve spomenuto i u Allaha, dž.š.; kao što Ga smatra Prvom, Početnom Tačkom svih bića, treba Ga smatrati i Tačkom Povratka svega stvorenog.

Da bi znao gdje se nalazi, mora proučiti i znati pravila i običaje na svijetu, mora shvatiti položaj i vrijednost čovjeka među ostalim bićima i sebe pronaći među njima.

Da bi znao kakav treba biti, mora naučiti moral i načine ophođenja sa ljudima, te izgraditi sebe na tim osnovama.

Da bi znao šta treba činiti, mora prihvatiti lanac individualnih i društvenih odredbi i pravila.

Kur'anski čovjek, pored svega navedenog, mora vjerovati u postojanje niza bića nevidljivih i skrivenih osjetilima, kako ih Kur'an naziva "gajb" (skriveno), kao pokazatelja i kanal Božije volje u sistemu postojanja, kao što, također, mora znati da Uzvišeni Allah niti jednog momenta ljudski rod, kome je trebala uputa, nije zanemario i da je jedna grupa odabranih osoba, koji su bili Božiji poslanici i upućivači ljudskog roda, poslana od Allaha, dž.š., te da je prenijela Njegovu poruku.

Kur'anski čovjek na prirodu gleda kao na "ajet" (znak), a na historiju kao na stvarnu "laboratoriju koja dokazuje tačnost poslaničkih učenja".

Kur'anski čovjek je ovakav, a, pored navedenih pitanja, u Kur'anu su izložena još neka vezana za njega.

KUR'ANSKE TEME

Tema spomenutih u Kur'anu je mnogo i nemoguće ih je sve nabrojati, ali jednim općim pogledom sljedeća pitanja privlače pažnju:

1. Bog, bit, svojstva i Njegova jednoća, ono što moramo od Boga odvojiti i ono što moramo Bogu pripisati (sifati, selbijje i subutijje);
2. Kijametski dan, proživljenje i skupljanje mrtvih, stepeni između smrti i Kijameta (BERZEH);
3. Meleki, sredstva spuštanja milosti i sile svjesne sebe i svoga Stvoritelja, te izvršioци Božijih naredbi;
4. Poslanici ili ljudi koji su u svojoj nutrini primili Božiju Objavu (Vahj) i prenijeli je drugim ljudima;

5. Podsticaj na vjeru u Allaha, dž.š., Sudnji dan, meleke, poslanike i knjige.

6. Stvaranje nebesa, zemlje, planina, mora, biljaka, životinja, oblaka, vjetra, kiše, grada, zvijezda i dr.;

7. Poziv obožavanju Allaha Jedinog i iskrenost u tome, nikoga i ništa u ibadetu ne pridruživati Allahu, dž.š., stroga zabrana obožavanja bilo čega do Allaha, bili to ljudi, meleki, sunce, zvijezde ili idoli;

8. Podsjećanje na Božije blagodati na ovom svijetu;

9. Vječne blagodati ahireta za dobročinitelje i dobre, a teške muke i ahiretska patnja za one koji čine loša djela;

10. Dokazi o postojanju Boga, Kijameta, poslanika i dr., te dio vijesti iz gajba, uz navedene dokaze;

11. Historija i priče, kao laboratorija čovjeka i laboratorija koja rasvjetljava istinitost onoga čemu pozivaju poslanici, kao i lijepe sudbine osoba koje slijede običaje poslanika, te loše sudbine onih koji ih poriču;

12. Bogobožnost, pobožnost i čišćenje duše;

13. Pažnja na nefsi-emmaru (dušu koja nagoni čovjeka na zlo) i opasnost zlih misli i prevara šejtana i strasti;

14. Lijep individualni moral u kojeg spadaju: hrabrost, ustrajnost, strpljivost, pravednost, dobročinstvo, ljubav, zikrullah, ljubav prema Allahu, zahvalnost Allahu, bogobožnost, oslanjanje na Allaha, zadovoljstvo onim čim je Allah zadovoljan i tešlim pred Allahovim naredbama, razmišljanje, nauka, osvjetljavanje srca takvalukom (bogobožanošću), iskrenost, čestitost

...

15. Društveni moral u kojeg spadaju: jedinstvo, međusobno preporučivanje istine i strpljenja, potpomaganje u pobožnosti i bogobožnosti, ostavljanje mržnje, naređivanje dobra i zabranjivanje zla, borba imetkom i životom na Allahovom putu;

16. Propisi u koje spadaju namaz, post, zekat, petina, hadždž, džihad, zavjetovanje, zakletva, kupoprodaja, davanje jamstva, iznajmljivanje, dar, brak, prava supružnika, prava roditelja i djece, razvod braka, kletva i proklinjanje, oporuka, ostavština, osveta, granice, dug, predodređenje, poginuti kao šehid, zakletva, bogatstvo, imućnost, vlast, vijećanje, prava siromašnih, prava zajednice i dr.

17. Događaji iz perioda 23 godine poslanstva Resuli-Ekrema (s.a.v.s);

18. Specifičnosti i stanja Resuli-Ekrema, njegova lijepa svojstva i ukori upućeni njemu;

19. Opći opis tri grupe ljudi u svim erama: vjernici, nevjernici i licemjери;

20. Opis vjernika, nevjernika i licemjera u vrijeme poslanstva;

21. Ostala nevidljiva stvorenja pored meleka, džinna i šejtana;

22. Slava i hvala Allahu od strane ovosvjetskih bića i unutrašnja svijest (samosvijest) svih bića o postojanju njihovog Stvoritelja;

23. Opis samog Kur'ana (oko pedeset opisa);

24. Ovaj svijet i njegovi zakoni, te prolaznost ovosvjetskog života i njegova neprikladnost da zauzme mjesto čovjekovog ideala i savršenog

cilja, kao i činjenica da su Bog, ahiret i Vječni svijet dostojni biti konačnim ciljem čovjeka;

25. Mudž'ize i nadnaravna djela poslanika;

26. Potvrda ranijih nebeskih knjiga, naročito Tevrata i Indžila, te ispravka grešaka i promjena unesenih u ove dvije knjige.

ŠIRINA ZNAČENJA KUR'ANA

Dosadašnje izlaganje bilo je sažeti pogled na ono što je spomenuto u Kur'anu, što, naravno, nije dovoljno.

Ukoliko uzmemo u obzir raznovrsne teme o čovjeku, Bogu, ovom svijetu i dužnostima čovjeka i to poredimo sa bilo kojom ljudskom knjigom o čovjeku, vidjet ćemo da se niti jedna ne može porediti sa Kur'anom, posebno, imajući u vidu činjenicu da je Kur'an spušten preko osobe koja je bila nepismena i nije bila upoznata sa učenjem bilo kojeg učenjaka, a naročito ako uzmemo u obzir da se ovakva osoba pojavila u najzaostalijoj i najneukijoj sredini, čijim je stanovnicima, uopće, bilo kakva kultura i civilizacija bila strana.

Kur'an je donio tekstove i značenja velike širine i na takav ih način predstavio da su poslije postali izvor nadahnuća kako za filozofe tako i za naučnike u oblastima prava, fikha, etike, historije i dr. Nemoguće je da jedan čovjek, koliki god bio genij, uspije sam prikazati ovoliko značenja i to na nivou koji privlači pažnju velikih svjetskih mislilaca. Ovo navodimo u slučaju da ono što je spomenuto u Kur'anu posmatramo kroz pretpostavku da je na istom nivou sa onim što govore učenjaci ljudskog roda. Međutim, činjenica je da je Kur'an, u većini spomenutih pitanja, otvorio nove horizonte.

ALLAH U KUR'ANU

Ovdje ćemo govoriti o jednoj od gore spomenutih tema, i to: Allah i Njegova veza sa svijetom i čovjekom. Uzmemo li u obzir samo kvalitet izlaganja ovoga pitanja i uporedimo li s mislima i idejama ljudskog roda, postaje očevitna nadnaravnost Kur'ana (a.š).

Kur'an je opisao Allaha i u svom opisu, s jedne strane, potvrdio Njegovu Uzvišenost, to jest svojstva koja Ga nisu dostojna odstranio od Njega, uzdižući Ga iznad njih, a, s druge strane, svojstva savršenstva i esmaul-husna dokazao je za bit Hakka, dž.š.. Oko petnaest ajeta je objavljeno o uzdizanju Allaha iznad svojstava nedostojnih Njega i više od pedeset ajeta opisuje Ga uzvišenim svojstvima i prelijepim imenima. Kur'an je u ovim svojim opisima toliko precizan da je zapanjio i najtemeljitiše mislioce među teolozima, što je najjasnija mu'džiza jednog "nepismenog" čovjeka.

Kur'an se u predstavljanju metoda teologije koristio svim postojećim metodama: metoda izučavanja nebeskih znakova (ajeta), metoda čišćenja i prečišćavanja duše, metoda razmišljanja o postojanju i egzistenciji uopće.

Najodabraniji islamski filozofi, kako sami priznaju i tvrde, svoje najjače dokaze su iznijeli pod djelovanjem nadahnuća iz Kur'ani-Medžida.

Kur'an je vezu Boga sa dunjalukom i stvorenjima uspostavio samo na tewhidu. Znači, Bog u svojoj aktivnosti, određivanju odredbi i volje nema konkurenta ni protivnika. Sve aktivnosti i sve želje su Božija naredba i Njegova odredba.

VEZA ČOVJEKA S BOGOM

Kur'an na najljepši način govori o vezi čovjeka s Bogom, dž.š.. Bog u Kur'anu, za razliku od boga o kome govore filozofi, nije jedno surovo, neduhovno, niti ljudima strano biće. Bog je čovjeku bliži od njegove žile kucavice, daje mu i uzima od njega, međusobno su zadovoljni, privlači ga Sebi i smiruje njegovo srce:

"A srca se, doista, kada se Allah spomene, smiruju!" (Ra'd, 28.).

Ljudski rod je blizak i prislan Njemu, pa čak Ga i sve stvari žele i dozivaju. Sva stvorenja se iz svoje dubine Njemu povjeravaju i sa Njim razgovaraju, Njemu zahvaljuju i Njega slave:

"I ne postoji ništa što Ga ne veliča, hvaleći Ga; ali vi ne razumijete veličanje njihovo." (Isra', 44.)

Bog filozofa, kojeg znaju samo kao Prvog Pokretača ili Nužno Postojećeg, biće je strano ljudskom rodu i samo ga (čovjeka) je stvorio i smjestio na ovaj svijet. Ali, Bog o kome Kur'an govori je "ono za čim ljudski rod traga", uzrok povezanosti ljudskog roda, Onaj koji osvjetljava ljude i priprema ih za odanost i požrtvovanje, ponekad zaokuplja čovjekov noćni san i smiraj dana, jer se javlja u obliku jedne nadnaravne svete "ideje".

Islamski filozofi, pod utjecajem poznavanja Kur'ana i uvođenja kur'anskih pojmova, teologiju su doveli do kulminacije.

Da li je moguće da jedna nepismena osoba, koja nije vidjela učitelja ili pohađala časove, sama od sebe, napreduje u teologiji do te mjere da hiljade godina prednjači pred učenjima filozofa, poput Platona i Aristotela?!

KUR'AN, TEVRAT, INDŽIL

Kur'an je potvrdio Tevrat i Indžil, ali je naglasio da je došlo do nekih iskrivljavanja u ovim knjigama, te da su pokvarenjaci ljudskoga roda vršili njihove izmjene. Kur'an je ispravio greške ove dvije knjige u teologiji, kazivanjima o poslanicima i jednom dijelu propisa. Jedan od primjera je ono što smo ranije spomenuli o zabranjenom drvetu i grijehu Adema (a.s.).

Kur'an Allaha, dž.š., uzdiže iznad stvari poput hrvanja, a poslanike iznad nedopustivih odnosa spomenutih u ranijim knjigama, što je još jedan od dokaza njegove ispravnosti.

HISTORIJE I PRIČE

Kur'an kazuje historiju o kojoj narod onoga vremena ništa nije znao, pa, čak, ni sam Poslanik: "...ni ti ni tvoj narod niste o tome ništa znali." (Hud, 49). U čitavom arapskom narodu nije se našla niti jedna osoba koja bi tvrdila da je znala ova kazivanja. Kur'an u njima nije slijedio Tevrat i Indžil, nego ih je ispravio. Istraživanja historičara modernog doba o narodu Saba, Semud i dr. također potvrđuju kur'anski stav.

KUR'AN I VIJESTI IZ BUDUĆNOSTI

Kur'an u trenutku kada je Iran 615. godine pobijedio Rimsko carstvo (Bizantiju) i time razveselio Kurejšije, sa potpunom kategoričnošću, kaže da će Rimsko carstvo, u periodu kraćem od deset godina, pobijediti Iran. Vezano za ovaj slučaj između pojedinih muslimana i kafira došlo je i do opklade, a na kraju se desilo onako kako je Kur'an izvijestio. Kur'an, također, potpuno kategorično izvještava da je sama osoba koja je Poslanika nazivala "ebter" (bez spomena) i bez nasljednika (maqtuun-nasl) postala to i sama. Toga dana je imala djecu, dok je postepeno, u dva-tri pokoljenja, potpuno nestala.

Sve ovo nam ukazuje na mu'džize ovoga Kitaba. Kur'an sadrži i druge duhovne i naučne mu'džize, koje su vezane za filozofiju, prirodne nauke i historiju.

KARAKTERISTIKE ISLAMA

Islam je ime Božije vjere, koja je jedna, i svi poslanici su došli zbog nje i pozivali su njoj. Kompletan, savršeni oblik Božije vjere, preko Pečata svih poslanika, hazreti Muhammeda b. Abdullah (s.a.v.s.), dostavljen je ljudima, vjerovjesništvo je okončano i danas je na svijetu poznat upravo pod ovim imenom.

Islamsko učenje, koje je dostavljeno preko posljednjeg Poslanika, zbog toga što predstavlja savršeni oblik Božije vjere i zbog toga što je vječna uputa ljudskom rodu, ima karakteristike i specifičnosti koje odgovaraju posljednjoj epohi. Ove specifičnosti, uopćeno, nisu mogle postojati u ranijim epohama, koje su bile djetinjstvo ljudskoga roda. Svaka od ovih karakteristika mjerilo je za upoznavanje islama. Pomoću njih, od kojih je svaka jedan od principa islamskog učenja, može se dobiti jedna, iako mutna, slika islama i, također, pomoću ovih mjerila može se razaznati da li je neko učenje iz islama ili nije.

Mi ne tvrdimo da ćemo ovdje moći sakupiti i spomenuti sva mjerila, ali ćemo pokušati, do granice mogućeg, prikazati njihov opći oblik.

Znamo da svako učenje, ideologija ili svaka "misaona konstrukcija" koja izlaže plan spasa, slobode, savršenstva i sreće ljudskoga roda nudi komplet vrijednosti i donosi sistem onoga što "mora" ili "ne mora" biti i onoga što je "možda" ili "možda nije" bilo ili će biti na nivou pojedinca ili zajednice i govori da mora ovako biti, mora onako postati, mora se ovako ili onako izgraditi, mora se onaj smjer izabrati, mora se na onu stranu ići i onaj cilj slijediti. Naprimjer, mora se slobodno i nezavisno živjeti, mora se biti hrabar i srčan, mora se neprestano kretati, mora se usavršiti, zajednica se mora izgraditi na osnovama pravednosti, mora se napredovati ka približavanju Hakku (dž.š.). Međutim, ova "moranja" i "nemoranja" zasnivaju se na određenoj filozofiji, koja ih opravdava. Znači, ukoliko neka ideologija nudi komplet naredbi i pravila, neizostavno ih zasniva na nekoj vrsti filozofije i viđenja svijeta, što je vezano za egzistenciju, svijet, zajednicu i čovjeka. To je stoga što je egzistencija ovakva, a zajednica ili pojedinac onakav, mora biti ovako ili onako.

Shvatanje svijeta (weltenschaung) predstavlja skup gledišta, tumačenja i analiza svijeta, zajednice i čovjeka, što nam govori da je svijet ovakav ili onakav, ima ovakav ili onakav zakon, onako napreduje, ide ili ne ide ka nekom cilju, ima ili nema početak, ima ili nema kraj i tome slično. I (ili) čovjek ima ovakvu sudbinu i prirodu, stvoren je sa posebnom naravi ili nije, slobodan je ili ograničen. U prirodi postoji jedna odabrana stvarnost, kako Kur'an kaže, "odabrana", i (ili) jedna slučajna stvarnost; zajednica ima ili nema zakon, nezavisno od zakona koji važe za pojedince, koji to zakoni vladaju u zajednici i historiji i tome slično.

Ideologija se zasniva na shvatanju svijeta. Zašto mora ovako ili onako biti ili se mora ovako ili onako živjeti, kretati, graditi ili postati, jeste zbog toga što su svijet, zajednica ili čovjek ovakvi ili onakvi. "Zašto" svake ideologije sadržano je u shvatanju svijeta na kome se ona zasniva i može se reći da ideologija predstavlja "praktičnu mudrost", dok je shvatanje svijeta "teoretska mudrost". Svaka posebna vrsta praktične mudrosti zasniva se na posebnoj vrsti teoretske mudrosti. Primjerice, praktična mudrost Sokrata zasnovana je na specifičnom, posebnom gledištu na svijet koje ovaj filozof ima, što je, upravo, njegova teoretska mudrost, a ista veza, također, postoji i između Epikurove praktične i teoretske mudrosti. Tako je i kod mnogih drugih.

Pa, zašto su ideologije različite? Zato što se shvatanje svijeta razlikuje. Ideologija slijedi shvatanje svijeta.

S druge strane, zašto se shvatanja svijeta, može se reći kosmologije, međusobno razlikuju? Zašto jedna škola svijet vidi na jedan način, a druga na drugi? Jedna ga ovakvog poznaje, a druga onakvog.

Odgovor na ovo pitanje nije tako jednostavan. Neki, čim stignu do ove teme, odmah se pozivaju na društvenu situaciju i klasne razlike. Oni tvrde da klasna pozicija i klasna baza svakome daju specifičan pogled i svakoj osobi stavljaju posebne naočale za posmatranje svijeta. Veza pojedinca sa zajednicom, sa onim što se u zajednici proizvodi i dijeli, sa kvalitetom proizvodnje i podjele, i kao rezultat korištenja ili nemogućnosti korištenja toga, stvara posebnu reakciju njegovih živaca i duše i formira

specifičan oblik njegovog unutarnjeg stanja, što vrši utjecaj na njegovo razmišljanje, ocjenu i sud o stvarima.

Mevlana kaže:

Kada se okreneš ti i glava ti se zavrti
Kuća koju gledaš, naopaka ti pred oči doleti

I ako si ti na plovećem brodu
Misliš da se obala kreće kao i ti

Ako ti je srce stegla tuga neka
Cijeli svijet stegnut za tebe je

Ako si sretan, voljom Prijatelja
Ovaj svijet je za te cvijetnjak prelijepi

Pošto si dio svijeta "O,veliki"
sve na svijetu, zasigurno, vidiš prema sebi

Ko god je zaokupljen ulovom i zamkom
Loše misli o većima od sebe

Prema ovome, niko ne može svoje gledište smatrati ispravnim, a gledište drugih pogrešnim, jer je gledište relativno, proizvod specifične veze svakog pojedinca sa njegovom prirodnom i društvenom sredinom i za svaku osobu je ispravno ono što ona vidi.

Međutim, problem nije tako jednostavan. Nema nikakve sumnje da je ljudska misao, u velikoj mjeri, pod utjecajem sredine, ali se ne može negirati da čovjek ima slobodnu osnovu misli koja se može sačuvati od bilo kakvog utjecaja, što se islamskim rječnikom naziva "narav", o čemu ćemo na drugom mjestu i drugom prilikom opširnije govoriti.

Pretpostavimo da od čovjeka želimo oduzeti njegovu autentičnost i nezavisnost, zapravo njegovu realnost. Rano je da ga osudimo u ovoj fazi (fazi shvatanja svijeta i kosmologije).

Danas je potpuno jasno filozofima i naučnicima koji su dobro upoznati sa ovim pitanjima da korijen raznovrsnosti shvatanja svijeta i kosmologija treba tražiti u epistemologijama, u onome što se danas naziva doktrinom spoznaje.

Filozofi su toliku pažnju posvetili epistemologiji da su neki od njih počeli tvrditi da filozofija nije kosmologija, već epistemologija. Teorije o kosmologiji su različite zbog toga što su doktrine o "spoznaji" različite. Jedna kaže da se svijet mora spoznati razumom, druga osjetilima, treća čišćenjem duše, iluminacijom i nadahnućem. Prema jednoj, stupnjevi spoznaje su jedne vrste, a prema drugoj druge vrste. Upotreba razuma, prema nekima, ograničena je, a prema drugima, neograničena. Koji su to izvori spoznaje? Šta joj je mjerilo, i tome slično?

Prema tome, ideologija svake škole zasniva se na shvatanju svijeta, što se, opet, zasniva na njenoj doktrini o spoznaji. Progresivnost svake

ideologije usko je vezana za progresivnost njenog shvatanja svijeta, a ona za progresivnost njene epistemologije. Zapravo, praktična mudrost svake škole povezana je sa njenom teoretskom mudrošću, koja je, opet, ovisna o logici te škole. Prema tome, svaka škola, na prvom mjestu, mora odrediti svoju logiku.

Islam, iako ne predstavlja filozofsku školu i nije s narodom razgovarao jezikom filozofije i filozofa, ima svoj poseban jezik od kojeg korist uzimaju svi slojevi društva, prema svom razumijevanju i sposobnosti. Međutim, islam kroz svoja kazivanja ukazuje na sva ova pitanja, 'što je fascinantno', tako da je moguće njegovu ideologiju predstaviti u obliku jednog aparata praktične misli, njegova gledišta na svijet u obliku teoretske mudrosti, a njegove doktrine, vezane za spoznaju i epistemologiju, moguće je predstaviti u obliku principa jedne logike.

Jasno je da smo ovdje primorani zadovoljiti se kratkim osvrtom. S obzirom na vrijedna gledišta islamske uleme, kako fakiha, mudraca i arifa, tako i ostalih autoriteta, pisanje islamske ideologije, shvatanja svijeta i epistemologije iznosilo bi nekoliko debelih tomova. Ovdje ćemo prikazati samo nepotpun spisak, koji ćemo možda dopuniti nekom drugom prilikom.

Osnovne specifične linije islama podijelit ćemo u tri grupe:

- epistemološke specifičnosti;
- specifičnosti shvatanja svijeta i kosmologije i
- ideološke specifičnosti.

SA STANOVIŠTA SPOZNAJE

1. Da li je spoznaja moguća?

Ovo je prvo pitanje vezano za pojam spoznaje i uvijek se postavljalo i postavlja. Većina mislilaca istinsku spoznaju smatraju nemogućom i drže čovjeka osuđenim na neshvatanje stvarnosti svijeta ili onoga što se dešava na njemu. Oni sigurno neporecivo znanje, suglasno sa stvarnošću, smatraju nemogućim. Međutim, Kur'an samim tim što poziva spoznaji Boga, svijeta, čovjeka i historije i samim tim što je Adema (a.s.), kao prvog čovjeka, metaforu svih ljudi uopće, nazvao dostojnim učenja ovih Božijih imena (istina Univerzuma) i samim tim što ljudsko znanje smatra vrstom prihvatanja dijela Božijeg Znanja, koje je sami Hakikat (potpuna istina), spoznaju smatra mogućom.

2. Koji su izvori spoznaje?

Prema islamu, izvori spoznaje su: priroda ili nebeski znakovi (ajeti oko nas), čovjek ili unutarnji znakovi (ajeti unutar čovjeka), historija ili ono što se u zajednici dogodilo narodima i nacijama, razum ili urođeni primarni principi, srce, tj. unutarne, duhovno srce u granicama čišćenja i prečišćavanja, naučna i pisana djela iz prošlosti.

Kur'an u velikom broju ajeta poziva na posmatranje prirode, Zemlje i nebesa:

"Reci: "Posmatrajte ono što je na nebesima i na Zemlji!" (Junus,101).

Također, poziva na razmišljanje o historiji prošlih naroda radi izvlačenja poruke:

"Zašto oni po svijetu ne putuju (djela prošlih naroda na zemlji ne proučavaju) pa da srca njihova shvate ono što treba da shvate i da uši njihove čuju ono što treba da čuju." (Hadždž, 46).

Pored toga, razum i urođene razumske principe smatra punovažnim, oslanjajući se na njih u svojim dokazima:

"Da na njima (Zemlji i nebesima, tj. svemu što postoji) postoje drugi bogovi, a ne Allah, sve bi se poremetilo." (Enbija, 22). (Dokaz uzajamne oprečnosti).

ili kaže:

"Allah nije uzeo Sebi sina, i s Njim nema drugog boga! Inače, svaki bi bog, s onim što je stvorio – radio što bi htio, i jedan drugog bi pobjeđivao. -Hvaljen neka je Allah koji je daleko od onoga što oni iznose." (Mu'minun, 91) (Dokaz harmonije i jednosmjernosti sistema)

Također, Kur'an srce smatra središtem lanca inspiracija i nadahnuća. Svaki čovjek, koliko god se trudi da ovo središte održi čistim, da ide Njemu, te da ga hrani duhovnošću putem iskrenosti i robovanja (ubudijjeta), isto toliko će moći koristiti lanac nadahnuća. Vahj, Objava data poslanicima, visoki je stepen ove vrste spoznaje. Pored toga, Kur'an opetovano ukazuje na vrijednost pera, knjige i onoga što se piše, pa se, čak, u nekim slučajevima, i zaklinje tim:

"Nun. Tako mi kalema i onoga što oni pišu." (Kalem, 1).

3. Koja su sredstva spoznaje?

Sredstva spoznaje su osjetila, moć razuma i dokazivanja, čišćenje i prečišćavanje duše i izučavanje naučnih djela drugih osoba.

U suri Nahl se kaže:

"Allah vas iz trbuha vaših majki izvodi, vi ništa ne znate, i daje vam sluh i vid i razum da biste bili zahvalni." (Nahl, 78).

U ovom ajeti-kerimu, za razliku od Platonove doktrine, razjašnjeno je da čovjek prilikom rođenja, nema nikakve spoznaje ili znanja i Allah, dž.š., je čovjeku dao osjetila, kako bi uz njihovu pomoć istraživao i proučavao svijet, te mu je na to još dodao skriveno znanje i moć razlaganja i analiziranja, kako bi o onome što primi putem osjetila, na sljedećem stepenu, razmišljao, te, prevazilazeći spoljašnje, uronio i shvatio unutrašnjost stvari, kao i zakone koji njima vladaju.

U ovom ajetu kao sredstva spoznaje (tzv. prvog stepena spoznaje, vanjske) potpuno jasno se predstavljaju osjetila (kao primjer su navedeni najvažniji "sluh" i "vid"), a i skriveno znanje se označava sredstvom spoznaje i pronalaska znanja (stepen tzv. logičke i dubinske spoznaje).

Pored toga, u ovom ajetu se ukazuje i na još jedno pitanje vezano za spoznaju, a to su stepeni spoznaje.

Kur'an, osim što osjetila i moć razuma smatra sredstvima spoznaje, čišćenje i prečišćavanje duše, bogobožnost i uzdržanost od grijeha, također, smatra sredstvom spoznaje. U velikom broju ajeta se ukazuje na ovo ili se objašnjava:

"Ako se budete Allaha bojali, On će vam sposobnost darovati, pa ćete istinu od neistine moći rastaviti." (Enfal, 29).

"Tako mi duše i Onoga koji je stvorio, pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini, uspjeh će samo onaj ko je očisti, a bit će izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi!" (Šems, 7-10).

Učenje i čitanje knjiga još je jedno od sredstava na koje se obazire islamsko učenje, posebno ga naglašavajući. Dovoljno je što Objava Resuli-Ekrema počinje riječju "Iqre" (Uči! Čitaj! Proučavaj!). Učenje, čitanje nekog teksta (knjige):

"Čitaj, u ime Gospodara tvoga koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, koji poučava peru, koji čovjeka poučava onome što ne zna." (Alek, 1-5).

4. Teme spoznaje: Što se to može i treba spoznati?

Teme spoznaje su: Bog, svijet, čovjek, zajednica i vrijeme. Sve ovo se i može, a i treba spoznati.

SA STANOVIŠTA POGLEDA NA SVIJET

Ova knjiga, koja predstavlja uvod u islamski pogled na svijet, na prvom mjestu je i usredsređena upravo na navedeno pitanje, te je cijela prožeta pružanjem odgovora na to pitanje. No, da se ne bismo previše udaljili od teme, ukratko ćemo objasniti sljedeće karakteristike:

1. Esencija svijeta je "Njegovost" (svijet je od Boga-op.prev.), tj. stvarnost svijeta je stvarnost "Njegovosti". Ovo se razlikuje od postavke da je nešto od nečega, a da njegova stvarnost nije stvarnost "Njegovosti". Takav je odnos djeteta prema roditeljima, u kojem dijete potječe od njih, ali je njegova egzistencijalna stvarnost odvojena od stvarnosti odnosa i veze s ocem i majkom. Međutim, svijet ima esenciju "Njegovosti", tj. svom svojom stvarnošću je vezan za Hakka (dž.š.). Stvarnost svijeta istovjetna je odnosu i vezi s Allahom, dž.š.. Upravo na ovoj činjenici zasnovano je značenje sklopa "biti stvoren". Kada bi bilo drugačije, to bi bilo rađanje, a ne stvaranje: "Nije rodio i rođen nije." U tom slučaju nema razlike između postojanja i nepostojanja vremenskog početka svijeta. Ukoliko svijet ima vremenski početak, onda je on jedna ograničena stvarnost "Njegovosti", a ukoliko ga nema, onda je neograničena stvarnost "Njegovosti". Vremenska ograničenost ili neograničenost nema nikakvog utjecaja na činjenicu da je svijet stvoren i da ima stvarnost "Njegovosti".

2. Svijet, koji ima stvarnost "Njegovosti" i, esencijalno je ovisan, vremenski je, također, ovisan. Znači, svijet je jedna promjenljiva i pokretna stvarnost i on sam je kretanje, a pošto je on sam kretanje, kontinuirano je ovisan i neprestano se odvija proces njegovog stvaranja, neprestano je u stanju nastajanja i nestajanja. Ne postoji trenutak u kome svijet ne bude stvoren i ne nestane.

3. Događaji na ovome svijetu spuštani su za određeni stepen i predstavljaju niži nivo događaja drugog svijeta koji se zove Svijet Skrivenog (Aleml-gajb). Ono što se na ovom svijetu nalazi u manjem i ograničenom obliku, na drugom nivou, na svijetu koji prethodi ovom (Svijet Gajba), postoji u obliku neograničene egzistencije, kako Kur'an kaže, u obliku hazni (riznica).

"I ne postoji ništa čije riznice ne posjedujemo, a od toga Mi dajemo samo onoliko koliko je potrebno." (Hidžr, 21).

4. Esencija ovoga svijeta je kretanje "k Njemu". Znači, kao što je od Njega, isto tako je i okrenuto k Njemu. Prema tome, svijet je, uopće, prešao jednu silaznu putanju i nalazi se na uzlaznoj putanji k Njemu. "Mi smo Allahovi (Njegovost) i mi ćemo se Njemu vratiti." (Bekare, 156).

"I, eto, Allahu će se sve vratiti." (Šura, 53).

"Njegov kraj je kod tvog Gospodara." (Naziat, 44).

5. Svijet ima čvrst sistem uzroka i posljedica, tj. kauzalne veze. Božija milost i Njegovo određenje nad svim bićima vrši se jedino putem Njegovih posebnih uzroka i razloga.

6. Sistem uzročno-posljedične veze ne ograničava se samo na materijalnu ravan. Svijet u svojoj materijalnoj dimenziji ima materijalni uzročno-posljedični sistem, a u svojoj nebeskoj i duhovnoj dimenziji ima nematerijalan uzročno-posljedični sistem i između ova dva sistema nema suprotnosti. Svaki od njih ima svoj nivo postojanja. Meleki, duša, levh, kalem, nebeske knjige, sve su to sredstva preko kojih se, sa dozvolom Gospodara, dž.š., spušta Božija milost.

7. Svijetom vlada određeni broj nepovredivih propisa i zakona neophodnih za uzročno-posljedični sistem svijeta.

8. Svijet predstavlja jednu upućenu stvarnost, a njegovo usavršavanje je usmjereno. Svaki djelić svijeta, na kome god nivou bio, prima svjetlo Upute. Instinkti, osjetila, razum, nadahnuće, Objava, sve su to stepeni opće Upute svijeta.

Musa reče faraonu: "Gospodar naš je Onaj koji je svemu onom što je stvorio dao ono što mu je potrebno, zatim ga uputio." (Ta-ha, 50).

9. Na svijetu postoje i dobro i zlo, i kompatibilnost i nekompatibilnost, i darežljivost i škrtost, i svjetlo i tama, postoji i kretanje i usavršavanje, a i statičnost i stagniranje. Međutim, ono čije je postojanje originalno je dobro, kompatibilnost, darežljivost, svjetlost, kretanje, a postojanje zla, nekompatibilnosti, škrtosti, tame, statičnosti jeste sporedno i parazitsko. Istovremeno, upravo ove sporedne i parazitske stvari igraju osnovnu ulogu u pobjedi dobra i harmoniji, kompatibilnosti, darežljivosti, svjetlosti, kretanju i usavršavanju.

10. Svijet, samim tim što predstavlja živu jedinku, tj. što ga uređuju sile koje imaju razum "I sređuju ono što nije sređeno...", (Naziat, 5), sa stanovišta veze svijeta i čovjeka, jeste svijet akcije i reakcije. On prema dobrim i lošim osobama nije neutralan. Nagrada i kazna, pomoć i problemi, pored onih što će doći na ahiretu, postoje i na ovom svijetu. Zahvalnost i nezahvalnost nisu iste.

"Ako budete zahvalni, Ja ću vam, zacijelo, još više dati; budete li nezahvalni, kazna Moja doista će stroga biti." (Ibrahim, 7).

Hazreti Alija, neka je mir na njega, kaže:

"Ako ti neko nije zahvalan, neka te nipošto to ne odvraća od djela dobra, budući da ti na zahvalu uzvraća Onaj Koji od toga nema koristi. Ti ćeš od uzvratanja zahvalnosti Uzvratitelja zahvale dobiti više nego što je poricatelj upropastio. A Allah voli dobročinitelje."

Svijet je u svojoj sveukupnosti jedan uvezan sistem i živi organizam. Ti ne očekuj da dobiješ odgovor na dobročinstvo, s onoga mjesta na kome si ga učinio. Ponekad ti negdje učiniš dobročinstvo, a odgovor na njega i njegovu nagradu ćeš dobiti s drugoga mjesta, odakle se i ne nadaš. Zašto? Zato što svijet ima Boga, a Bog voli dobročinitelja.

Ti čini dobro i baci ga u Tigris
Da ti ga Bog vrati u pustinji.

11. Nakon ovog svijeta dolazi drugi svijet. Taj svijet je vječan, svijet nagrade i kazne za počinjena djela.

12. Čovjekova duša (duh, ruh) je vječna istina. Čovjek, ne samo da će se na Sudnjem danu pojaviti u obliku živog bića, nego i između dunjaluka i Kijameta živi životom koji se naziva berzehskim i od dunjalučkog je jači i savršeniji. Oko dvadeset kur'anskih ajeta ukazuje na čovjekov život u periodu između smrti i Kijameta, kada je tijelo raspadnuto i istruhlo.

13. Primarni životni principi i pravila, princip čovječnosti i moral, su nepromjenljivi i vječni principi. Ono što je promjenljivo i relativno predstavlja produkt i pomoćnu stvar, a ne princip. Ne može se desiti da čovječnost u jednom dobu ima jedna mjerila, a u drugom potpuno druga. Naprimjer, u jednom dobu čovječnost je biti poput Ebu Zerra, a u drugom biti poput Muavije. Principi zbog kojih je Ebu Zerr Ebu Zerr, a Muavija Muavija, Musa Musa, a faraon faraon vječni su.

14. Istina je, također, vječna. Jedna naučna istina, ukoliko je u potpunosti tačna, zauvijek je istinita, a ukoliko je greška, zauvijek je greška. Međutim, ukoliko je jedan njen dio istina, a dio greška, onaj dio koji je istina, zauvijek je istina, a onaj dio koji je greška, zauvijek je greška. Promjenljiva je stvarnost, i to materijalna stvarnost. Međutim, istina, tj. misli i razumska uvjerenja ljudskoga roda, sa stanovišta slaganja ili neslaganja sa stvarnošću, imaju stalnu i jednaku poziciju.

15. Svijet, nebesa i Zemlja zasnovani su na istini (hakku) i pravednosti (adlu). "Nebesa i Zemlju i ono što je između njih Mi smo sa istinom stvorili." (Ahkaf, 3).

16. Božiji zakon na ovom svijetu vodi ka krajnjoj pobjedi istine nad neistinom. Istina i sljedbenici istine su pobjednici.

"A riječ Naša je davno rečena o robovima Našim, o poslanicima: 'Oni će biti, doista, potpomognuti i vojska Naša će zacijelo pobijediti!'" (Saffat, 171-173).

17. Prema mjerilu stvaranja, ljudi su jednaki stvoreni. Prema mjerilu stvaranja, niti jedan čovjek nema nikakve pravne prednosti nad drugim. Plemenitost i vrlina sadržane su u tri oblasti: nauci "Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju?" (Zumer, 9), borbi na Allahovom putu "Allah će borcima, a ne onima koji se ne bore, dati veliku nagradu." (Nisa', 95) i takvaluku, bogobojažnosti i čistoti "Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji." (Hudžurat, 13).

18. Čovjek, prema osnovi stvaranja, posjeduje lanac prirodnih, urođenih predispozicija i moći u koje spadaju prirodnost vjere i morala.

Osnova čovjekove savjesti je od Boga data mu narav, a ne klasna pozicija, društveni život ili djelovanje i borba sa prirodom, jer sve navedeno vrši utjecaj na čovjekovu stečenu svijest. Čovjek, samom svojom ljudskom naravi, može imati jednu kulturu, jednu ideologiju, može ustati protiv prirodne okoline i društvene sredine, protiv historijskih fakata, protiv svojih nasljednih faktora, te se osloboditi svih ovih okova.

19. Samim tim što je svaka osoba po prirodi rođena kao čovjek, u svakom čovjeku, pa, čak, i u najpokvarenijim ljudima postoje predispozicije tewbe-pokajanja, povratka i primanja savjeta. Upravo iz tog razloga, poslanici su zaduženi da, čak, i najpokvarenije osobe i svoje najveće neprijatelje, na prvom stepenu, savjetuju kako bi probudili njihovu prirodu čovječnosti, a kada se osvjedoče da to ne koristi, počnu borbu protiv njih.

Musau b. Imranu (a.s.), pri prvom susretu sa faraonom, savjetuju da:

"I reci: 'Da li bi ti da se očistiš, da te Gospodaru tvome poučim, pa da Ga se bojiš.'" (Naziat, 18-19).

20. Kod čovjeka i pored toga što u stvarnosti predstavlja i složenu i prostu jedinku, za razliku od prirodnih, neorganskih i biljnih složenih organizama, čiji dijelovi i faktori koji ih čine prilikom spajanja gube svoj identitet i nezavisnost i njihove razlike i suprotnosti se mijenjaju u mir i harmoniju, kontrafaktori koji su korišteni prilikom njegovog stvaranja u potpunosti ne gube svoj identitet i neprestano ga unutarja borba vuče sa jedne na drugu stranu. Ova unutarja suprotnost upravo je ono što se jezikom vjere naziva suprotnošću razuma i neznanja ili razuma i duše (nefsa) ili duha (ruha) i tijela.

21. Čovjek, samim tim što ima nezavisnu duhovnu srž i njegova slobodna volja izvire iz jedinstvenosti njegove duhovne biti, slobodno je biće i nikakva prisila mu ne oduzima tu slobodu volje i izbora, te je zbog toga odgovoran za sebe i zajednicu u kojoj se nalazi.

22. Ljudska zajednica, također, poput pojedinca, predstavlja stvarnu složenicu i ima svoje zakone, propise i sisteme, te zajednica, generalno, u cjelini historije, ne slijedi želju i volju jedne određene osobe. Ali i pored toga, suprotstavljeni elementi korišteni u njenoj izgradnji, znači naučne, trgovačke, političke i ekonomske grupe, u potpunosti ne gube svoj identitet. Rat i borba se nastavljaju u obliku političkog, ekonomskog, idejnog i vjerskog rata i na kraju rata između uzvišenih težnji progresivnih osoba koje su dostigle savršenstvo čovječnosti, i niskih težnji ljudi sa životinjskim svojstvima, sve dok zajednica ne stigne do vrhunca čovječnosti.

23. „Allah neće promijeniti sudbinu naroda sve dok taj narod sebe ne promijeni.“ (Ra'd, 11).

24. Allah, dž.š., koji je Tvorac i Stvoritelj svijeta i čovjeka, u Svojoj Biti je neovisan, Jednostavan sa svih Aspekata, Apsolutno Savršenstvo, nema potencijalnog stanja, i kod Njega je nemoguće postojanje kretanja i usavršavanja, a svojstva su mu poput Njegove Biti. Svijet je Njegovo djelo nastalo u jednom trenu. Cijeli univerzum je manifestacija Njegove Volje i određenja. Njegova Volja nema konkurenta. Svi vanjski faktori i želje nalaze se u unutrašnjosti Njegovog određenja, a nisu njome akcidentirane.

25. Svijet, samim tim što izvire iz jednog Početka i jednim harmoničnim kretanjem se Njemu vraća i time što svoje kretanje nastavlja po planu Planera, ima jedinstvo slično organskom jedinstvu živog bića.

SA STANOVIŠTA IDEOLOGIJE

Prikazivanje karakteristika islama sa stanovišta ideologije, zbog opširnosti i opsega islamske ideologije, kako sa stanovišta općih karakteristika, tako i sa stanovišta svake posebne grane ove ideologije, predstavlja veoma težak i mučan posao. Mi ćemo zbog maksime (ako ne možeš sve shvatiti, nemoj sve ostaviti), ovdje navesti ono što je u ovom trenutku moguće:

1. Svestranost je još jedna od prednosti islama u odnosu na ostale vjere. Tačnije rečeno, jedna od specifičnosti potpunog i općeg oblika Božije vjere u odnosu na početne oblike je njena općost i svestranost. Četiri izvora islama su dovoljna da ulema ummeta pronađe gledište islama vezano za bilo koje pitanje. Islamska ulema niti za jedno pitanje ne prihvata pretpostavku da je neodređeno i bez rješenja.

2. Mogućnost idžtihada: islamske generalije su na takav način uređene da se može vršiti idžtiħad. Idžtiħad znači pronalazak i adaptacija općih i nepromjenjivih principa sa sekundarnim i promjenjivim pitanjima. Pored metoda sistematizacije islamskih generalija kojima je data mogućnost idžtihada, uvrštavanje razuma među izvore islama olakšalo je vršenje istinskog idžtihada.

3. Tolerancija i lahkoća: Islam je, prema riječima Resuli-Ekrema, "zakon tolerantne lahkoće." U ovom vjerazakonu nema teških, sputavajućih zadataka i odredbi:

"... i u vjeri vam nije ništa teško propisao..." (Hadždž, 78).

A zbog činjenice da je "tolerantan", gdje god za izvršenje nekog djela postoji mogućnost izbora između dvije metode izvršenja, od kojih jednu prate problemi i teškoće, odmah se ona poništava i izbjegava.

4. Naklonjenost životu: Islam je vjera koja teži življenju i životu, a ne bježi od njega i zato se žestoko bori protiv monaštva:

"Nema monaštva u islamu."

U starim zajednicama oduvijek je postojao jedan od dva puta: ili težnja drugom svijetu i bijeg od ovosvjetskog života (monaštvo) i (ili) sklonost ovosvjetskom životu, a bijeg od drugog svijeta (civilizacija, razvoj). Islam je težnju za drugim svijetom stavio u okvire ovosvjetskog života. Put drugog svijeta (ahireta) prolazi kroz život i odgovornost ovosvjetskog.

5. Društvenost: Islamske odredbe imaju bit društva i zajednice. Čak i najosobnijim odredbama upućenim pojedincima, poput namaza i posta, dat je obol društvenosti.

Brojne društvene, političke, ekonomske, pravne i krivične odredbe islama potječu od ove karakteristike. Pored toga, odredbe poput džihada i naređivanja dobra a zabranjivanja zla potječu od društvene odgovornosti islama.

6. Prava i sloboda jedinice: Islam, pored toga što je vjera zajednice i što razmišlja o društvu i pojedinca smatra odgovornim dijelom društva, ne zanemaruje njegova prava i slobode i pojedince ne smatra sporednim i manje važnim. Svaka osoba, prema islamu, kako sa stanovišta politike, tako i sa stanovišta ekonomije, sudstva i zajednice, ima određena prava. Sa političkog stanovišta, ima pravo savjetovanja i izbora, sa ekonomskog aspekta ima pravo vlasništva nad proizvodima svoga rada i pravo razmjene, transakcija, udjeljivanja, darivanja, iznajmljivanja, zakupa, partnerstva i svega ostalog što je u njegovom zakonskom vlasništvu. S aspekta sudstva, ima pravo podizanja optužnice i traženja svojih prava, ima i pravo svjedočenja, a sa stanovišta zajednice ima pravo izbora zanimanja, mjesta stanovanja, smjera u obrazovanju i dr., dok sa stanovišta porodice ima pravo izbora bračnog druga.

7. Prednost prava zajednice pred pravom pojedinca: tamo gdje se sukobljavaju prava zajednice i prava pojedinca, pravo zajednice ima prednost u odnosu na potonje, tj. društveno pravo je iznad pojedinačnog. U ovakvim slučajevima odluku donosi zakonski vladar.

8. Princip vijećanja (šura): Princip vijećanja u društvenim pitanjima, prema islamu, punovažan je. U slučajevima u kojima islam ne daje jasno rješenje, muslimani moraju izabrati svoj praktični metod, vijećanjem i zajedničkom mišlju.

9. Anuliranje štetnosti: Islamske naredbe, koje su apsolutne i opće, neophodno je izvršavati do te granice dok ne donose štetu i gubitak. Načelo štete univerzalno je u islamu i postoji pravo "veta" vezano za svaki zakon čiji je rezultat šteta.

10. Princip koristi: Prema islamu, u bilo kom poslu, i osobnom i društvenom, na prvom stepenu mora se uzeti u obzir korist i njegov povoljan i koristan rezultat. Bilo kakav posao, od kojeg nema koristi, islamom se ubraja među "poništene" i zabranjene.

11. Princip dobra u transakcijama: Protok novca, bogatstva, njegov prijenos i prebacivanje moraju biti daleko od bilo koje vrste beskorisnosti. Od svakog prijenosa i prebacivanja mora biti materijalnog ili duhovnog dobra u poslu, inače protok novca je nepošten, ništavan i zabranjen.

"Ne jedite imovinu jedan drugoga na nepošten način." (Bekare, 188).

Zarada i stjecanje bogatstva kockanjem jednako je jedenju nepoštene imovine i zabranjeno je.

12. Svaki kapital, onoga trenutka kada izađe iz praktičnog i aktivnog toka, te se nađe na sigurnoj udaljenosti od zarade ili nestanka i nađe se u obliku "osiguranja" i zajma, postaje sterilan, beskoristan i nikakva vrsta profita mu ne pripada. Sve što se zaradi ovim putem je "kamata" i strogo je zabranjeno (zabrana kamate).

13. Svaka razmjena i protok novca moraju biti praćeni potpunom obaviještenošću obiju strana, u protivnom, transakcija koju prati rizik i neznanje predstavlja obmanu i neispravnost.

"Poslanik je zabranio obmanu."

14. Suprotstavljanje antirazumskom: Islam cijeni razum i smatra ga unutarnjim Božijim poslanikom. Principi vjere se prihvataju samo razumskim istraživanjem i ispitivanjem. U sekundarnim stvarima vjere

razum predstavlja jedan od izvora idžtihada. Islam razum smatra jednom vrstom čistoće, a njegovo uništenje jednom vrstom "prolaznosti i nestajanja". Upravo zato pojava ludila i pijanstva, također, poput mokrenja ili spavanja, kvare abdest. Borba islama protiv bilo kakve vrste opijenosti i apsolutna zabrana korištenja opojnih sredstava upravo je iz razloga suprotstavljanja antirazumskom, što je dio ove vjere.

15. Suprotstavljanje onome što je protivno slobodnoj volji: Kao što je razum cijenjen i kao što je jedan dio islamskih zapovijedi namijenjen očuvanju razuma, i slobodna volja, koja je izvršna sila razuma, također je cijenjena i poštovana. Iz tog razloga sve "prepreke" (lahv) slobodnoj volji su zabranjene (haram).

16. Posao: Islam je neprijatelj nerada i besposlice. Čovjek, zbog toga što izvlači koristi iz zajednice, kao i zbog toga što je posao najbolji faktor izgradnje jedinke i zajednice, a besposlica najveći faktor propasti, mora raditi koristan posao. Islam proklinje svakoga ko se ponaša poput parazita i "teret je" zajednici, u bilo kom obliku to bilo. (Vesail, tom 12, str. 18).

17. Svetost profesije: Profesija, pored toga što je dužnost, predstavlja jednu uzvišenu i Bogu dragu stvar, slično džihadu:

"Allah voli vjernika koji se bavi određenim zanimanjem."

"Onaj ko naporno radi da bi se starao o svojoj porodici poput je borca na Allahovom putu." (Vesail, tom 12, str. 43).

18. Zabrana izrabljivanja: Islam nedopustivim i neprihvatljivim smatra izrabljivanje, tj. bespravno iskorištavanje rada drugih, na bilo koji način to bilo i u bilo kom obliku. Za nezakonitost nekog posla dovoljno je dokazati da je zasnovan na izrabljivanju drugoga.

19. Rasipanje i razbacivanje: Narod raspolaže svojim imetkom, ali ovo raspolaganje znači da ga slobodno koristi u granicama koje je islam dozvolio, a ne izvan njih. Zabranjeno (haram) je rasipanje imetka kako ko želi i na koji način želi. Zabranjeno je, racimo, bacanje, trošenje preko granice, korištenje za nezdravo luksuzne i skupocjene stvari, što se u islamu spominje kao "rasipanje" i "razbacivanje".

20. Podizanje životnog standarda: Poboljšanje općih uvjeta života radi udobnog života bližnjih (bračnog druga i djece), sve dok ne preraste u rasipanje, razbacivanje ili ostavljanje pojedinih dužnosti, dozvoljeno je, pa, čak, i pohvalno i preporučuje se.

21. Korupcija: Islam žestoko osuđuje one koji daju i primaju mito, predstavljajući ih kao osobe čije je mjesto u vatri, a novac koji se dobije ovim putem je haram.

22. Gomilanje: Gomilanje zaliha hrane i njeno čuvanje radi poskupljenja i prodaje po visokim cijenama u vrijeme oskudice je zabranjeno. Zakonski upravitelj će, i pored želje i htijenja vlasnika, navedene zalihe izložiti na tržište i prodati po pravednim cijenama.

23. Zarada na osnovama koristi, a ne potražnje: Obično se osnovnom vrijednošću smatra potražnja i želja naroda, i za pravovaljanost nekog djela smatra se dovoljnim njegovo smještanje u okvire želja mase. Međutim, islam za pravovaljanost djela neke osobe ne smatra dovoljnim samo potražnju i želje. Korisnost se smatra neophodnim uvjetom za

pravovaljanost nekog djela. Znači, islam izvor pravovaljanosti prihoda ne ograničava samo na želje naroda, nego pored osnova potražnje, korisnost, također, smatra uvjetom. Drugim riječima, islam ne smatra dovoljnim postojanje potražnje za pravovaljanost ponude. Iz tog razloga se dio poslova i zanimanja naziva "zabranjenim zanimanjima". Zabranjenih zanimanja ima nekoliko vrsta:

a) Trgovina koja uzrokuje pojačanje i učvršćivanje neznanja i neukosti; sve ono što u praksi uzrokuje da se narod usmjeri neznanju i iskrivljenju misli i vjerovanja je zabranjeno, pa, čak, i ako postoji potražnja u dovoljnoj mjeri. Zbog toga, prodaja idola, križeva, lukavstvo šminkanja (dotjerivanje žena radi obmane onih koji dolaze da ih prose), pohvala osobe koja to ne zaslužuje, proricanje i ogovaranje su haram, a zarada na ove načine je zabranjena.

b) Trgovina koja uzrokuje zabludu: kupoprodaja knjiga, filmova, ili bilo koji drugi čin koji na neki način dovodi do zablude i lutanja društva je zabranjeno i zakonom nedozvoljeno.

c) Djelo koje dovodi do jačanja neprijatelja: također, zabranjeni su prihodi koji su došli na jedan od načina koji uzrokuje pojačavanje izdržljivosti neprijatelja sa vojnog, ekonomskog, kulturnog ili informativnog aspekta, kao i slabljenje islamskog fronta, pa bilo to prodajom oružja ili ostalih neophodnih stvari koje praktično vrše spomenuti utjecaj. U ovu grupu spada i prodaja primjeraka rukopisa koji se veoma teško mogu pronaći.

d) Zarada metodom štetnom za pojedinca ili zajednicu: Zabranjena je zarada prodajom alkohola, sredstava za kockanje, kao i zarada prodajom šund literature, lažne i neispravne robe. U ovu grupu spadaju i kockanje, podvođenje, ismijavanje vjernika, pomoć tiranima, slijepa ovisnost o tiranima i drugo.

Naravno, još jedna vrsta zarade je haram, a nije zbog toga što je nekorisno djelo, nego zbog visokog nivoa posla koji je iznad trgovine. Pojedini poslovi se nalaze na stepenu svetosti, te je trgovačka razmjena u ovakvim poslovima protivna dubokom poštovanju koje prema njima vlada, kao i ugledu koji imaju. Neki od tih poslova su i zarada putem ili suđenja ili podučavanja vjeri i njenim principima i ostalim stvarima vezanim za vjeru, zatim držanje poučnih predavanja i savjetovanja i poslova ovakve vrste, pa možda i bavljenje medicinom. Navedeni poslovi su, zbog posebne vrijednosti i časti koju imaju, iznad nivoa trgovačkih razmjena i iznad toga su da budu sredstvo zarade i skupljanja bogatstva. Ovo predstavlja lanac obaveznih poslova koji se moraju vršiti besplatno, a bejtul-mal muslimana (državna kasa ili finansije muslimanske zajednice - op.prev.) mora na sebe preuzeti osiguravanje životnih potreba onih koji su primili dužnost izvršavanja ovih časnih poziva.

24. Svetost odbrane prava: Odbrana prava, kako individualnih, tako i društvenih, te borba protiv agresora, stroge su dužnosti i sveta su djela:

"Allah ne voli da se o zlu glasno govori, to može samo onaj kome je učinjena nepravda." (Nisa', 148).

Resuli-Ekrem (s.a.v.s.) je rekao:

"Najbolji džihad je pravedna riječ kazana vladaru tiraninu."

(Kafi, tom 5, str. 60).

Hazreti Alija, neka je mir na njega, prenosi od Resuli-Ekrema (s.a.v.s.) da je često ponavljao sljedeće riječi:

"Zajednica, u kojoj nije bez straha zaštićeno pravo slabog od jakog, nikada neće postići čistotu." (Nehdžul-belaga, Uputa napisana Maliku Ešteru En-Nehaiju).

25. Reformizam i borba protiv nepravde: Princip naređivanja dobra a zabranjivanja zla, prema riječima imama Bakira, neka je mir na njega, predstavlja temelj ostalih strogih islamskih dužnosti. Ovaj princip drži muslimane u stanju stalne idejne revolucije, kontinuiranih reformi i neprestane borbe sa nepravdama:

"Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate, ..." (Ali Imran, 110).

Resuli-Ekrem (s.a.v.s.) kaže:

"Ili ćete naređivati dobro, a zabranjivati zlo, ili će Allah dati da nad vama vladaju loši. Tada će dobri među vama činiti dovu za vas, ali ona neće biti primljena."

26. Tewhid (monoteizam): islam je, prije svega, monoteistička vjera i ne prihvata nikakvu mrlju na tom monoteizmu, kako teoretski, tako i praktično. Islamske misli, ophođenje i djela počinju od i završavaju kod Boga. Iz tog razloga, bilo kakva vrsta dvojstva, trojstva ili višeboštva, kojim se nastoji zaprljati ovaj princip, poput dualizma Boga i šejtana, Boga i čovjeka ili Boga i stvorenja, žestoko se odbacuje. Svaki posao mora početi samo sa imenom Boga, mišlju na Allaha, ka Njemu i radi približavanja Njemu, te se na taj način mora i završiti, a sve mimo ovoga nije islam. U islamu svi putevi vode tewhidu. Islamska etika izvire i ulijeva se u tewhid, islamski odgoj, također, zatim islamska politika, ekonomija i društvo.

U islamu svaki posao počinje sa imenom Allaha i traženjem pomoći od Njega, sa Allahovim imenom i zahvalom Njemu se okončava, a i teče sa imenom Allaha, vjerom i oslanjanjem na Njega.

Tewhid jednog stvarnog muslimana nije samo jedna misao i jedno suho vjerovanje. Isto kao što bit Jednosti nije odvojena od Svojih stvorenja, sa svima je i nad svima je, sve je od Njega i vraća se Njemu i misao tewhida vlada nad cijelim bićem jednog pravog muwehida (monoteiste), nad svim njegovim mislima, onome što posjeduje i kako se ponaša, te sve spomenuto usmjerava. Zbog ovoga, kod istinskog muslimana na početku, na kraju i u sredini nekog djela ili posla je Allah i ništa Mu se ne pridružuje.

27. Poništavanje posredstva: i pored toga što islam u spuštanju milosti i blagostanja prihvata posredništvo, a sistem uzročno-posljedične veze smatra stvarnim i punovažnim, kako u materijalnim tako i u duhovnim pitanjima, svo posredništvo se poništava u pitanjima obožavanja i ibadeta. Kao što znamo, u iskrivljenim vjerama pojedinac je izgubio mogućnost direktne veze s Bogom, a između Boga i čovjeka zamišljen je rascjep i samo svećenik i duhovnjak može biti direktno u stanju duhovne molitve i on može Bogu prenijeti poruke drugih. U islamu se ovakvo djelo smatra vrstom širka. Kur'ani-kerim jasno kaže: "A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu: odazivam se molbi molitelja kada Me zamoli..." (Bekare, 186).

28. Mogućnost suživota sa monoteistima: Prema islamu, muslimani mogu, unutar svoje države, pod određenim uvjetima, živjeti zajedno sa sljedbenicima drugih religija ili vjera, koje su zasnovane na monoteizmu, poput jevreja, kršćana i međžusija iako su se oni praktično udaljili od monoteizma. Unutar islamske države muslimani, pak, ne mogu živjeti zajedno sa mušricima (mnogobošcima). Muslimanima je dozvoljeno, na osnovu višeg dobra islama, da sa zemljama mnogobožaca sklope mirovni sporazum, ugovor o nenapadanju ili, u posebnim slučajevima, i savez.

29. Jednakost: Jedan od principa i osnovnih dijelova islamske ideologije je princip jednakosti i borbe protiv diskriminacije. Prema islamu, ljudi su u svojoj biti jednaki i sa ovog stanovišta nisu stvoreni u dvije ili više grupa. Boja kože, krv, rasa i narod nisu mjerilo superiornosti i prevlasti. Kurejšijski gospodin i habesijski (abesinski) crnac su jednaki. Sloboda, demokratija i pravda u islamu su korijen jednakosti među ljudima.

Sa stanovišta islama, samo u ograničenim i određenim uvjetima, a zbog lanca dobra, koje imaju same te osobe kao i islamsko društvo, privremeno je moguće zanemariti neka prava pojedinaca, što nema nikakve veze sa njihovom biti, krvlju ili rasom. U ovu grupu spada privremeni period robovanja robova, što je prema islamu, unutar vaspitno-odgojne kategorije, a ne ekonomske i eksploatacione, i privremeni je prolaz za islamski odgoj.

30. Prava, dužnosti i kazne u islamu: ima ih dva roda. Znači, kao što su čovjek i žena, sa stanovišta pripadnosti ljudskoj vrsti, jednaki i ta jednakost je osnovna, ali se razlikuju po spolu i iz tog razloga, zbog specijalnih dvorodnih karakteristika, njihova prava, dužnosti i kazne jednaki su do granice do koje se to veže za jednakost dva roda i iz toga se može zaključiti da svi imaju jednako pravo proučavanja i studiranja, zatim pravo obožavanja i ibadeta, te pravo izbora bračnog druga, pravo vlasništva i onoga što je u njihovom vlasništvu i sl. Tamo gdje se neka odredba odnosi na rod i sekundarne karakteristike ljudi, vlada jednakost, ali nema sličnosti, niti istovjetnosti i sve je zasnovano na postojanju dva roda.

RESULI-EKREM

Resuli-Ekrem, hazreti Muhammed b. Abdullah (s.a.v.s.), sa kojim se završava poslanstvo, rođen je 570. godine nakon Isaa (a.s.). Poslanstvo je primio kada je imao 40 godina. U Mekki je 13 godina narod pozivao u islam trpeći mnogobrojne teškoće i probleme, odgajajući odabranu grupu, nakon čega je preselio u Medinu, načinivši je centrom. Deset godina Poslanik je u Medini slobodno pozivao u islam i propagirao ga, te se borio sa arapskim buntovnicima, sve ih nadvladavši. Nakon tog perioda, cijeli Arabijski poluotok je primio islam. Postepeno, tokom 23 godine, Resulullahu su objavljivani kur'anski ajeti. Muslimani su pokazivali začuđujuću zadivljenost Kur'anom, ali i ličnošću Resuli-Ekrema (s.a.v.s.). Poslanik (s.a.v.s.) je preselio na drugi svijet jedanaeste godine po Hidžri (poslije preseljenja iz Mekke u Medinu), odnosno nakon 23 godine poslanstva i 63 godine života, izgradivši i za sobom ostavivši čvrstu

zajednicu, puno duhovnog i vjerskog elana, sa stvaralačkom ideologijom koja je muslimanima davala osjećaj planetarne odgovornosti. Ono što je ovoj novoizgrađenoj zajednici davalo duh, jedinstvo i elan, bili su: Kur'an-kerim, koji se neprestano učio i nadahnjivao zajednicu, te veličanstvena i prodorna ličnost Resuli-Ekrema koji je ljude okrenuo razmišljanju o sebi.

Sada ćemo, ukratko, reći nešto o ličnosti Resuli-Ekrema (s.a.v.s.).

DJETINSTVO

Još je bio u majčinoj utrobi kada mu je otac, na trgovačkom putu u Šam, u Medini, preselio na drugi svijet. Djed mu Abdul-Mutallib preuzeo je brigu o njemu. U djetinjstvu su se već mogli primijetiti tragovi veličine i nadnaravnosti na njegovom licu, u ponašanju i govoru. Abdul-Mutallib je zaključio da će mu unuk imati sjajnu budućnost.

Sa osam godina izgubio je i djeda Abdul-Mutalliba i prema njegovoj oporuci starateljstvo je preuzeo stariji amidža Ebu Talib. Ebu Talib je, također, ostao zatečen čudnim ponašanjem ovog djeteta, koje nije imalo velikih sličnosti s ostalom djecom. Nikada se nije moglo primijetiti da, poput njegovih vršnjaka, pokaže halapljivost i pretjerano navaljuje na hranu. Zadovoljavao se s malo, izbjegavajući pretjerivanje.

Za razliku od njegovih vršnjaka, kao i običaja i odgoja onog vremena, uređivao je svoju kosu i redovno prao glavu i lice.

Jednom prilikom Ebu Talib je zatražio da se Muhammed pred njim presvuče i legne u postelju. Poslanik je navedeno djelo smatrao odbojnim, ali nije htio odbiti amidžinu naredbu, te mu reče: "Okreni svoje lice da bih se mogao presvući." Ebu Talib je ostao zatečen ovim djetetovim riječima, jer Arapi onoga doba, čak i stariji, nisu se ustručavali potpunog razgolišavanja. On kaže: "Nikada od njega laži nisam čuo, nedostojna djela ili neumjesnog smijeha na nemjestu nisam vidio, nije žudio za dječjim igrama, volio je samoću i svakoga trena odisao je skromnošću."

ODBOJNOST PREMA BESPOSlici I LIJENOSTI

Mrzio je besposličenje i dangubu. Govorio je: "Gospodaru moj! Utječem ti se od dosade i tuge, slabosti i nemoći, podlosti i pokvarenosti." Muslimane je podsticao na rad riječima: "Ibadet ima sedamdeset dijelova, a najbolji je halal zarada."

POVJERLJIVOST

Prije poslanstva, Muhammed (s.a.v.s.) je za Hatidžu, koja mu je kasnije postala žena, išao na jedan trgovački put u Šam (Siriju). Na tom putovanju, više no ranije, došli su do izražaja njegova odgovornost, talenat, povjerljivost i čestitost. Među narodom je do te mjere postao čuven po čestitosti da su mu dali nadimak "Muhammed Emin". Mnoge stvari su mu davali na čuvanje (amanet). Nakon objave poslanstva, Kurejšije su, i pored

velikog neprijateljstva koje su imali prema njemu, svoje amanete baš njemu povjeravali. Upravo iz ovog razloga, nakon preseljenja u Medinu, Aliju, neka je mir na njega, nekoliko dana ostavlja u Mekki, kako bi povjerene stvari vratio vlasnicima.

BORBA PROTIV TIRANIJE (UGNJETAVANJA)

U doba džahilijeta (neznanja) učlanio se u jedan savez sa grupom koja je trpjela boli i muke od zuluma, kako bi štitili potlačene i istrajali pred zulumčarima. Navedeni savez načinjen je u kući Abdullaha b. Džed'ana, važne mekanske ličnosti, i nazvan je "Hilful-Fudul". Poslanik je poslije, u vrijeme poslanstva, spominjao ovaj savez, govoreći: "Nisam spreman napustiti ovaj savez, a i sada sam spreman u radu sličnog učestvovati."

PORODIČNI MORAL

Prema porodici je bio ljubazan. Svoje žene nikada nije zlostavljao, što je bilo suprotno običajima i odgoju Mekkelija. Trpio je ukoliko bi neka od njegovih žena govorila nešto loše, sve dok to ne bi imalo loše posljedice po druge. Preporučivao je i naglašavao lijep život sa ženama, te govorio:

"Svaka osoba ima dobre i loše osobine. Čovjek ne smije posmatrati samo lošu stranu svoje supruge, te je zbog toga napustiti, jer kada god mu se ne sviđa jedna njena osobina, druga osobina će ga učiniti sretnim, te zbog toga mora ovo dvoje zajedno posmatrati."

Prema svojoj djeci i unucima pokazivao je veliku ljubav i blagost. Volio ih je. Stavljao ih je da sjede na njegovom ogrtaču, nosio ih je na leđima, ponekad bi ih poljubio, a sve je to bilo suprotno običajima onoga vremena.

Jednom prilikom, pred nekim Arapom iz visokoga društva, poljubio je svoga unuka hazreti Hasana-Mudžtebu, neka je mir na njega, na što mu je onaj Arap rekao: "Ja imam dva sina i još uvijek niti jedanput nijednog od njih nisam poljubio." Poslanik mu na to reče: "Ko nema milosti, neće mu se ukazati milost." (Ahmedov Musned, tom 2, str. 228).

Prema djeci muslimana također je bio ljubazan. Stavljao bi ih u krilo i ljubazno milovao po glavi. Ponekad bi majke svoju malu djecu njemu davale kako bi im proučio dovu. Dešavalo se čak da se ta djeca pomokre na njegov ogrtač. Majke su tada, postidene, htjele prekinuti djecu u tome, ali im je to Poslanik oštro zabranjivao, govoreći: "Ne sprečavajte mokrenje djeteta! To što će se moj ogrtač zaprljati nije važno, očistit ću!"

S ROBOVIMA

Prema robovima je pokazivao posebnu ljubaznost. Ljudima je govorio: "Oni su vaša braća. Nahranite ih onim što vi jedete, obucite ih odjećom kakvu vi oblačite. Ne dajte im naporne poslove da rade, a i vi sami im pomozite kada rade." Govorio je: "Ne zovite ih imenima 'rob' ili

'ropkinja' (što ukazuje na robovlasnički odnos), jer smo svi mi robovi Božiji i stvarni Vladač je Allah, nego ih zovite 'mladić' i 'djevojka'".

Islamski zakon pruža sve moguće olakšice za slobodu robova, koje vode njihovoj potpunoj slobodi. On trgovinu bijelim robljem naziva najgorim zanimanjem i kaže: "Najgori ljudi kod Allaha su oni koji prodaju ljude."

ČISTOĆA I LIJEP MIRIS

Veliku simpatiju je gajio prema čistoći i lijepom mirisu. Sam se toga pridržavao, a i drugima je naređivao. Svojim ashabima i sljedbenicima je naglašavao da svoje tijelo i svoje kuće drže čiste i mirisne. Posebno ih je prisiljavao da se petkom okupaju i namirišu, kako se od njih ne bi mogao osjetiti neugodan miris, pa tek nakon toga dodju na džumu-namaz.

ODNOS PREMA LJUDIMA

U odnosima sa ljudima bio je ljubazan i širokogrud. U islamu je prednjačio pred svima, pa čak i pred djecom i robovima. Nije pružao svoje noge ni pred kim, ne oslanjajući se u prisustvu bilo koga. Uglavnom je sjedio na koljenima. Na sijelima je tražio da se sjedi u halkama, kako sijelo ne bi imalo gornjeg i donjeg i kako bi svi imali jednaka mjesta. Svoje ashabe je redovno posjećivao. Ukoliko tri dana nije vidio nekog od ashaba, odlazio bi mu u posjetu, ukoliko bi bio bolestan, posjećivao bi ga, a ako bi imao problema, pomagao bi mu. Na sijelima ne bi gledao samo u jednu osobu i ne bi govorio samo jednoj osobi, nego bi govorio i gledao cijeli skup. Nije volio da sjedi, a da drugi služe, nego bi ustajao i pomagao pri posluživanju. Govorio je: "Bog ne voli da vidi roba koji se smatra boljim od drugih."

BLAGOST UZ STROGOST

U pitanjima koja su se ticala njega i onoga što je vezano za njegovu ličnost, pokazivao je blagost i praštao. Jedan od uzroka njegovog napretka bio je veliki, historijski način praštanja. Međutim, u općim pitanjima i principima, gdje su postojala zakonska ograničenja, pokazivao je strogost, ne prelazeći ni preko čega. Nakon osvojenja Mekke i pobjede nad Kurejšijama, zanemario je svo zlo koje su načinili tokom 20 godina i sve je to oprostio. Prihvatio je i tevbu (pokajanje) ubice dragog mu amidže Hamze. U vrijeme osvojenja Mekke jedna žena iz plemena Beni Mahzum je nešto ukrala, što je kasnije i dokazano. Njena rodbina, koja je pripadala visokom sloju Kurejšija, izvršenje kazne za krađu nad njima smatrali su uvredom. Zbog toga su vršili veliki pritisak na Poslanika, kako bi on odustao od izvršenja kazne. Pojedine časne ashabe podstakli su da se zauzmu za njih kod Poslanika, na što se boja njegova lica promijenila od srdžbe i on reče:

"Kakvo je to zauzimanje?! Zar se Božiji zakon može promijeniti zbog nekih osoba?" Poslije podne istog dana u jednoj skupini je držao govor, gdje je rekao:

"Prošli narodi su propali zbog toga što nisu izvršavali Božiji zakon. Kada god bi neko iz skupine moćnih i jakih počinio zločin, bilo bi mu oprošteno, a ukoliko bi slabi i potlačeni to učinio, bio bi kažnjen. Kunem se Bogom, u čijoj je ruci moja duša, neću popustati u izvršavanju pravde ni pred kim, pa bio to i moj najbliži rod."

IBADET

Jedan dio noći, ponekad polovinu, ponekad trećinu ili dvije trećine, provodio bi u ibadetu. Čak i kada bi radio čitav dan, a posebno u vrijeme boravka u Medini, nije smanjivao vrijeme predviđeno za ibadet. U ibadetu i obraćanju Hakku, dž.š., pronalazio je potpunu smirenost. Njegov ibadet nije bio iz želje za Džennetom ili straha od Džehennema, već zaljubljenički i pun zahvalnosti. Jednoga dana jedna od njegovih žena ga upita: "Zašto ovoliko ibadeta činiš? Tebi je oprošteno!" Odgovor je glasio ovako: "Zar da ne budem zahvalni rob?"

Veoma mnogo je postio. Pored ramazana i dijela ša'bana, svaki drugi dan je postio. Zadnjih deset dana ramazana nije mu bila potrebna postelja, jer je taj period provodio u džamiji u stalnom ibadetu u itikafu, ali bi drugima govorio: "Dovoljno je da svakoga mjeseca tri dana postite."

Također je rekao: "Ibadet činite koliko možete izdržati. Ne tovarite na sebe više od granice da ne biste imali negativnu reakciju."

Protivio se monaštvu, izolaciji, ostavljanju porodice i ukućana. Neki ashabi, koji su bili donijeli ovakvu odluku, bili su kritikovani. Rekao je: "Vaše tijelo, vaše žene i djeca, kao i prijatelji, imaju svoja prava kod vas i morate poštovati ta prava."

Kada bi bio sam, ibadetio bi dugo. Ponekad bi njegov namaz trajao više sati, ali u džematu je nastojao ne ostajati dugo. Smatrao je da je neophodno paziti na tjelesno stanje slabijih vjernika i drugima savjetujući isto.

JEDNOSTAVAN ŽIVOT

Jednostavnost je bila jedan od principa njegovog života. Jednostavno je jeo, jednostavno se oblačio, jednostavno se kretao. Uglavnom je spavao na hasuri, sjedio na zemlji, svojim rukama muzao koze, jahao je na neosedlanoj jahaćici, a sprečavao je da se neko kreće uz njega. Snagu su mu davali hljeb i hurme. Sam je krpio svoju odjeću i cipele. I pored jednostavnosti, nije zastupao filozofiju siromaštva, smatrajući imetak i bogatstvo neophodnim za zakonsko trošenje u korist zajednice. Govorio je:

"Divan li je dobar imetak kod dobrog čovjeka." (Muhadždžetul-bejda', tom 6, str. 44).

Također je rekao:

"Bogatstvo je divna pomoć bogobojaznosti." (Vesail, tom 12, str. 16).

VOLJA I ISTRAJNOST

Imao je volju i istrajnost bez premca, što je prešlo i na njegove ashabe. Period od 23 godine njegovog poslanstva je potpuna lekcija volje i istrajnosti. U svome životu više puta se nalazio u uvjetima kada više nije bilo nade ni za što, ali on niti jednog trenutka nije pomislio na poraz. Njegov jaki iman nije dozvolio da ijednog trena bude doveden u pitanje njegov uspjeh.

VOĐSTVO I SAVJETOVANJE

Iako su njegove naredbe ashabi izvršavali bez pogovora i izjavljivali da "zato što ti čvrsto vjerujemo, izvršit ćemo čak i ako narediš da se utopimo u moru ili da se u vatru bacimo ", on se nikada nije ponašao despotski. U pitanjima za koja nije stigla naredba od Allaha, dž.š., savjetovao se sa ashabima, cijeneći njihovo mišljenje, čime im je pridavao važnost. Na Bedru je dogovornom vijeću prepustio pitanje početka borbe, kao i određivanje mjesta za logorovanje, te način postupanja prema ratnim zarobljenicima. Na Uhudu se, također, dogovarao o tome da li da se stacioniraju unutar Medine ili da to učine van grada. Sa ashabima se savjetovao i na Ahzabu, a i na Tebuku.

Neki od osnovnih uzroka Poslanikovog velikog i besprimjernog utjecaja na ashabe su njegova blagost, ljubaznost, praštanje, traženje oprosta za njih, briga za oprost grijeha njegovog ummeta, zatim briga za ashabe i vijećanje sa njima. Kur'ani-kerim ukazuje na to i kaže:

"Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha." (Ali Imran, 159).

RED I DISCIPLINA

Djelima su mu vladali red i disciplina. Svoje vrijeme je planski podijelio, isto savjetujući i drugima. Njegovi ashabi su pod njegovim utjecajem striktno poštovali disciplinu. Smatrao je da neke odluke ne treba obznaniti, pa to nije ni činio, kako ne bi stigle do neprijatelja. Ashabi su izvršavali sve njegove naredbe bez ikakvog pitanja. Naređivao bi, naprimjer: "Budite spremni! Sutra krećemo!" Svi bi krenuli onamo gdje je naredio, iako nisu znali cilj sve do posljednjeg momenta. Ponekad bi nekoj grupi naredio da krenu u određenom pravcu, a njihovom zapovjedniku bi dao pismo i rekao: "Nakon toliko dana, kada stigneš na to mjesto, otvori pismo i izvrši naredbu." Oni su to izvršavali iako prije stizanja do te tačke nisu znali gdje je konačni cilj i zašto idu. Ovim potezom neprijatelj i njegovi špijuni su ostajali neinformisani, tako da ih je iznenađivao.

SPREMNOST PRIMANJA KRITIKE I ODVRATNOST SPRAM POLTRONSTVA

Poslanik bi se ponekad suočio sa protestima pojedinih svojih ashaba. Bio je tada bez uzbuđenja i njihovo bi gledište usaglasio sa svojom odlukom.

Smetalo mu je kada čuje ulagivanje i laskanje. Govorio je: "Bacite prašinu u lice onih koji laskaju i ulaguju se."

Volio je preciznost i potpunost u izvršavanju poslova. Volio je kada nešto uradi da to bude jako i čvrsto. Kada je dunjaluk napustio njegov iskreni pomagač Sa'd bin Muaz, po spuštanju u kabur, premještao je i učvršćivao kamenje na mezaru, a zatim rekao:

"Ja znam da neće proći mnogo vremena do kada će sve ovo nestati, ali Allah voli da rob, kada radi neki posao, to uradi čvrsto i sigurno."
(Beharul-envar, tom 22, str. 107).

BORBA SA SLABOSTIMA

Poslanik nije iskorištavao slabe tačke kod ljudi i njihovo neznanje. Naprotiv, borio se s tim i upoznao ljude s onim što ne znaju. Onog dana kada mu je umro sin Ibrahim, koji je tada imao 18 mjeseci, došlo je do pomračenja sunca. Narod je govorio: "Uzrok pomračenja Sunca je nesreća koja je zadesila Resulullaha (s.a.v.s.)." On nije šutio pred ovim riječima neznanica i nije koristio ovu slabu tačku, nego se popeo na mimber i rekao: "O, ljudi! Mjesec i sunce su dva Božija znaka! Do njihovog pomračenja ne dolazi zbog nečije smrti."

POSJEDOVANJE POTREBNIH UVJETA ZA VOĐU

Poslanik je u granicama savršenstva imao osjećaj procjene, odsječenosti, nije bio neodlučan, bio je hrabar i nije se bojavao eventualnih posljedica. Dobro je procjenjivao i predviđao; trpio je kritike, poznao osobe i njihove mogućnosti; bio je blag u ličnim pitanjima, a strog u principima vjere; mislio i uključivao okolinu u svoj rad, odgajajući umne, emotivne i praktične sposobnosti ashaba; udaljavao se od diktatorstva i slijepe pokornosti; bio je skroman i ponizan, jednostavan i siromašan, učitiv i tih, bio je sklon organiziranosti radi uobličavanja i uređivanja ljudskih snaga. Rekao je:

"Ukoliko vas trojica zajedno putujete, izaberite jednog od vas za vođu."

U medinskom administrativnom aparatu napravio je posebno ustrojstvo, gdje izdvajamo organizaciju nekoliko sektora sa posebnim zadacima: neki su pisali ono što se objavljivalo i prepisivali su Kur'an,

zadatak drugih je bio pisanje posebnih pisama, neki su bilježili ugovore među ljudima, a neki su vodili knjige sadaka i poreza. Pojedini su odgovarali za sporazume i ugovore. Sve navedeno bilježe historije poput "Historije Ja'qubija", te "Ettenbih vel-issraf" Mes'udija, "Mu'adžemel-buldan" Belazerijev, te "Tabekat" Ibn Sa'da.

METOD PROPAGANDE

Kod propagiranja islama bio je popustljiv, a ne strog. Više se oslanjao na donošenje radosnih vijesti i nade, nego na strah i prijetnje. Jednom od ashaba kojeg je, radi propagiranja islama, poslao u Jemen, rekao je:

"Olakšaj, a ne otežaj, razveseli, a ne izazivaj odbojnost."

(Sahihul-Buhari, tom 5, str. 204).

Bio je aktivan u propagiranju islama. Putovao je u Taif za vrijeme hodočašća, agitirao je među plemenima, jednom je Aliju, neka je mir na njega, a drugi puta Muaza b. Džebela slao u Jemen radi pozivanja u islam. Prije nego što je i sam preselio u Medinu, u ovaj grad je poslao Mus'aba b. Amira radi pozivanja u islam. Veliku grupu ashaba je poslao u Abesiniju. Oni su, pored spašavanja od progona Mekkelija, pozivali u islam i stvorili su osnovu da Nedžasi, kralj Abesinije, i pola stanovništva ove zemlje prihvate islam. Šeste godine po Hidžri napisao je pismo vladarima velikih zemalja svijeta u kome ih je obavijestio o svom poslanstvu. Iza sebe je ostavio oko stotinu pisama različitim ličnostima u svijetu.

PODSTICANJE NA TRAŽENJE ZNANJA

Podsticao je na stjecanje znanja i pismenost. Djecu svojih ashaba je tjerao da nauče čitati i pisati, a nekim ashabima je naredio da nauče sirijski (sirjanski) jezik. Govorio je:

"Traženje znanja je farz i vadžib svakom muslimanu."

(Beharul-Envar, tom 1,

str.177).

I rekao je:

"Uzmite mudrost gdje god bila i kod koga god je našli, pa čak i od mnogobošca ili licemjera."

(Beharul-Envar, tom 2, str. 97-99; uz manje razlike).

I rekao je:

"Tražite znanje pa makar i u Kini." (Beharul-Envar, tom 1, str. 177).

Ove riječi i podsticaj na izučavanje nauke bili su uzrok da muslimani besprimjermom brzinom i radom krenu za znanjem u cijelom svijetu, te da skupljaju naučna djela gdje god ih našli, da ih prevode, a i sami istražuju, pa su ovim putem, pored toga što su predstavljali nit koja spaja staru grčku, rimsku, iransku, egipatsku, indijsku i druge civilizacije sa novom evropskom civilizacijom, sami načinili jednu od najsajnijih civilizacija i

kultura u historiji čovječanstva, koja je poznata pod nazivom islamska civilizacija i kultura.

Njegov temperament i moral su, poput njegovih riječi i vjere, bili besprijeekorni i svestrani. Historija ne poznaje ličnost koja bi poput njega bila savršena u svim dimenzijama jednog čovjeka.

On je, zaista, bio SAVRŠENI ČOVJEK.

El-hamdu lillahi rabbil-alemin!

Sadržaj

OBJAVA I POSLANSTVO	1
OPĆA UPUTA	1
POSEBNOSTI BOŽIJIH POSLANIKA	2
1. MU'DŽIZE	2
2. ISMET.....	3
Imunost od grijeha	3
Imunost od grešaka	4
Razlika između vjerovjesnika i genija.....	4
3. VOĐSTVO	6
4. ISKREN NIJET	6
5. IZGRADNJA	7
6. RAZMIRICE I BORBA	8
LJUDSKI ASPEKT.....	8
POSLANICI-VLASNICI ŠERIJATA.....	9
HISTORIJSKA ULOGA POSLANIKA	9
1. EDUKACIJA	11
2. STROGO PRIDRŽAVANJE DATIH OBEĆANJA I .. SKLOPLJENIH UGOVORA	11
3. SLOBODA OD SOCIJALNOG ROBOVANJA	12
CILJ VJEROVJESNIŠTVA I POSLANSTVA.....	13
VJERA ILI VJERE	16
PEČAT POSLANSTVA	17
UZROCI OBNAVLJANJA VJEROVJESNIŠTVA.....	17
PEČAT SVIH MU'DŽIZA.....	25
MU'DŽIZE PORED KUR'ANA	28
VRIJEDNOST I PRIMJENA MU'DŽIZA	31
ŠTA JE, SA STANOVIŠTA KUR'ANA, VRIJEDNOST MU'DŽIZE I NJENOG KORIŠTENJA?	31
PRAVAC UPUTE POSLANIKA	32
KUR'AN	34
PREGNUĆA MUSLIMANA U OBLASTI	35
KUR'ANSKIH NAUKA	35
MU'DŽIZE KUR'ANA	35
RAZLIČITI ASPEKTI KUR'ANA KAO MU'DŽIZE	36
KUR'ANSKI IZRAZI	36
ZNAČENJA KUR'ANA.....	38
KUR'ANSKE TEME	39
ŠIRINA ZNAČENJA KUR'ANA	41
ALLAH U KUR'ANU	41
VEZA ČOVJEKA S BOGOM	42
KUR'AN, TEVRAT, INDŽIL	42
HISTORIJE I PRIČE	43
KUR'AN I VIJESTI IZ BUDUĆNOSTI	43
KARAKTERISTIKE ISLAMA.....	43
SA STANOVIŠTA SPOZNAJE	46
SA STANOVIŠTA POGLEDA NA SVIJET	48
SA STANOVIŠTA IDEOLOGIJE	52

RESULI-EKREM.....	57
DJETINJSTVO	58
ODBOJNOST PREMA BESPOSlici I LIJENOSTI	58
POVJERLJIVOST.....	58
BORBA PROTIV TIRANIJE (UGNJETAVANJA)	59
PORODIČNI MORAL	59
S ROBOVIMA	59
ČISTOĆA I LIJEP MIRIS.....	60
ODNOS PREMA LJUDIMA.....	60
BLAGOST UZ STROGOST	60
IBADET	61
JEDNOSTAVAN ŽIVOT	61
VOLJA I ISTRAJNOST.....	62
VOĐSTVO i SAVJETOVANJE	62
RED I DISCIPLINA.....	62
SPREMNOST PRIMANJA KRITIKE I.....	63
ODVRATNOST SPRAM POLTRONSTVA	63
BORBA SA SLABOSTIMA.....	63
POSJEDOVANJE POTREBNIH UVJETA ZA VOĐU	63
METOD PROPAGANDE	64
PODSTICANJE NA TRAŽENJE ZNANJA.....	64